

Александър Маккол Смит

три награди Автор на годината – 2004

СЪЛЗИТЕ НА ЖИРАФА

от поредицата *Дамска детективска агенция № 1*

АЛЕГЗАНДЪР МАККОЛ СМИТ

СЪЛЗИТЕ НА ЖИРАФА

Превод: Милена Попова

chitanka.info

След като в края на първата книга маа Прешъс Рамотсве даде съгласието си да се омъжи за господин Дж. Л. Б. Матекони, сега вече щастливите влюбени избират къщата, в която ще живеят заедно, избират диамантен годежен пръстен и неочаквано в живота им се появяват две деца...

Междувременно работата в първата и единствена дамска детективска агенция в Ботсуана се увеличава. Случаите стават все по-заплетени и предизвикателни...

Посвещава се на Ричард Лачам

ПЪРВА ГЛАВА

КЪЩАТА НА ГОСПОДИН ДЖ. Л. Б. МАТЕКОНИ

На господин Дж. Л. Б. Матекони, собственик на „Тлоквенг роуд спийди моторс“, му бе трудно да повярва, че маа Рамотсве, изискана и културна жена, основателка на „Дамска детективска агенция № 1“, се съгласи да се омъжи за него. А тя прие, когато ѝ предложи за втори път; първото предложение, за което му трябваше огромна смелост, бе посрещнато с отказ — вярно, мек и изпълнен със съжаление, но все пак отказ. След този отказ той бе останал с впечатлението, че маа Рамотсве никога няма да се омъжи повторно, че нейният кратък неуспешен брак с Ноте Мокоти, тропетист, запален по джаза, я е убедил, че бракът обещава само мъка и страдания. В края на краищата тя беше независима жена, имаше свой бизнес и собствена уютна къща на „Зебра драйв“. Защо ѝ е на такава жена, питаше се той, да си взема мъж, щом като този мъж можеше да почне да прави каквото си иска, след като си разменят пръстените и се настани в къщата ѝ? Ако беше на мястото на маа Рамотсве, сигурно и той щеше да откаже на предложението за женитба, даже от несъмнено разумен и уважаван човек като него.

Но после, в онази вечер, когато седяха заедно на верандата, след като той цял следобед бе поправял белия ѝ микробус, тя се съгласи. А непринуденият и мил начин, по който прие да се омъжи за него, още повече затвърди убеждението му, че тя е една от най-прекрасните жени в Ботсуана. Същата вечер, когато се прибра в дома си недалеч от стария Армейски клуб, той дълго размишлява за това, какъв късмет е извадил. Ето че той, мъж, прехвърлил четирийсет и пет, който дотогава не бе открил подходяща съпруга, сега получаваше ръката на жената, на която се възхищаваше най-много на тоя свят. Такъв късмет беше почти немислим и той се чудеше дали внезапно няма да се събуди от сладкия сън, в който явно бе потънал.

И все пак всичко това бе истина. На следващата сутрин, когато пусна радиото на нощното си шкафче, за да чуе познатия звън на хлопатари, с който започваше сутрешната програма на „Радио Ботсуана“, той осъзна, че всичко това наистина се беше случило и че, освен ако тя не бе размислила до сутринта, беше вече сгоден.

Погледна часовника си. Бе шест часът и първите слънчеви лъчи огряваха акацията до прозореца на спалнята му. Скоро навред щеше да се разнесе димът на сутрешните огньове, чудесният дим, който изостря апетита, и той щеше да чуе гласовете на хората, минаващи по пътеките, които пресичаха гъсталака недалеч от къщата му — деца, запътили се към училище, мъже, които сънени отиват на работа в града, жените, които се провикват една към друга. Африка, която се събужда и започва деня. Хората ставаха рано, но най-добре беше да изчака час-два, преди да се обади на маа Рамотсве — така тя щеше да има време да стане и да направи сутрешния си чай. Той знаеше, че след това тя обича да поседи половин час на верандата си и да наблюдава птиците, които щъкаха по тревата. Имаше папуняци на черно-бели ивици, които кълвяха насекоми като малки механични играчки, и перчещи се гълъби с изпъстрени шии, улисани в постоянно ухажване. Маа Рамотсве обичаше птиците и, ако поискаше, той можеше да ѝ направи птичарник. Можеха да развъждат гълъби или, както правеха други — дори по-големи птици, мишелови, да речем, макар да не бе ясно какво щяха да правят с отгледаните мишелови. Вярно, те ядяха змии и това щеше да е от полза, но със същия успех змиите от двора би прогонило и едно куче.

Когато беше малък и живееше в Молепололе, господин Дж. Л. Б. Матекони имаше куче, което си бе спечелило славата на легендарен ловец на змии. То беше слабо животинче, кафяво, с едно-две бели петна и отрязана опашка. Той го намери на края на селото изоставено и умиращо от глад и го прибра у дома, в къщата на баба си. Тя не искаше да хаби храна за животно, ползата, от което не беше ясна, но той я придума и кучето остана при тях. Само за седмица-две то доказа каква полза носи, като уби три змии в техния двор и една в бостана с пъпеша на съседите. Оттам насетне славата му се разнесе и всеки, който имаше неприятности със змиите, молеше господин Дж. Л. Б. Матекони да доведе кучето, за да го отърве от тях.

Кучето притежаваше свръхестествена бързина. Изглежда, още щом го видеха да се задава, змиите разбираха, че ги грози смъртна опасност. Кучето, с настръхнала козина и блеснали от вълнение очи, приближаваше към змията със странна походка, сякаш вървеше на нокти. Щом се озовеше само на няколко крачки от жертвата си, то изръмжаваше басово, така, че змията усещаше как земята под нея трепери. Объркана за миг, тя обикновено се обръщаше в опит да избяга и точно тогава кучето се хвърляше върху нея и здраво я захапваше близо до главата. Това слагаше край на борбата.

Господин Дж. Л. Б. Матекони знаеше, че такива кучета никога не доживяват до старост. Ако успееш да стигнат до седем-осем години, реакциите им започваха да се забавят и змиите имаха все по-голям шанс за победа. Накрая кучето на господин Дж. Л. Б. Матекони стана жертва на кобра и умря няколко минути след като тя го ухапа. Никое куче не би могло да го замени, но сега... Какво пък, ето още една възможност, която се откриваше пред тях. Можеха да си купят куче и заедно да му изберат име. Всъщност той щеше да предложи маа Рамотсве да избере както кучето, така и името му, понеже за нищо на света не искаше тя да си мисли, че той се опитва да взема всички решения. Всъщност би се радвал да взема колкото може по-малко решения. Тя беше много оправна жена и той имаше пълна вяра в способността ѝ да ръководи съвместния им живот, стига да не го въвлеча в детективските си дела. Той категорично не ставаше за това. Тя беше детективът; той беше автомонтьор. И тъкмо така трябваше да си останат нещата.

Обади ѝ се малко преди седем. Маа Рамотсве явно се зарадва да го чуе и го попита дали е спал добре — проява на любезност на сетсуана^[1].

— Спах много добре — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Цяла нощ сънувах умната и красива жена, която се съгласи да се омъжи за мен.

След тези думи той замълча. Ако тя смяташе да съобщи, че е размислила, това беше моментът, в който би трябвало да го направи.

Маа Рамотсве се засмя.

— Аз никога не си спомням какво съм сънувала — каза тя. — Но ако помнех, сигурно щях да си спомням, че съм сънувала първокласния монтьор, който един ден ще ми стане съпруг.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се усмихна с облекчение. Тя не беше променила решението си, продължаваха да са сгодени.

— Днес непременно трябва да отидем на обяд в хотел „Президент“ — каза той. — Трябва да отпразнуваме тази важна работа.

Маа Рамотсве се съгласи. Тя каза, че до дванайсет часа ще е готова, а след обяда, ако е удобно, може би той ще ѝ позволи да посети дома му и да види какво представлява. Вече щяха да имат две къщи и трябваше да изберат едната. Нейната къща на „Зебра драйв“ имаше много предимства, но беше прекалено близо до града, а това не бе особено хубаво. Неговата къща близо до старото летище имаше по-голям двор и безспорно там бе по-тихо и спокойно, но беше недалеч от затвора. А дали всъщност наблизко нямаше и занемарено, обрасло с трева гробище? Това беше важен фактор; ако ѝ се наложеше да остане сама у дома през нощта, нямаше да се чувства никак добре в съседство с гробище. Не че Маа Рамотсве беше суеверна; вярата ѝ беше като на всички и в нея нямаше много място за духове, бродещи в търсене на покой, и други подобни неща, но все пак, все пак...

Според маа Рамотсве имаше Бог, Модимо, който живееше на небето, общо взето точно над Африка. Бог беше изключително отзивчив, особено към хора като нея, но да нарушиш законите му, както мнозина правеха безочливо, значеше да си навлечеш възмездие. Когато умираха добри хора като бащата на маа Рамотсве — Обед Рамотсве, Бог несъмнено ги посрещаше с отворени обятия. Съдбата на другите не беше ясна, но сигурно ги пращаха на някакво ужасно място — в нейните представи подобно на Нигерия — и щом признаеха греховете си, им се прощаваше.

Бог беше проявил доброта към нея, мислеше си маа Рамотсве. Бе ѝ дал щастливо детство, макар че изгуби майка си още като бебе. За нея се грижеха баща ѝ и неговата добра братовчедка. Те я научиха какво значи да даваш любов — любовта, която тя на свой ред дари през няколкото скъпоценни дни на своето малко бебче. След като детето престана да се бори за живота си, известно време тя се питаше защо Бог ѝ беше сторил това, но след време разбра. Сега той отново проявяваше доброта си към нея, този път в лицето на господин Дж. Л. Б. Матекони, добър и мил човек. Бог ѝ беше изпратил съпруг.

След техния празничен обяд в хотел „Президент“ — обяд, на който господин Дж. Л. Б. Матекони изяде две големи пържоли, а маа Рамотсве, която имаше слабост към сладките неща, погълна доста повече сладолед, отколкото смяташе първоначално — те потеглиха с пикапа на господин Дж. Л. Б. Матекони, за да разгледат къщата му.

— Не е много спретната къща — каза господин Дж. Л. Б. Матекони с известна тревога. — Опитвам се да поддържам ред, но това е трудно за един мъж. От време на време идва една прислужница, но тя май само влошава нещата. Тя е много небрежна жена.

— Можем да задържим жената, която работи при мен — каза маа Рамотсве. — Нея много я бива за всичко. Гладене. Пране. Чистене. Тя е една от най-добрите в Ботсуана, които вършат такава работа. Може да намерим някаква друга работа за твоята прислужница.

— А в някои стаи има части за коли — добави припряно господин Дж. Л. Б. Матекони. — Понякога в сервиза мястото не стига и трябва да ги складирам въщи. Това са интересни мотори, които може да ми потрябват някой ден.

Маа Рамотсве не каза нищо. Сега разбра защо господин Дж. Л. Б. Матекони никога не я беше канил в къщата си. Кабинетът му в „Глоквенг роуд спийди моторс“ също не беше особено приветлив — оплескан с машинно масло, пълен с календари на доставчиците на части. Според нея тези календари бяха напълно нелепи, на тях имаше кльощави жени, седнали на гуми или облеegnати на разни коли. Тези жени не ставаха за нищо. Нямаше да ги бива да раждат деца, а и по нищо не личеше, че някоя от тях е завършила училище, та дори и със среден успех. Те бяха безполезни момичета за развлечение, които само разгорещяваха мъжете и им разбъркваха ума, а това не беше добре за никого. Де да можеха мъжете да видят в какви глупаци ги превръщат тези лоши момичета. Но те не го виждаха и нямаше смисъл да се мъчиш да им отвориш очите.

Те стигнаха до портата, след която вървеше алеята към къщата му, и маа Рамотсве остана в колата, докато господин Дж. Л. Б. Матекони отвори бронзираната порта. Тя забеляза, че кучетата са съборили капака на кофата за боклук и наоколо се валяха парчета хартия и всякакви боклуци. Ако — ако — тя се пренесеше тук, на това бързо щеше да се сложи край. В традиционното ботсуанско общество

поддържането на двора в ред беше задължение на жената, а тя в никакъв случай не искаше да я свързват с подобен двор.

Спряха пред верандата на входа, под импровизирания навес, който господин Дж. Л. Б. Матекони беше измайсторил от брезент. Според сегашните разбирания това бе голяма къща, издигната във време, когато строителите не са били притеснени от липсата на пространство. По онова време цяла Африка беше тяхна, като по-голямата част от нея стоеше неизползвана, и никой не си даваше труда да пести място. Сега беше различно и хората вече се тревожеха за това, че градовете поглъщат околната растителност. Тази къща — ниска и мрачна едноетажна постройка с покрив от гофрирана ламарина беше построена за един колониален чиновник от времето на протектората. Отвън стените бяха измазани с гипс и варосани, а подовите бяха покрити с полирани плочи от червен цимент. Такива подове винаги държаха хладно през горещите месеци, но по отношение на истинското удобство нищо не можеше да се мери с традиционните подове от утъпкана кал и животински тор.

Маа Рамотсве се огледа. Намираха се в дневната, в която се влизаше направо от входната врата. Тук имаше комплект масивни мебели, някога скъпи, но вече силно захабени. Столовете с широки дървени подлакътници, тапицирани в червено, бяха наредени около маса, боядисана в черно, върху която имаше празна чаша и пепелник. На стената имаше картина на планина, нарисувана върху черно кадифе, дървена глава на антилопа и малка снимка на Нелсън Мандела. Като цяло обстановката бе приятна, помисли си маа Рамотсве, въпреки че несъмнено имаше запуснатия вид, типичен за ергенските жилища.

— Много хубава стая — отбеляза маа Рамотсве.

Господин Дж. Л. Б. Матекони засия от удоволствие.

— Опитвам се да я поддържам подредена — каза той. — Важно е да имаш специална стая за важни гости.

— Тук идват ли важни гости? — попита маа Рамотсве.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се смути.

— Досега не са идвали — каза той. — Но нищо не е изключено.

— Така е — потвърди маа Рамотсве. — Никога не се знае.

Тя погледна през рамо към една врата, която водеше към останалата част от къщата.

— Другите стаи натам ли са? — попита тя любезно.

Господин Дж. Л. Б. Матекони кимна.

— Това е не толкова подредената част на къщата — каза той. — Какво ще кажеш да я разгледаме някой друг път?

Маа Рамотсве поклати глава и господин Дж. Л. Б. Матекони осъзна, че няма измъкване. Явно това бе неотменна част от брака — не може да има тайни, всичко трябва да е на показ.

— Насам — каза той нерешително, като отвори вратата. — Наистина трябва да си намеря по-добра прислужница. Тази изобщо не си върши работата както трябва.

Маа Рамотсве тръгна след него по коридора. Първата врата, до която стигнаха, беше откrehната, тя спря на прага и надникна вътре. Подът на стаята, явно някогашна спалня, беше застлан с вестници, напластени като килим. По средата стоеше двигател, чиито цилиндри се виждаха, а около него бяха разпилени извадените от него чаркове.

— Това е много специален двигател — каза господин Дж. Л. Б. Матекони, като я гледаше неспокойно. — Няма друг като него в Ботсуана. Някой ден ще завърша с поправката му.

Продължиха нататък. Следващото помещение беше баня — сравнително чиста, помисли си маа Рамотсве, макар да беше почти празна и занемарена. На ръба на ваната върху стара бяла кърпа за лице имаше голям калъп карболов сапун. Освен това нямаше нищо друго.

— Карболовият сапун е много здравословен — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Открай време го използвам.

Маа Рамотсве кимна. Тя предпочиташе сапун с палмово масло, който действаше добре на кожата, но разбираше, че мъжете харесват по-ободряващи средства. Банята беше почти празна, но поне беше чиста.

От останалите стаи само една беше обитаема — трапезарията, в чийто център имаше маса с един-единствен стол до нея. Подът обаче беше мръсен, под мебелите и в ъглите се беше събрала прах. Явно жената, която трябваше да я чисти, не си беше вършила работата от месеци. Какво изобщо правеше? Дали не висеше на портата и не бърбореше с приятелките си, както обикновено правеха прислужниците, ако никой не ги следи изкъсо? За маа Рамотсве беше ясно, че прислужницата безсрамно се възползваше от господин Дж. Л. Б. Матекони и разчиташе на добрината му, за да не си изгуби работата.

Макар в останалите стаи да имаше легла, те бяха претъпкани с кашони, в които имаше автомобилни свещи, чистачки за предното стъкло и други странни чаркове. А кухнята, макар и чиста, също бе почти празна, в нея имаше само две тенджери, няколко бели емайлирани чинии и малък поднос с прибори.

— Би трябвало прислужницата да ми готви — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Вярно, тя готви всеки ден, но винаги едно и също. Ям все царевица и яхния. Понякога готви тиква, но не много често. Обаче непрекъснато иска куп пари, за да пазарува.

— Тя е много мързелива жена — каза маа Рамотсве. — Би трябвало да се засрами. Ако всички жени в Ботсуана бяха като нея, мъжете ни отдавна да са измрели.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се усмихна. Неговата прислужница го държеше в робство от години, а той все не събираше смелост да ѝ се опълчи. Но сега, с появата на маа Рамотсве, като че ли си беше намерила майстора и скоро щеше да търси друг, когото да баламосва, че работи.

— Къде е тази жена? — попита маа Рамотсве. — Искам да говоря с нея.

Господин Дж. Л. Б. Матекони погледна часовника си.

— Скоро трябва да дойде — каза той. — Всеки следобед идва горе — долу по това време.

Те седяха в дневната, когато прислужницата дойде, оповестявайки появата си, като затръшна кухненската врата.

— Това е тя — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Винаги тръшка вратите. През всичките години, в които работи тук, нито веднъж не е затворила вратата леко. Все блъска и тряска.

— Да отидем да я видим — каза маа Рамотсве. — Интересно ми е да се запозная с жената, която толкова добре се грижи за теб.

Господин Дж. Л. Б. Матекони я поведе към кухнята. Едра, около трийсет и пет годишна жена стоеше пред мивката и пълнеше един чайник с вода. Беше доста по-висока и от господин Дж. Л. Б. Матекони, и от маа Рамотсве; макар да беше много по-слаба от Маа Рамотсве, изглеждаше по-яка, с налети мускули и здрави бедра. На главата ѝ беше нахлупена широка посмачкана червена шапка, а около кръста си, върху роклята, бе препасала престилка. Обувките ѝ бяха от

странна лъскава кожа, подобна на лачената, от която се правеха обувки за танци.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се изкашля, за да ѝ покаже, че не е сама, и прислужницата бавно се обърна.

— Заета съм... — започна тя, но спря, като видя маа Рамотсве.

Господин Дж. Л. Б. Матекони я поздрави любезно, както се очаква според традицията. След това представи гостенката си.

— Това е маа Рамотсве — каза той.

Прислужницата погледна маа Рамотсве и кимна отсечено.

— Радвам се, че можах да се запозная с вас, маа — каза маа Рамотсве. — Господин Дж. Л. Б. Матекони ми е разказвал за вас.

Прислужницата хвърли кратък поглед към своя работодател.

— Наистина ли ви е разказвал? Радвам се, че говори за мен. Хубаво е, че поне някой говори за мен.

— Да — каза маа Рамотсве. — По-добре е да говорят за теб, отколкото да не говорят. Е, има и изключения.

Прислужницата се навъси. Чайникът вече беше пълен и тя го махна от крана.

— Много съм заета — каза с тон, който целеше да ги прогони. — В тази къща има много за вършене.

— Да — каза маа Рамотсве. — Няма съмнение, че има много за вършене. Толкова мръсна къща иска много работа, за да се почисти.

Едрата прислужница застина.

— Защо приказвате, че къщата е мръсна? — сопна се тя. — Коя сте вие, та да говорите, че тази къща е мръсна?

— Тя... — започна господин Дж. Л. Б. Матекони, но замлъкна само след един поглед на прислужницата.

— Казвам това, защото го видях с очите си — отвърна маа Рамотсве. — Видях валмата прах в столовата и купищата боклук в двора. Господин Дж. Л. Б. Матекони е мъж. Не може да се очаква от него да поддържа къщата си чиста.

Широко отворила очи, прислужницата се беше втренчила в маа Рамотсве със зле прикрита злоба. Ноздрите ѝ се бяха разширили от гняв, а начупените ѝ устни целяха да покажат колко е засегната.

— Работя за този мъж от много години — изсъска тя. — Трудех се без почивка всеки ден. Готвех му вкусна храна и лъсках пода. Грижех се за него много добре.

— Аз не мисля така, маа — каза спокойно маа Рамотсве. — Щом сте го хранили толкова добре, защо е толкова слаб? Мъж, за когото се грижат добре, напълнява. Мъжете са досущ като добитъка. Това всички го знаят.

Прислужницата премести погледа си от маа Рамотсве към своя работодател.

— Коя е тази жена? — попита тя. — Защо идва в моята кухня и ми говори такива неща? Ако обичате, пратете я обратно в бара, където сте я намерили.

Господин Дж. Л. Б. Матекони преглътна със затруднение.

— Помолих я да се омъжи за мен избъбри той. Тя ще стане моя съпруга.

Като чу това, прислужницата сякаш рухна.

— Ай! — извика тя. — Леле! Не можете да се ожените за нея! Тя ще ви убие! По-лошо от това не може да направите.

Господин Дж. Л. Б. Матекони пристъпи към нея и сложи ръка на рамото ѝ в опит да я утеши.

— Не се тревожи, Флорънс — каза той. — Тя е добра жена, а аз ще се погрижа да си намериш друга работа. Един мой братовчед е собственик на хотела до автогарата. На него му трябва прислужнички и ако го помоля да те вземе на работа, той ще го направи.

Това обаче не накара прислужницата да се укроти.

— Не искам да работя в хотел, където с прислужниците се отнасят като с роби — каза тя. — Аз не съм прислужница, която може да се разкарва насам-натам. Аз съм прислужница от висока класа, подходяща за частни домове. Олеле! С мен е свършено. И с вас е свършено, ако се ожените за тая дебелана. Тя ще ви строши леглото. Ще си отидете за нула време. Това ще ви довърши.

С поглед господин Дж. Л. Б. Матекони даде на маа Рамотсве знак, че е най-добре да излязат от кухнята. Най-добре да оставят прислужницата насаме, за да дойде на себе си, помисли си той. Той не си въобразяваше, че тя ще посрещне новината с радост, но изобщо не предполагаше, че ще наприказва такива ужасяващи пророчества. Колкото по-скоро говореше с братовчед си и уредеше прехвърлянето ѝ на другата работа, толкова по-добре.

Те се върнаха в дневната, като плътно затвориха вратата след себе си.

— Твоята прислужница е опака жена — каза маа Рамотсве.

— Не е лесно с нея — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Но май нямаме избор. Тя трябва да отиде да работи другаде.

Маа Рамотсве кимна. Той беше прав. Прислужницата трябваше да си тръгне, но и те нямаше да останат тук. Не можеха да живеят в тази къща, помисли си тя, нищо, че имаше по-голям двор. Щяха да пуснат наематели и да се преместят на „Зебра драйв“. Нейната прислужница беше несравнимо по-добра и щеше чудесно да се грижи и за двама им. За нула време господин Дж. Л. Б. Матекони щеше да започне да пълнее и щеше повече да заприлича на преуспяващ собственик на автосервиз. Тя огледа стаята. Дали изобщо тук имаше нещо, което трябва да пренесат в нейната къща? Вероятно не. Господин Дж. Л. Б. Матекони трябваше да вземе със себе си само един куфар с дрехите си и калъпа карболов сапун. И толкова.

---

[1] Езикът на народността тсуана. — Бел.прев. ↑

ВТОРА ГЛАВА

ПОЯВЯВА СЕ КЛИЕНТ

По този въпрос трябваше да се подходи с такт. Маа Рамотсве знаеше, сигурна беше, че господин Дж. Л. Б. Матекони с радост би живял на „Зебра драйв“, но мъжете са особено честолюбиви и тя трябваше много да внимава как ще му внуши това решение. Нямахше как да каже: „Твоята къща е нагоре с краката, навсякъде са разпилени двигатели и автомобилни части.“ Не вървеше да рече и: „Не ми се ще да живея толкова близо до старо гробище.“ По-добре беше да пристъпи отдалеч, като каже: „Това е чудесна къща, има много стаи. Нямам нищо против старите двигатели, но не може да не се съгласиш, че къщата на «Зебра драйв» е съвсем близо до центъра на града.“ Да, точно така щеше да направи.

Вече бе измислила как да се погрижи за преместването и настаняването на господин Дж. Л. Б. Матекони в нейната къща на „Зебра драйв“. Тя далеч не беше толкова голяма, колкото неговата, но мястото щеше да им е повече от достатъчно. Имаше три спални. Те щяха да заемат най-голямата, която беше и най-тиха, понеже гледаше към двора. В момента тя ползваше другите две като склад и шивалня, но можеше да изпразни склада, като премести всички вещи в гаража. Така щеше да се получи стая, която господин Дж. Л. Б. Матекони да използва както намери за добре. Той щеше да си реши дали да трупа в нея резервни части за коли и стари двигатели, но все пак тя щеше да му намекне красноречиво, че двигателите не са особено желани.

Гостната можеше да си остане общо взето същата. Нейните столове бяха далеч повече за предпочитане пред мебелите, които тя видя в неговата гостна, но нищо чудно той да поискаше да вземе картината на планина, нарисувана върху кадифе, и някое и друго украшение. Те щяха да са добро допълнение към нейните съкровища, сред които фигурираше снимка на баща ѝ, нейния татко Обед Рамотсве, облечен в любимия си костюм — снимката, пред която тя тъй често спираше и размишляваше за живота му и за всичко, което бе

направил за нея. Сигурна беше, че той би одобрил господин Дж. Л. Б. Матекони. Той я предупреди да не се омъжва за Ноте Мокоти, макар че не се опита да попречи на брака им, както биха сторили някои родители. Тя бе съвсем наясно с мнението му, но бе прекалено млада и толкова влюбена във внушаващия доверие тромпетист, че не обърна внимание на мнението на баща си. А когато в крайна сметка бракът завърши с катастрофа, той дори не продума за предчувствието си, че ще стане тъкмо така, а се тревожеше само за нейната сигурност и щастие — както бе правил цял живот. Да имаш такъв баща, беше голям късмет, мислеше си тя; в днешно време имаше толкова хора без бащи, хора, които растяха с майките или с бабите си и по една или друга причина дори не знаеха кой е баща им. На пръв поглед тези хора не изглеждаха нещастни, но в живота им сигурно имаше огромна празнина. Може би, ако не знаеш, че има празнина, не се тревожиш за това. Ако си стоножка, тшонгололо, която пълзи по земята, нима ще погледнеш птиците и ще се терзаеш от това, че нямаш криле? Вероятно не.

Маа Рамотсве се отдаваше на философски размисъл, но само до определен момент. Несъмнено подобни въпроси бяха трудни, но често те водеха до други въпроси, на които просто не можеше да се отговори. И тогава, в крайна сметка, човек трябва да приеме нещата каквито са — просто защото те са такива. Така например всички знаеха, че не е добре мъж да бъде твърде близо до място, където една жена ражда. Това беше толкова очевидно, че едва ли трябваше да се казва. Но в други страни хората хранеха удивителни представи, според които е добре мъжете да присъстват на раждането на децата си. Когато маа Рамотсве прочете за това в едно списание, тя направо занемя. Но после се запита: защо пък бащата да не види как се ражда детето му, да може да го приветства на тоя свят и да се радва заедно с майката, и не можа да открие основание това да не се случва. Това не значеше, че не е нередно — напротив, присъствието на мъж на раждането беше дълбоко нередно, но как можеше да се обоснове тази забрана? В крайна сметка отговорът трябваше да бъде, че е нередно, защото старият морал на Ботсуана казва, че е нередно, а както знаят всички, старият морал на Ботсуана е неоспоримо правилен. Просто човек *усеща*, че е правилен.

Разбира се, в днешно време имаше много хора, които явно се отвръщаха от този морал. Тя виждаше това в поведението на учениците, които вървяха наперено и се блъскаха и бутаха без капка уважение към възрастните хора. Когато тя ходеше на училище, децата уважаваха възрастните и гледаха към земята, когато говореха с тях, а днес децата те гледаха право в очите и ти отвръщаха най-нагло. Неотдавна в магазина тя каза на едно момче — по нейно мнение най-много на тринайсет години — да вдигне от земята кутийката от безалкохолно, която бе хвърлило. Младокът я погледна изумен, а след това се разхили и ѝ каза тя сама да си я вдигне, щом толкова иска, понеже той нямало да го направи. Тя толкова се изуми от наглостта му, че изгуби ума и дума и не можа да му отвърне нищо, а той отмина с нехайна походка. Когато тя беше млада, можеше някоя жена да хване едно такова момче и да го напляска на място. Но днес вече не можеше да напляскаш чуждо дете на улицата — ако се опиташ, ще се вдигне страшна врява. Разбира се, тя беше съвременна жена и не одобряваше боя, но понякога си струваше човек да се замисли. Дали това момче щеше да вдигне кутийката, ако знаеше, че може да го напляска? Сигурно не.

Приятно бе да потънеш в размисли за брака, за преместването и за боя като възпитателна мярка, но всекидневието също изискваше внимание, а за маа Рамотсве това значеше, че в понеделник сутрин трябва да отвори „Дамска детективска агенция №1“, дори вероятността някой да дойде или да се обади, да е малка. Според маа Рамотсве беше важно човек да държи на думата си, а табелата пред агенцията твърдеше, че работното време е от девет до пет всеки ден. В интерес на истината досега не бе имала клиент, който да пристигне по-рано от обяд, а обикновено идваха в късния следобед. Защо ставаше така, тя нямаше представа, макар понякога да си мислеше, че на хората им е нужно известно време, за да съберат смелост да прекратят прага ѝ и да признаят, че нещо ги тревожи.

И така, маа Рамотсве седеше със секретарката си маа Макутси и пиеше голяма чаша ройбос, който маа Макутси приготвяше в началото на всеки ден. Всъщност маа Рамотсве нямаше нужда от секретарка, но за да вземат насериозно едно предприятие, трябва някой да вдига телефона или да приема съобщенията, когато главният го няма. Маа Макутси беше превъзходна машинописка — беше получила 97 на

изпитите за секретарка — и вероятно се пилееше в такова малко предприятие, но тя беше приятна компания, а освен това беше лоялна, и най-важното — имаше дарбата да пази дискретност.

— Не бива да говорим за нещата, които виждаме и чуваме в работата — подчерта маа Рамотсве, когато я назначи, и маа Макутси кимна сериозно. Маа Рамотсве не очакваше тя да разбира какво е това поверителност — хората в Ботсуана обичат да говорят за всичко, което се случва и се изненада, когато разбра, че маа Макутси е съвсем наясно какво изисква поверителността. Всъщност маа Рамотсве откри, че секретарката ѝ не искаше да казва на хората дори къде работи, като споменаваше само, че офиса ѝ е „близо до възвишението Кгале“. Това не бе необходимо, но пък означаваше, че в нейни ръце тайните на клиентите бяха на сигурно място.

Сутрешният чай с маа Макутси беше приятен ритуал, полезен и от професионална гледна точка. Маа Макутси беше изключително наблюдателна, а освен това се заслушваше и за най-дребната клюка, която би могла да им е полезна. Именно от нея маа Рамотсве чу, че някакъв държавен служител от средното ниво, работещ в службата по планирането, е предложил брак на сестрата на собственичката на „Светкавично химическо чистене“. Може тази новина да не изглеждаше важна, но когато един собственик на супермаркет се обърна към маа Рамотсве с молба да разбере защо не му дават разрешение да построи химическо чистене до магазина си, беше от полза да си в състояние да посочиш, че онзи, който взема решението, може да е лично заинтересован от друга, конкурентна фирма за химическо чистене. Тази информация стигаше, за да се оправят нещата — оказа се достатъчно само маа Рамотсве да изтъкне пред въпросния служител, че в Габороне се говори — несъмнено без никакво основание, — че преценката му се влияела от деловите му взаимоотношения. Разбира се, когато чула това, тя категорично отхвърлила този слух и казала, че не може да има нищо общо между неговите връзки с една фирма за химическо чистене и отказа друг да получи разрешение да открие подобна фирма. Самата мисъл била възмутителна, каза му тя.

В този понеделник маа Макутси нямаше да ѝ съобщи нищо важно. Тя бе прекарала спокойни събота и неделя със сестра си, която беше медицинска сестра в болница „Принцеса Марина“. Двете си

купили плат и започнали да шият рокля за племенничката ѝ. В неделя ходили на църква и една жена припаднала, докато пеели химните. Сестра ѝ помогнала да я свестят, а след това ѝ направили чай в трапезарията до църквата. Жената била прекалено дебела и жегата ѝ дошла в повече, но бързо се свестила и изпила четири чаши чай. Била от север, имала дванайсет деца във Франсистаун.

— Това е твърде много каза маа Рамотсве. В днешно време не е добре да имаш дванайсет деца. Не е зле правителството да каже на хората да спират след шестото. Шест стигат, е, добре, нека са седем или осем, ако можеш да ги изхранваш.

Маа Макутси беше съгласна с нея. Тя имаше четирима братя и две сестри и смяташе, че това е попречило на родителите им да обърнат достатъчно внимание на образованието на всичките деца.

— Цяло чудо е, че изкарах деветдесет и седем процента — каза тя.

— А ако бяхте само три деца, щеше да изкараш цели сто — от беляза маа Рамотсве.

— Невъзможно — отвърна маа Макутси. В досегашната история на Ботсуанския колеж за секретарки никой не е изкарвал сто процента. Абсолютно невъзможно е.

Тази сутрин те нямаха работа. Маа Макутси почисти пишещата си машина и излъска бюрото си, а маа Рамотсве прочете едно списание и написа писмо до братовчедка си в Лобатсе. Часовете минаваха бавно и към дванайсет маа Рамотсве вече се готвеше да затвори за обяд. Но тъкмо когато тя се канеше да предложи това на маа Макутси, секретарката ѝ затвори шумно чекмеджето, сложи лист хартия в пишещата машина и зачатка енергично. Това беше знак за появата на клиент.

Отвън бе спряла голяма кола, покрита с плътния слой прах, който се стелеше навсякъде през сухия сезон, и от нея слизаше слаба бяла жена, облечена в блуза и панталони с маскировъчен цвят. Тя хвърли поглед към табелата пред сградата, свали си слънчевите очила и почука на откритата врата.

Маа Макутси я въведе в кабинета, а маа Рамотсве стана, за да я посрещне.

— Извинете, че идвам без насрочена среща — каза жената. — Надявах се, че все пак ще ви открия.

— Не ви е нужна уговорка — каза сърдечно маа Рамотсве, като протегна ръка за поздрав. — Винаги сте добре дошла.

Жената се здрависа с нея — правилно, както беше редно в Ботсуана, като докосна с лявата си длан другата ѝ ръка над лакътя, в знак на уважение. Повечето бели хора се здрависват много грубо, сграбчват само едната ръка и оставят другата да върши какви ли не бели. Тази жена поне се беше научила да се държи както подобава.

Тя покани посетителката да седне на стола, предназначен за клиенти, а през това време маа Макутси отиде да сложи чай.

— Аз съм госпожа Андреа Къртин — каза посетителката. — От посолството ми казаха, че вие сте детективка и може би ще ми помогнете.

Маа Рамотсве вдигна вежди учудено.

— От посолството ли?

— Американското посолство — добави госпожа Къртин. — Помолих ги да ме насочат към някоя детективска агенция.

Маа Рамотсве се усмихна:

— Радвам се, че са препоръчали мен. Но какво ви е нужно?

Жената сведе очи към ръцете си, които беше скръстила в скута си. Кожата ѝ беше на петна, забеляза маа Рамотсве, така ставаше с кожата на белите, когато твърде много се излагаха на слънце. Може би тя беше американка, която живееше в Африка от много години, тук имаше много бели. Те постепенно обикваха Африка и оставаха тук, понякога до смъртта си. Маа Рамотсве разбираше защо го правеха. Тя не можеше да си представи как някой би могъл да иска да живее някъде другаде. Как хората оцеляваха в студените северни страни, при снега, дъжда и мрака?

— Може да се каже, че търся някого — каза госпожа Къртин, като вдигна очи, за да срещне погледа на маа Рамотсве. Но това би означавало, че има човек, когото търся. А според мен него вече го няма. Затова вероятно би трябвало да кажа, че се опитвам да разбера какво се е случило с един човек преди доста време. Не мисля, че той е жив. Всъщност, направо съм сигурна, че не е. Но искам да разбера какво е станало.

Маа Рамотсве кимна.

— Понякога е важно да разбереш — каза тя. — Много съжалявам, маа, че сте изгубили някого.

— Много сте мила — усмихна се госпожа Къртин. — Да, аз изгубих някого.

— Кога се е случило? — попита маа Рамотсве.

— Преди десет години — отвърна госпожа Къртин. Преди десет години изгубих сина си.

За няколко секунди настъпи тишина. Маа Рамотсве хвърли поглед към маа Макутси, която стоеше до мивката, и забеляза, че секретарката ѝ се е втренчила в госпожа Къртин. Щом улови погледа на шефката си, маа Макутси доби виновен вид и продължи да пълни чайника.

Маа Рамотсве наруши мълчанието.

— Много съжалявам. Знам какво е да изгубиш детето си.

— Така ли?

Тя не знаеше дали въпросът не цели да я уязви, но отговори благо:

— Аз изгубих бебето си. Не успя да оцелее.

Госпожа Къртин сведе очи.

— Значи знаете.

Маа Макутси вече бе запарила ройбос и донесе очукан емайлиран поднос, на който имаше две чаши. Госпожа Къртин взе едната с благодарност и отпи от горещата червена течност.

— Трябва да ви разкажа за себе си — каза тя. — Тогава ще разберете защо съм тук и защо искам да ми помогнете. Ако успеете, ще съм ви много благодарна, но ако не успеете, ще разбера.

— Аз ще ви кажа — отговори маа Рамотсве. — Не на всеки мога да помогна. Няма да ви губя времето и парите. Ще ви кажа дали мога да ви помогна.

Госпожа Къртин остави чашата и избърса длан в панталоните си.

— Тогава нека ви разкажа — започна тя — защо една американка седи в кабинета ви в Ботсуана. По този начин, като свърша с разказа си, ще можете да кажете „да“ или „не“. Само това — „да“ или „не“.

ТРЕТА ГЛАВА

МОМЧЕТО С АФРИКАНСКО СЪРЦЕ

Пристигнах в Африка преди дваисет години. Бях на четирийсет и три години и Африка не означаваше нищо за мен. Представите ми за нея бяха възможно най-популярните — мешавица от образи на животни, савана и Килиманджаро, изплуващ сред облаците. Мислех и за глада, гражданските войни и децата с издути коремчета, полуголи, взрени безнадеждно в обектива. Знам, че това е само едната страна на нещата — при това не най-важната, — но това си представях.

Съпругът ми беше икономист. Запознахме се в колежа и се оженихме скоро след завършването. Бяхме много млади, но бракът ни се оказа траен. Той започна работа във Вашингтон и накрая го назначиха в Световната банка. Стигна до доста висок пост и можеше цял живот да работи във Вашингтон, да се изкачва все по-високо по стълбицата. Но той беше неспокойна душа и един ден обяви, че има възможност да работи две години в Ботсуана, да стане регионален директор на дейността на Световната банка в тази част на Африка. В края на краищата това беше повишение, пък и щом щеше да бъде лек за неспокойствието му, аз го предпочетох пред възможността да си намери любовница, понеже това е другият начин, по който мъжете се отърват от безпокойствието. Вие, маа, знаете какво се случва, когато те осъзнаят, че вече не са млади. Изпадат в паника и търсят млада жена, която да им вдъхне увереност, че още са мъже.

А аз не бих понесла това, затова се съгласих, и тримата със сина ни Майкъл, тогава едва осемнайсетгодишен, дойдохме тук. През същата година Майкъл трябваше да постъпи в колеж, но ние решихме да отложи с година отиването си в „Дартмут“. Това, маа, е един много добър колеж в Америка. Някои от нашите колежи не са никак добри, но този е един от най-добрите. Ние много се гордеехме, че са го приели в него.

Майкъл много се зарадва от предстоящото преместване и се залови да чете всевъзможни книги за Африка. Когато дойдохме тук,

вече знаеше много повече от нас двамата. Изчете всичко написано от Ван дер Пост^[1] — всичките тия фантастични безсмислици, — а след това потърси и много по-сериозни неща, антропологически трудове за бушмените и специализирани списания. Мисля, че именно така, чрез всички тези книги, той изпита за пръв път любов към Африка, преди да е стъпил на нейната земя.

Банката ни беше уредила къща в Габороне, точно зад Държавния дом, където са всички посолства и висши комисии. От пръв поглед ми хареса. През онази година бяха валили обилни дъждове и градината беше отлично поддържана. Имаше чудесни цветни лехи с кана и кала, буйни бугенвиллии, гъста трева. Това бе кътче от рая зад висока бяла стена.

Майкъл приличаше на дете, което току-що е открило ключа за бюфета със сладкото. Ставаше в ранни зори и поемаше с камионетката на Джак по пътя за Молепололе. После скиташе из храсталака около час, а след това се прибираще за закуска. Ходих с него един-два пъти, макар че не обичам да ставам рано, и той говореше безспирно за птиците, които виждахме, и за гущерите, които се шмугваха в прахта само за няколко дни научи всички имена. Гледахме как слънцето изгрява зад нас и усещахме топлината му. Вие знаете това усещане, маа, тук, в периферията на Калахари. Това е времето от деня, когато небето е бяло и празно, във въздуха се носи остра миризма и ти се иска да изпълниш дробовете си до краен предел.

Джак беше толкова зает с работата си и с хората, с които трябваше да се вижда — хора от правителството, от американски организации за оказване на помощ, финансисти и т.н. Аз не проявявах интерес към това и се ограничавах с домакинстване, четене и срещи с хора, с които обичах да пия кафе сутрин. Освен това помагах в една методистка болница. Превозвах пациенти между болницата и домовете им в различни селища, което, освен всичко друго, ми даваше възможност да опозная поне малка част от страната. Така научих доста за вашия народ, маа Рамотсве.

Струва ми се, че тогава беше най-щастливото време в живота ми. Бяхме открили страна, в която хората се отнасяха помежду си добре, с уважение и в която имаше други ценности, а не стремежът да заграбиш колкото може повече, както у дома. В известен смисъл се чувствах смирена. Всичко в моята собствена страна ми се струваше толкова

фалшиво и повърхностно, когато го сравнявах с това, което видях в Африка. Тук хората страдаха, много от тях бяха съвсем бедни, но хранеха към другите прекрасно чувство. Когато за пръв път чух как африканците наричат другите напълно непознати свои братя и сестри, прозвуча ми странно. Но след известно време чудесно разбрах какво значеше това и самата аз започнах да мисля по същия начин. А един ден една жена за пръв път ме нарече „сестро“ и аз се разплаках, а тя не можеше да разбере защо аз се разстроих така неочаквано. И тогава ѝ казах: „Няма нищо. Просто плача. Просто плача.“ Искаше ми се да можех да нарека свои „сестри“ приятелките си, но би прозвучало неестествено и не можех да го сторя. Ала точно така ги чувствах. Учех се. Бях дошла в Африка и се учех на различни неща.

Майкъл започна да учи сетсуана и бързо напредна. Един човек, господин Ногана, идваше у дома да му дава уроци четири пъти седмично. Той беше близо седемдесетгодишен пенсиониран учител, и много уважаван човек. Носеше малки кръгли очила, на които едното стъкло беше счупено.

Предложих да му купя ново, понеже смятах, че няма много пари, но той поклати глава отрицателно и каза, че ми бил много благодарен, но виждал съвсем добре и това не било нужно. С Майкъл седяха на верандата и господин Ногана му преподаваше граматиката на сетсуана и му казваше думите за всичко, което виждаха: растенията в градината, облаците в небето, птиците.

„Вашият син учи много бързо — каза ми той. — В него бие африканско сърце. Аз просто уча това сърце да говори.“

Майкъл намери свои приятели. В Габороне имаше още неколцина американци, някои от които бяха близки до него по възраст, но той не проявяваше голям интерес към тях, както и към другите млади чужденци, които живееха тук с родителите си дипломати. Харесваше му компанията на тукашните хора или на хората, които поне малко познаваха Африка. Той прекарваше доста време с един млад изгнаник от Южна Африка и с един мъж, който беше лекувал хората в Мозамбик като доброволец. Те бяха сериозни хора и аз също ги харесвах.

След няколко месеца той започна да прекарва все повече време с група хора, които живееха в стара ферма близо до Молепололе. Между тях бе едно момиче, африканерка — дошла от Йоханесбург няколко

години по-рано, след като се забъркала в политически неприятности. Имаше и един германец, пристигнал от Намибия, дългурест мъж с брада, който имаше всевъзможни идеи за усъвършенстване на земеделието, както и няколко от местни хора от Мочуди, които работеха в една бригада. Може някой да ги нарече комуна, но това не би дало вярна представа за тях. Според мен комуните са места, в които хипитата се събират и пушат трева. Това място изобщо не бе такова. Всички те бяха съвсем сериозни хора и целта им беше да отглеждат зеленчуци в много суха земя.

Идеята беше на Буркхарт, германеца. Той смяташе, че земеделието в страни, страдащи от суша, като Ботсуана и Намибия, може да се реорганизира, като посевите се напояват с капки вода, които пълзят по връв. Вие сигурно сте виждали как става това, маа Рамотсве: от тънък маркуч излиза връв, по която капе водата и така стига до почвата в основата на растението. Наистина се получава. Виждала съм го с очите си.

Буркхарт искаше да основе там кооператив, чиято основа да е старата ферма. Той бе успял да събере малко пари оттук-оттам, бяха разчистили парче земя и изкопали кладенец. Беше убедил немалко местни хора да влязат в кооператива и, когато за пръв път отидох там с Майкъл, вече имаха значителен добив на тикви и краставици. Продаваха ги на хотелите в Габороне, както и на кухните в болниците.

Майкъл започна да прекарва все повече време с тези хора и накрая ни съобщи, че иска да отиде да живее с тях. Отначало аз се разтревожих — та коя майка не би го сторила?, — но се примирихме с тази идея, когато разбрахме колко беше важно за него да направи нещо за Африка. Затова един неделен следобед аз го закарах там и го оставих. Той каза, че през следващата седмица ще дойде в града и ще ни навести. Така и стана. Изглеждаше неземно щастлив и безкрайно развълнуван при мисълта да живее с новите си приятели.

Ние видяхме голяма част от тях. Фермата беше само на час път от града и те идваха буквално всеки ден, за да носят зеленчуци или да купуват провизии. Един от местните беше учил за фелдшер и организира нещо като лечебница, в която лекуваха леки случаи — деца, хванали глисти, гъбични инфекции и други подобни заболявания. Правителството им предоставяше малко количество лекарства, а Буркхарт измолваше останалите от различни фирми, които с радост се

отърваваха от лекарства с изтекъл срок на годност, които всъщност си бяха съвсем в ред. Доктор Мериуедър, който навремето бе работил в болницата на Ливингстън, наминаваше покрай тях от време на време, за да провери Дали всичко върви добре. Той сподели с мен, че фелдшерът спокойно можел да се мери с повечето лекари.

Дойде време Майкъл да се върне в Америка. Трябваше да постъпи в „Дартмут“ до третата седмица на август, но в края на юли той ни каза, че няма намерение да заминава. Искаше да остане в Ботсуана поне още една година. Без нашето знание беше писал в „Дартмут“ и те се бяха съгласили да отложат постъпването му с една година. Вероятно не е нужно да ви казвам колко се разтревожих. В Щатите човек трябва непременно да завърши колеж. В противен случай никога няма да си намери сваятна работа. Представях си ужасни картини — как Майкъл зарязва образованието си и до края на живота си живее в комуна. Вероятно много родители си представят същото, когато децата им ги оставят заради някакво идеалистично начинание.

С Джак разговаряхме няколко часа и накрая той ме убеди, че ще сторим най-добре, ако приемем решението на Майкъл. Ако се помъчехме да го разубедим, можеше да започне да настоява на своето още по-упорито и да откаже изобщо да си тръгне оттук. А ако приемехме неговия план, може би той щеше с готовност да си тръгне с нас в края на следващата година.

„Делото, на което се е посветил, е добро — каза Джак. — Повечето му връстници са пълни егоисти. Той не прилича на тях.“

Принудена бях да се съглася с него. Работата, която вършеше, беше наистина добра. А в Ботсуана хората смятаха, че подобни начинания могат да донесат промяна. Освен това, не забравяйте, че трябваше с нещо да се покаже, че има реална алтернатива на случващото се в Южна Африка. По онова време Ботсуана беше пътеводна светлина.

И така, Майкъл остана там, а когато дойде време ние да си тръгнем, той, разбира се, отказа да замине с нас. Каза ни, че имал да върши още работа и искал да остане още няколко години, фермата процъфтяваше — бяха изкопали още няколко кладенеца и даваха препитание на двайсетина семейства. Беше прекалено значимо, за да се откаже.

Аз предчувствах, че ще стане така, мисля, че мъжът ми също. Опитвахме да го разубедим, но нищо не излезе. Освен това вече беше станал близък с жената от ЮАР, макар че тя беше с цели шест-седем години по-голяма от него. Помислих си, че може би всъщност именно тя го задържаше тук, и предложих помощта ни, за да дойде с нас в Щатите, но той отказа най-категорично. Не друго, а Африка го задържала тук, каза ни той, ако сме мислели, че не може да си тръгне само заради връзката си с една жена, значи нищо не сме разбирали.

Оставихме му значителна сума пари. За щастие, аз разполагам с фонд, основан от баща ми, и нямах никакво затруднение да му дам тези пари. Знаех, че има опасност Буркхарт да го убеди да ги вложи всичките във фермата, за построяването на язовир или друго някакво начинание. Но нямах нищо против. Бях по-спокойна при мисълта, че в Габороне има пари, на които може да разчита, ако е в нужда.

Ние се върнахме във Вашингтон. Колкото и да е странно, едва когато се прибрах, осъзнах какво държеше Майкъл далеч оттам. Всичко в Щатите изглеждаше толкова неискрено и агресивно. Липсваше ми Ботсуана, не минаваше и ден, без да помисля за нея. Така беше, повярвайте ми. Приличаше на болка. Бях готова всичко да дам, само да мога да изляза от къщата и да застана под някоя акация или да вдигна очи към онова ширнало се бяло небе. Или пък да чуя как африканците се провикват един към друг през нощта. Липсваше ми дори октомврийската жегата.

Майкъл ни пишеше всяка седмица. Писмата му бяха пълни с новини за фермата. Знаех и най-малките подробности за развитието на доматите и за насекомите, връхлетели спанака. Всичко беше описано съвсем картинно, но ми носеше огромна болка, защото ми се искаше да съм там и да работя заедно с него, понеже знаех, че тази работа е важна за хората. Нищо, което можех да сторя в моя живот, нямаше значение за никого. Занимавах се с благотворителност. Работех в проект за ограмотяване. Носех книги от библиотеката на възрастни хора, които не можеха да излизат от домовете си. Но всичко това не бе нищо в сравнение с онова, което вършеше моят син в далечна Африка.

Нещата вървяха така, докато една седмица писмото от него не пристигна, а след ден-два звъннаха от американското посолство в Ботсуана. Синът ни бил обявен за изчезнал. Те проучвали въпроса и щели да ни уведомят веднага щом нещо станело ясно.

Пристигнах тук веднага; на летището ме посрещна служител от посолството, когото познавах. Той ми каза, че Буркхарт съобщил в полицията, че Майкъл изчезнал една вечер. Вечеряли заедно и той бил там. След това повече никой не го видял. Южноафриканката нямала никаква представа къде е отишъл, а камионетката, която купил след нашето заминаване, си стояла под навеса. Нищо не подсказвало какво се е случило.

Полицаяте разпитали всички във фермата, но не научили нищо повече. Никой не го бил виждал и никой нямал представа какво се е случило. Сякаш нощта го била погълнала.

Същия следобед аз отидох във фермата. Буркхарт беше много загрижен и се опита да ми вдъхне надежда, че Майкъл ще се появи скоро. Но не можеше по никакъв начин да обясни защо му е щукнало да изчезне, без да каже и дума на никого. Жената от Южна Африка беше мълчалива. По една или друга причина, тя хранеше подозрения към мен и не ми каза почти нищо. Тя също не знаеше защо Майкъл би изчезнал.

Останах тук цял месец. Пуснахме съобщение във вестниците и предложихме награда за всяка информация, която би помогнала да го намерим. Неведнъж ходих във фермата, премислях всяка възможност. Платих на следотърсач да претърси цялата околност. Той обикаля две седмици и накрая се отказа. Нищо не можеше да се открие.

Накрая стигнаха до извода, че се е разиграл един от два възможни сценария. Единият: по някаква причина някой го е нападнал — може би, за да го обере, а след това е отнесъл надалеч тялото му. И вторият: отвлекли са го диви животни, може би лъв, дошъл тук чак от Калахари. Би било доста необичайно да се срещне лъв толкова близо до Молепололе, но не бе невъзможно. Ала ако беше станало така, следотърсачът щеше да открие някаква следа. Но той не стигна до нищо. Никаква диря. Никакви необичайни животински изпражнения. Нямаше нищо.

Пристигнах пак след месец, после още веднъж — след няколко месеца. Всички проявяваха голямо съчувствие, но накрая стана ясно, че нямат какво повече да ми кажат. Затова оставих нещата в ръцете на посолството и от време на време те се обаждяха в полицията, за да се поинтересуват дали има новини. Но нямаше.

Преди шест месеца Джак почина. От известно време беше болен от рак на панкреаса и лекарите ме предупредиха, че няма надежда. Но след като той си отиде, аз реших за последен път да се опитам да разбера какво се е случило с Майкъл. Може да ви се стори странно, маа Рамотсве, че някой продължава да рови за нещо, станало преди десет години. Но аз искам да знам. Искам да разбера какво е станало със сина ми. Не очаквам да го открия. Приемам, че е мъртъв. Но ми се иска да мога да обърна тази страница и да се сбогувам с него. Само това искам. Ще ми помогнете ли? Ще се опитате ли да откриете истината? Казахте, че и вие сте изгубили детето си. Значи знаете как се чувствам. Знаете, нали? Тази мъка никога не преминава. Никога.

Маа Рамотсве мълчеше. Как можеше да помогне на тази жена? Щеше ли да разбере нещо, щом полицията на Ботсуана и американското посолство не бяха успели? Вероятно нямаше какво да стори, но тази жена имаше нужда от помощ и ако „Дамска детективска агенция №1“ не можеше да ѝ я даде, кой би могъл?

— Ще ви помогна — каза тя и добави: — Сестро.

---

[1] Сър Лорънс Ван дер Пост 1906–1996 — южноафрикански изследовател и писател. Книгите му съчетават особеностите на пътеписа с описания на животинския свят и философски размисли. — Бел.прев. ↑

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

ВЪВ ФЕРМАТА НА СИРАЦИТЕ

Господин Дж. Л. Б. Матекони наблюдаваше изгледа от кабинета си в „Тлоквенг роуд спийди моторс“. Там имаше два прозореца, като единият гледаше право към работилницата, в която двамата чираци вдигаха с крик една кола. Забеляза, че го правеха не както трябва, въпреки че непрекъснато им приказваше колко е опасно. Единият от тях вече пострада веднъж заради един вентилатор и имаше късмет, че не изгуби пръста си, но при все това те продължаваха да не мислят за безопасността. Разбира се, проблемът беше, че бяха едва на деветнайсет години. На тази възраст всички младежи мислят, че са безсмъртни, и си въобразяват, че ще живеят вечно. Нищо, ще разберат истината, каза си мрачно господин Дж. Л. Б. Матекони. Ще разберат, че са като всички останали хора.

Той завъртя стола си и погледна през другия прозорец. Гледката в тази посока беше далеч по-приятна — зад задния двор на сервиза се виждаха група акациеве дървета, стърчащи над сухите трънаци, а по-нататък, като острови сред сиво-зелено море, бяха пръснати хълмове. Беше късна утрин и въздухът не помръдваше. По обед вече щеше да е такава жегата, че от маранята хълмовете щяха да се люшкат насам-натам. Тогава той щеше да се прибере у дома за обяд, понеже щеше да е твърде горещо, за да се работи. Щеше да седне в кухнята си, най-хладното помещение в къщата, и да изяде царевичната каша и яхнията, сготвени от прислужницата, четейки „Ботсуана дейли нюз“. След това винаги подремваше за малко, преди да се върне в сервиза за следобедната работа.

Чираците обядваха в сервиза, на няколко обърнати варела, които бяха сложили под една акация. От този наблюдателен пункт те зяпах минаващите момичета, разменяйки с тях шегички и закачки, които, изглежда, им доставяха голямо удоволствие. Господин Дж. Л. Б. Матекони ги беше слушал и нямаше добро мнение за приказките им.

— Я каква си хубавица! Имаш ли кола? Мога да ти я поправя. Мога да я направя много по-бърза!

При тези думи двете млади машинописки, които работеха в Службата по водите, обикновено се кикотеха и забързваха крачка.

— Прекалено си кльоцава! Не ядеш достатъчно месо! Момиче като теб има нужда от повече месо, за да може да роди много деца!

— Къде ги намери тия обувки? Да не са мерцедес? Бързи обувки за бързи момичета!

Това на нищо не прилича, мислеше си господин Дж. Л. Б. Матекони. Той никога не се беше държал така на тяхната възраст. Чиракуването си изкара в дизеловите работилници на Ботсуанската автобусна компания, където подобно поведение не се допускаше. Но в днешно време младите се държаха точно така и нищо не можеше да се направи. Той бе говорил с тях по този въпрос, наблегна на факта, че реномето на сервиза зависи не само от него, но и от тях. Те обаче го гледаха с празни погледи и му стана ясно, че изобщо не го разбират. Не ги бяха учили какво да е имаш реноме, това понятие им беше съвсем непознато. Когато осъзна това, той се почувства потиснат, дойде му наум да пише по този въпрос на министъра на образованието и да му предложи младежите в Ботсуана да бъдат учени на тези основни нравствени понятия, но, вече изложено на хартия, писмото му се стори твърде високопарно и той реши да не го изпраща. Ето къде беше трудността, помисли си той. В днешно време, който говореше за поведението, звучеше старомодно и високопарно. Явно единственият начин да звучиш модерно, беше да заявяваш, че хората могат да правят каквото си искат, когато поискат и независимо от мнението на другите. Такова беше модерното мислене.

Господин Дж. Л. Б. Матекони отмести очи от прозореца и ги насочи към бюрото си, към отворената страница от неговия бележник. Беше отбелязал, че този ден е денят му за посещение във фермата на сираците. Ако тръгнеше веднага, можеше да свърши това до обяд и да се върне навреме, за да провери как са се справили чираците му, преди клиентите да дойдат за колите си в четири часа. Въпросните коли бяха тук не за поправка, а за редовен преглед, а това беше напълно по силите на чираците. Въпреки това трябваше да ги държи изкъсо — те обичаха да регулират двигателите така, че да работят с максимална

мощ, и често се налагаше той да ги коригира, преди да напуснат гаража.

— Нашата работа не е да правим състезателни коли — все им напомняше той. — Хората, които карат тези коли, не са луди глави като вас. Те са уважавани граждани.

— Тогава защо се казваме „Спийди моторс“^[1]? — попита единият чирак.

Господин Дж. Л. Б. Матекони го изгледа втренчено. Имаше моменти, когато му искаше да му кресне, и може би този момент беше точно такъв, но той винаги сдържаше яда си.

— Наричаме се „Тлоквенг роуд спийди моторс“, защото работим бързо. Схващаш ли разликата? Ние не караме клиентите да чакат дни наред като някои други сервиси. Ние си свършваме работата бързо, а освен това и съвестно, както все ви повтарям.

— Някои хора обичат бързите коли — обади се другият чирак. — Има такива, които обичат да карат бързо.

— Може и така да е рече господин Дж. Л. Б. Матекони, — но не важи за всички. Има хора, които знаят, че бързото каране невинаги е най-добрият начин да стигнеш донякъде. Не е ли така? По-добре спокойно каране, отколкото вечен покой, нали?

Чираците го гледаха недоумяващо и той въздъхна; и тук беше виновно министерството на образованието и неговите модерни идеи. Двете момчета никога нямаше да разберат и половината от думите му. И някой ден щяха много да пострадат.

Той стигна до фермата на сираците и както винаги наду клаксона пред портата. Тези посещения му носеха радост по няколко причини. Разбира се, той обичаше да вижда децата и обикновено носеше шапа бонбони, които им раздаваше, когато те го заобикаляха. Но обичаше също да се среща с г-жа Силвия Потокване, главната домакиня. Тя беше отдавнашна приятелка на майка му и той я познаваше от дете. Ето защо беше съвсем естествено да се нагърби с поправките на всички машинарии, които се разваляха, както и с поддръжката на двете камионетки и очукания стар микробус, транспортните средства във фермата. За всичко това не му плащаха, но не се и очакваше. Всички помагаха на фермата на сираците, с каквото можеха и той нямаше да приеме заплащане, дори да настояваха.

Когато той пристигна, маа Потокване беше в кабинета си. Тя се надвеси от прозореца и му махна да влезе.

— Чаят е готов, господин Дж. Л. Б. Матекони — извика тя. — Ще има и сладкиш, ако побързаш.

Той паркира камионетката си под сянката на един баобаб. Няколко деца вече се бяха появили и подскачаха край него, докато вървеше към канцеларията.

— Я ми кажете, слушахте ли? — попита той, като бръкна в джобовете си.

— Бяхме много послушни — отговори най-голямото дете. — Цяла седмица вършим добри дела. Вече се изморихме след толкова добри дела.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се подсмихна:

— В такъв случай може да получите бонбони.

Той даде шепа бонбони на най-голямото дете, което ги прие възпитано, като протегна към него и двете си длани, както е прието в Ботсуана.

— Недей да ги глезиш тия деца — викна от прозореца маа Потокване. — Те са много лоши, знам ги аз.

Децата се разсмяха и се разбягаха, а господин Дж. Л. Б. Матекони прекрачи прага на канцеларията. Вътре откри маа Потокване, нейния съпруг, пенсиониран полицаи, и две майки на къщи^[2]. Пред всеки от тях имаше чаша чай и чиния с плодов сладкиш.

Господин Дж. Л. Б. Матекони отпи от чая си, а маа Потокване му разказа за проблемите им с една от водните помпи. Само след половин час работа тя прегрявала и се тревожели да не спре изобщо.

— Маслото е — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Ако няма масло, помпата прегрява. Сигурно изтича отнякъде. Има пробойна.

— И спирачките на микробуса не са наред — каза маа Потокване. — Вдигат страшен шум.

— Накладките — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Време е да се сменят. В това време много се прашат и така се износват. Ще хвърля един поглед, но вероятно ще трябва да я докарате в сервиза, за да я оправя.

Те кимнаха и разговорът се насочи към събитията във фермата. Един от сираците тъкмо си беше намерил работа и затова щеше да се мести във Франсистаун. Друг пък беше получил маратонки от шведски

дарител, който изпращаше подаръци от време на време. Това момче беше най-бързият бегач във фермата и сега щеше да може да се състезава.

После настъпи мълчание и маа Потокване погледна господин Дж. Л. Б. Матекони с очакване.

— Чух, че около теб имало новини — каза след известно време.
— Чух, че си щял да се жениш.

Господин Дж. Л. Б. Матекони погледна към обувките си. Доколкото знаеше, двамата с маа Рамотсве не бяха казвали на никого, но това не пречеше на новините в Ботсуана да се разпространяват. Сигурно прислужницата му се е разприказвала, помисли си той. Казала е на някоя друга прислужница, а тя пък — на господарката си. Сигурно вече всички знаеха.

— Ще се ожения за маа Рамотсве — поде той. — Тя е...

— Тя е детективката, нали? — прекъсна го маа Потокване. — Знам всичко за нея. Така животът ти ще стане много вълнуващ. Постоянно ще дебнеш. Ще шпионираш хората.

Господин Дж. Л. Б. Матекони пое дълбоко въздух.

— Нищо подобно няма да правя — каза той. — Аз няма да съм детектив. Това е работа на маа Рамотсве.

Маа Потокване доби разочарован вид. Но след миг лицето ѝ пак светна:

— Значи ще ѝ купиш пръстен с диамант — каза тя. — В днешно време годеницата трябва да носи пръстен с диамант, за да се вижда, че е сгодена.

Господин Дж. Л. Б. Матекони я зяпна учудено.

— Необходимо ли е? — попита.

— Абсолютно необходимо — отвърна маа Потокване. — Ако отвориш, което и да е списание, ще видиш рекламите за пръстени с диамант. Пише, че са годечни.

Господин Дж. Л. Б. Матекони помълча малко и накрая каза:

— Диамантите са доста скъпи, нали?

— Много са скъпи — потвърди една от „майките“. — Едно съвсем малко диамантче струва хиляда пули^[3].

— Повече — каза маа Потокване. — Някои струват две хиляди пули. Единият.

Господин Дж. Л. Б. Матекони придоби унил вид. Той не беше скъперник, правеше подаръци със същата щедрост, с която отделяше от времето си, но нямаше желание да прахосва пари, а му се струваше, че да се пръснат толкова пари за едно диамантче, пък било то и по специален повод, беше чисто прахосничество.

— Ще поговоря за това с маа Рамотсве — каза той твърдо, като приключи дебатите по тази неудобна тема. — Може би тя не вярва в диамантите.

— Не — каза маа Потокване, — не може да не вярва в диамантите. Всички жени вярват в диамантите. Това е нещо, по което няма разногласия.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се наведе, за да погледне помпата. След като приключи с чая при маа Потокване, той пое по пътеката, която водеше до бараката с помпите. Това бе една от онези странни пътеки, които сякаш тръгват безцелно, но накрая стигат целта си. Въпросната пътека заобикаляше лениво един бостан с тикви, след това се спускаше в една донга, дълбок ерозиран ров, и свършваше пред барака, в която стоеше помпата. А самата барака бе заслонена от трънаците, подобни на чадъри, в чиято сянка с благодарност се скри господин Дж. Л. Б. Матекони. Ако слънцето я пече, в една барака с ламаринен покрив, като тази, в която стояха помпите, може да стане невероятно горещо, а това вреди на машините.

Господин Дж. Л. Б. Матекони остави кутията с инструментите до вратата и предпазливо я отвори. В такива места се налагаше човек да внимава, защото бяха любими на змиите. Изглежда, незнайно защо, змиите обичаха машините и той неведнъж бе откривал сънливи змии, увити около някоя част на устройството, което поправяше. Нямаше представа защо го правеха; сигурно бе свързано с топлината от двигателите и с трептенето. Дали змиите мечтаеха за някакво прекрасно за тях място? Дали мислеха, че някъде съществува змийски рай, в който всичко е долу, на земята, и никой с нищо не ги застрашава?

Минаха няколко секунди, докато очите му привикнат с тъмнината вътре, но след малко той видя, че не го чака никаква опасност. Помпата се задвижваше от голям маховик, хранен от

допотопен дизелов мотор. Господин Дж. Л. Б. Матекони въздъхна. Тъкмо в това беше бедата. Като цяло старите дизелови мотори бяха надеждни, но в живота им все пак идваше момент, когато трябваше да ги пенсионираш. Той неведнъж намекваше това на маа Потокване, но тя все посочваше основания парите да отидат за други, по-неотложни нужди.

— Но водата е най-важното нещо — каза й веднъж господин Дж. Л. Б. Матекони. — Ако не поливате зеленчуците, какво ще ядат децата?

— Бог ще се погрижи — каза невъзмутимо маа Потокване. — Някой ден ще ни прати нов мотор.

— Може и да прати — рече господин Дж. Л. Б. Матекони, — но може и да не прати. Понякога Бог не обръща голямо внимание на моторите. Поправям колите на няколко свещеници и всички тези коли се развалят. Божиите служители не са много добри шофьори.

Сега, изправен пред недвусмисленото доказателство, че двигателите са смъртни, той взе кутията с инструментите, извади регулируем ключ и започна да маха капака на мотора. Не след дълго изцяло потъна в работата си, като хирург над упоен пациент — разглобяваше мотора, докато стигне до твърдото му метално сърце. За времето си моторът е бил добър, мислеше той, произведен в завод, който се намираше невероятно далеч — верен мотор, мотор с характер. В днешно време май всички мотори бяха японски, направени от роботи. Естествено, че бяха надеждни, понеже частите им бяха фино струговани и толкова послушни, но за човек като господин Дж. Л. Б. Матекони бяха лесносмилаеми като нарязан бял хляб. В тях нямаше нищо — никакво предизвикателство, никакви особености. И затова не беше никак трудно да се поправя японски двигател.

Той често си мислеше колко бе тъжно, че на следващото поколение монтьори можеше никога да не се наложи да поправят такъв един стар двигател. Всички те бяха учени да поправят модерните двигатели, чиито повреди се откриваха само с компютър. Когато в сервиза дойдеше клиент с мерцедес, господин Дж. Л. Б. Матекони не изпитваше никакво вълнение. Той вече не можеше да се справя с подобни коли, понеже нямаше нужния диагностичен апарат. А как без такъв апарат би могъл да разбере дали някакъв малък чип, сложен на недостъпно място, не изпраща грешен сигнал? Той се изкушаваше да

каже, че такива шофьори трябваше да си дадат колата за поправка на компютър, а не на жив човек, но, разбира се, не го казваше и правеше каквото можеше с бляскавата стоманена шир, която се криеше под капака на такива коли. Но работеше, без да влага сърце.

След като махна цилиндровите глави на двигателя, той разгледа самите цилиндри. Точно както предполагаше — и двата бяха за смяна. А като махна и буталата, видя, че пръстените им са ерозирали и износени, сякаш страдаха от артрит. Това драстично намаляваше ефективността на двигателя, което означаваше преразход на гориво и твърде малко вода за поливане на зеленчуците. Той щеше да направи всичко възможно. Щеше да смени някои от уплътненията, за да прекрати изтичането на масло, а след известно време щеше да се погрижи за основен ремонт. Но щеше да дойде момент, когато вече нищо нямаше да помага и щеше да се наложи да купят нов двигател.

Изведнъж той чу зад себе си някакъв шум и се стресна. В бараката беше тихо и дотогава той чуваше само птичите песни сред клоните на акациите. А този шум идваше от човек. Той се огледа, но не видя никого. После пак го чу — шум откъм храсталака, нещо като скърцане на колело, което не е смазано. Може би някое от децата буташе ръчна количка или играчка, измайсторена от непотребни жици и тенекии.

Господин Дж. Л. Б. Матекони избърса ръцете си и пхна кърпата в джоба си. Звукът явно идваше все по-близо и накрая той я видя да се появява иззад трънака, който скриваше криволическата пътека — инвалидна количка с едно момиченце в нея, което само я движеше. Когато вдигна очи от пътеката и видя господин Дж. Л. Б. Матекони, момичето спря, все още хванало рамките на колелетата. Гледаха се секунда-две, след което то се усмихна и продължи да бута количката към него.

Поздрави го любезно, като възпитано дете.

— Надявам се, че сте добре, раа — каза, като му протегна дясната си ръка и докосна с лявата рамото му над лакътя в знак на уважение.

Здрависаха се.

— Дано ръцете ми да не са много изцапани — рече господин Дж. Л. Б. Матекони. — Поправях помпата.

Момичето кимна.

— Донесох ви вода, раа. Маа Потокване каза, че сте тръгнали, без да имате нищо за пиене, и сигурно сте жаден.

Тя бръкна в една торба, вързана под седалката, и извади една бутилка. Господин Дж. Л. Б. Матекони прие водата с благодарност. Тъкмо бе усетил жажда и съжаляваше, че не е взел вода. Отпи голяма глътка, като гледаше момичето. Тя беше съвсем малка — на единайсет-двайсет години — с приятно открито изражение. Косата ѝ беше сплетена на плитчици, на чиито краища имаше маниста. Беше облечена с бледосиня рокля, почти избеляла от пране, а на краката ѝ имаше стари гуменки.

— Тук ли живееш? — попита той. — Във фермата?

Тя кимна и отговори:

— Тук съм от почти една година — С мен е и по-малкото ми братче. То е само на пет години.

— Откъде сте дошли?

Момичето сведе очи.

— От едно село до Франсистаун. Майка ми почина, когато бях малка. Живеехме при една жена, в нейния двор. Но после тя ни каза, че трябва да си вървим.

Господин Дж. Л. Б. Матекони мълчеше. Маа Потокване му бе разказвала историите на някои от сирачетата и всеки път той чувстваше остра болка в сърцето. В традиционното общество нямаше нежелани деца — винаги се намираше кой да се погрижи за децата. Но нещата се променяха и вече имаше сираци. И особено след като се появи болестта, която вилнееше в цяла Африка. Днес вече имаше много повече деца без родители и може би фермата на сираците беше единственият подслон за някои от тях. Дали с това момиченце се беше случило същото? И защо беше в инвалидна количка?

Той рязко прекъсна тези мисли. Нямаше смисъл да размишлява за неща, за които не би могъл да помогне. Имаше по-належащи въпроси като например този, защо количката скърцаше толкова ужасно.

— Количката ти скърца — каза той. — Открай време ли е така?

Тя поклати глава.

— Започна преди няколко седмици. Май нещо не е наред.

Господин Дж. Л. Б. Матекони прилекна и разгледа колелетата. Дотогава не беше поправял инвалидна количка, но му стана ясно какъв

е проблемът. Лагерите бяха сухи и прашни — тук малко смазка щеше да сътвори чудеса, — а освен това спирачният диск не се отпускате напълно. Ето кое причиняваше скърцането.

— Сега ще те вдигна — каза той на момиченцето. — Ще седиш по дървото, докато аз оправя количката.

Той вдигна момиченцето и го остави внимателно на земята. После, след като обърна количката, освободи диска на спирачката и регулира ръчката, с която тя действаше. Смаза с масло лагерите и завъртя колелетата, за да ги изпробва. Нищо не ги спираше и не се чу нито звук. Той обърна отново количката и я докара до момиченцето.

— Много мило постъпихте, раа — каза то. — А сега трябва да се връщам, иначе майката на къщата ще помисли, че съм се изгубила.

Тя пое по пътеката, а господин Дж. Л. Б. Матекони се залови отново с помпата. След около час вече беше готов. Той изпита задоволство, когато моторът тръгна и продължи да работи общо взето гладко. Благотворният резултат от ремонта обаче няма да изтрае дълго, той знаеше, че не след дълго щеше да се наложи изцяло да демонтира двигателя. И как щяха да растат зеленчуците тогава? Никак не беше лесно да живееш в страна, в която цари суша. Всеки живот — бил той на хората или на тиквите — беше в опасност.

---

[1] Бързи мотори англ. — Бел.прев. ↑

[2] Майка на къщата — жена, която изпълнява ролята на майка за сираците, които живеят във всяка къща от фермата. — Бел.прев. ↑

[3] Паричната единица на Ботсуана. Пет пули са приблизително равни на 1 долар. — Бел.прев. ↑

ПЕТА ГЛАВА

БИЖУТЕРИЯ „ВТОРОТО ПРИШЕСТВИЕ“

Маа Потокване се оказа права: точно, както тя предсказа, маа Рамотсве се интересувахе от диаманти.

За това стана дума няколко дни след като господин Дж. Л. Б. Матекони поправи помпата във фермата за сираци.

— Мисля, че хората знаят за годежа ни — каза маа Рамотсве, както с господин Дж. Л. Б. Матекони седяха и пиеха чай в офиса на „Глоквенг роуд спийди моторс“. — Прислужницата ми чула да се говори за това в града. Каза, че всички знаели.

— Такъв ни е градът — въздъхна господин Дж. Л. Б. Матекони. — Постоянно слушам хорските тайни.

Маа Рамотсве кимна. Той беше прав: в Габороне нямаше тайни. Всички знаеха всичко за останалите.

— Ето например — поде господин Дж. Л. Б. Матекони, внасяйки нотка на оживление, — когато маа Сонквена съсипа скоростната кутия на новата кола на сина си, като се опита да мине на задна, карайки с петдесет километра в час, нямаше човек, който да не е чул за това. Аз не казах на никого, но въпреки това всички разбраха.

Маа Рамотсве се засмя. Тя познаваше маа Сонквена, може би най-възрастната жителка на града, която караше кола. Синът ѝ, който имаше доходен магазин в търговския Център „Бродхърст“, се опита да убеди майка си да вземе шофьор или изобщо да се откаже от карането, но бе сразен от нейното непоклатимо чувство за независимост.

— Тъкмо се била запътила към Молепололе — продължи господин Дж. Л. Б. Матекони — и си спомнила, че не е нахранила кокошките. И решила да се върне, като направо премине на задна скорост. Представяш си на какво беше станала скоростната кутия. И изведнъж всички започнаха да говорят за това. Те помислиха, че аз съм казал на хората, но аз нищо не казах. Монтьорът трябва да е като свещеника. Не бива да говори за това, което вижда.

Маа Рамотсве беше на същото мнение. Тя оценяваше значението на конфиденциалността и беше много доволна, че господин Дж. Л. Б. Матекони също го разбира. Наоколо имаше твърде много бърбиви хора. Но това бяха отвлечени размисли, а те трябваше да обсъдят далеч по-належащи въпроси, затова тя върна разговора към въпроса, от който тръгна всичко.

— Та значи, хората говорят за нашия годеж — каза тя. — Някои дори поискаха да видят пръстена, който си ми купил. — Тя замълча за миг и хвърли поглед към господин Дж. Л. Б. Матекони. — Казах им, че още не си го купил, но съм сигурна, че скоро ще го направиш.

Тя затаи дъх. Господин Дж. Л. Б. Матекони гледаше към земята, както винаги, когато се чувстваше несигурен.

— Пръстен ли? — попита накрая напрегнато. — Какъв пръстен?

Маа Рамотсве го наблюдаваше внимателно. Нужна е предпазливост, когато се говори с мъжете по такива въпроси. Разбира се, те нямаха голямо понятие от тях, но трябваше да се внимава, за да не се подплашат. Но това нямаше смисъл. Тя реши да бъде пряма. Господин Дж. Л. Б. Матекони щеше да забележи увъртанията и това нямаше да помогне.

— Пръстен с диамант — каза тя. — В днешно време сгодените жени носят пръстен с диамант. Това е модерният обичай.

Господин Дж. Л. Б. Матекони продължаваше да гледа мрачно към земята.

— Диамант ли? — каза той нерешително. — Сигурна ли си, че това е най-модерното?

— Да — отговори твърдо маа Рамотсве. — Всички сгодени жени в модерните кръгове получават пръстен с диамант в днешно време. Това е знак, че ги ценят.

Господин Дж. Л. Б. Матекони рязко вдигна глава. Ако това беше вярно — а то съвпаднаше с казаното от маа Потокване, — значи той задължително трябваше да купи пръстен с диамант. Не искаше маа Рамотсве да си помисли, че не я цени. Той много я ценеше; изпитваше към нея огромна и смирена благодарност за това, че прие да се омъжи за него, и ако беше нужен диамант, за да обяви това пред цял свят, цената не беше висока. Когато през ума му мина думата „цена“, той се постресна, спомняйки си тревожните суми, които чу, докато пиеше чай във фермата на сираците.

— Тези диаманти са много скъпи — дръзна да каже. — Надявам се да ми стигнат парите.

— Естествено, че ще ти — каза маа Рамотсве. — Разбира се, има скъпи, но има и много хубави диаманти, които не струват кой знае колко. Може да отидем да хвърлим един поглед. Например в бижутерия „Второто пришествие“. При тях има богат избор.

Решението беше взето. На другата сутрин, след като маа Рамотсве се погрижеше за кореспонденцията в детективската агенция, щяха да отидат в бижутерия „Второто пришествие“ и да изберат пръстен. Това беше вълнуваща перспектива и дори господин Дж. Л. Б. Матекони, изпитващ огромно облекчение при мисълта, че ще може да намери пръстен на прилична цена, зачака с нетърпение утрешния ден. Сега, след това обмисляне, му се струваше, че диамантите имат някаква притегателна сила, нещо, което дори един мъж можеше да разбере, стига да обмислеше този въпрос задълбочено. Но по-важна за господин Дж. Л. Б. Матекони бе мисълта, че този подарък, може би най-скъпият подарък, който щеше да направи в живота си, беше подарък, изваден от земята на Ботсуана. Господин Дж. Л. Б. Матекони беше патриот. Той обичаше родината си, знаеше, че и маа Рамотсве я обича. Мисълта, че диамантът на пръстена, който щеше да избере, можеше да идва от някоя от трите ботсуански диамантени мини, правеше подаръка още по-значим. Той даряваше на жената, която обичаше и уважаваше най-много, малко зрънце от същата тази земя, по която ходеха. Разбира се, това беше специално зрънце: късче от скала, достигнало до прекрасен блясък преди много години. После го изровили от земята в Орапа, полирали го, донесли го в Габороне и го сложили в златен обков. И всичко това — само за да може маа Рамотсве да го носи на безименния пръст на лявата си ръка и да обяви пред света, че той, господин Дж. Л. Б. Матекони, собственикът на „Тлоквенг роуд спийди моторс“, ще стане неин съпруг.

Бижутерия „Второто пришествие“ се криеше чак в дъното на една прашна улица, редом с книжарница „Спасение“, в която се продаваше Библията и други религиозни произведения, и счетоводна къща „Мотхобани“: „Пратете данъчния да си ходи.“ Магазинът беше доста непривлекателен, с полегат навес, подпрян от две варосани

тухлени колони. На табелата, изрисувана от художник любител със скромнен талант, се виждаха главата и раменете на обаятелна жена с претенциозно колие и големи висящи обици. Жената се усмихваше на една страна въпреки тежестта на обичите и явното неудобство, което ѝ причиняваше колието.

Господин Дж. Л. Б. Матекони и маа Рамотсве паркираха на отсрещната страна на улицата, под сянката на една акация. Бяха се позабавили и жегата вече настъпваше. До пладне всяко превозно средство, оставено да го пече слънцето, щеше така да се нажежи, че нямаше да може да се пипне, седалките щяха да са прекалено горещи за незащитената кожа, а воланът щеше да е като пламтящ венец. Сянката предпазваше от това и под всяко дърво имаше коли, опрели брони в дънерите, скупчени като прасенца около свиня, за да извлекат колкото може по-голяма закрила от сиво-зеления листак.

Вратата беше заключена, но мигом се отвори с изщракване, когато господин Дж. Л. Б. Матекони натисна звънеца. Зад щанда в магазина стоеше слаб мъж, облечен в зелено. Той имаше тясна глава, а леко полегатите му очи и златистият оттенък на кожата му подсказваха, че във вените му тече кръвта на бушмените от Калахари. Но ако беше така, какво правеше в бижутерски магазин? Разбира се, нямаше причина да не работи тук, но изглеждаше неуместно. Бижутериите привличаха индийците или кенийците, които обичаха подобен тип работа. Базарвите^[1] пък бяха доволни да работят с добитъка — от тях излизаха добри животновъди или гледачи на щрауси.

Бижутерът им се усмихна.

— Видях ви отвън. Паркирахте под дървото отсреща.

Господин Дж. Л. Б. Матекони разбра, че е бил прав. Мъжът говореше правилно сетсуана, но акцентът му потвърждаваше външните белези. Зад гласните се дочуваха цъкания и подсвирквания, които се мъчеха да излязат наяве. Това беше особен език, език, който приличаше повече на птичите песни, отколкото на човешка реч.

Той се представи, както изискваше вежливостта, и се обърна към маа Рамотсве.

— Тази дама е моя годеница — каза той. — Името ѝ е маа Рамотсве и аз искам да ѝ купя годежен пръстен. — Той направи кратка пауза. — Пръстен с диамант.

Бижутерът се втренчи в него, след което погледна косо маа Рамотсве. Тя отвърна на погледа му и си помисли: *Тук има интелект. Това е умен човек, на когото не може да се има доверие.*

— Значи сте много щастлив мъж — каза бижутерът. — Не всеки мъж може да си намери толкова весела и дебела булка. В днешно време има безброй кльошави и деспотични жени. А тази ще ви направи щастлив.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се съгласи с комплиментата:

— Да, наистина имам късмет.

— А сега трябва да й купите много голям пръстен — продължи бижутерът. — Дебелата жена не може да носи малко пръстенче.

Господин Дж. Л. Б. Матекони сведе поглед.

— Мислех за пръстен със средна големина — каза той. — Аз не съм богат.

— Знам кой сте — рече бижутерът. — Вие сте собственикът на „Тлоквенг роуд спийди моторс“. Можете да си позволите хубав пръстен.

Маа Рамотсве реши да се намеси.

— Аз не искам голям пръстен — каза тя твърдо. — Не съм жена, която носи голям пръстен. Надявах се да получа малък.

Бижутерът й хвърли поглед. Изглеждаше едва ли не раздразнен от нейното присъствие, сякаш това беше сделка само между мъже, подобна на сделките с добитък, а тя се месеше.

— Нека ви покажа няколко пръстена — каза той, като се наведе и измъкна едно чекмедже под щанда. — Ето няколко хубави пръстена с диамант.

Той постави чекмеджето върху щанда и посочи редица пръстени в кадифени прорези. Господин Дж. Л. Б. Матекони затаи дъх. Пръстените бяха с розетки от диаманти — голям в средата, а около него цял куп по-малки. На няколко пръстена имаше и други камъни — смарагди и рубини, — а под всеки имаше малко етикетче.

— Не обръщайте внимание на написаното — каза бижутерът, снижавайки глас. — Мога да ви предложа големи отстъпки.

Маа Рамотсве хвърли само един поглед върху подложката. След това вдигна очи, поклати глава и каза:

— Прекалено са големи. Казах ви, че искам по-малък пръстен. Може би се налага да отидем в друг магазин.

Бижутерът въздъхна.

— Имам и други. Имам и по-малки пръстени.

Той върна чекмеджето на мястото му и измъкна друго. Пръстените в него бяха доста по-малки. Маа Рамотсве посочи към един в средата.

— Харесва ми този — тя. — Искам да го видя.

— Не е много голям — рече бижутерът. Подобен диамант може лесно да се отмине. Хората може да не го забележат.

— Не ме интересува — отговори маа Рамотсве. — Този диамант ще бъде за мен. Той няма нищо общо с другите.

Господин Дж. Л. Б. Матекони усети прилив на гордост, докато тя говореше. Тъкмо на тази жена се възхищаваше, жената, която вярваше в старите ценности на Ботсуана и нямаше време за показност.

— И на мен ми харесва този — каза той. — Моля те, маа Рамотсве, сложи си го.

Пръстенът премина в ръцете на маа Рамотсве, която го наниза на пръста си и вдигна длан пред погледа на господин Дж. Л. Б. Матекони.

— Стои ти чудесно — каза той.

Тя се усмихна:

— Ако това е пръстенът, който искаш да ми купиш, ще бъда много щастлива.

Бижутерът взе етикетчето с цената и го подаде на господин Дж. Л. Б. Матекони с думите:

— Цената не може да се свали повече. И така е много ниска.

Господин Дж. Л. Б. Матекони бе приятно изненадан от сумата.

Тъкмо беше сменил климатичната система в микробуса на един клиент и пръстенът струваше точно колкото поправката, до последната пула. Не беше скъп. Той бръкна в джоба си, извади пачката банкноти, която беше изтеглил от банката същата сутрин, и плати на бижутера.

— Трябва да ви питам само едно нещо — каза господин Дж. Л. Б. Матекони на бижутера. — Този диамант от Ботсуана ли е?

Бижутерът го погледна учуден.

— Защо се интересувате от това? — попита той. — Диамантът си е диамант независимо откъде идва.

— Знам — отговори господин Дж. Л. Б. Матекони, — но ми е приятна мисълта, че жена ми ще носи един от нашите камъни.

Бижутерът се усмихна:

— В такъв случай — да, наш е. Всички тези диаманти идват от нашите мини.

— Благодаря — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Радвам се да чуя това.

След като излязоха, те се качиха в колата и тръгнаха по пътя към Англиканската катедрала и болницата „Принцеса Марина“. Когато минаваха покрай катедралата, маа Рамотсве каза:

— Според мен добре би било да се оженим тук. Може самият епископ Макхулу да ни венчае.

— Бих се радвал — отговори господин Дж. Л. Б. Матекони. — Епископът е добър човек.

— И тогава един добър човек ще венчае друг добър човек — каза маа Рамотсве. — Ти си много мил човек, господин Дж. Л. Б. Матекони.

Господин Дж. Л. Б. Матекони не каза нищо. Трудно се отговаря на комплимент, особено ако ти се струва, че той е незаслужен. Той не се смяташе за кой знае колко добър човек. Мислеше, че в характера му има много недостатъци, а ако някой беше добър, това беше маа Рамотсве. Тя беше далеч по-добра от него. Той беше само един монтьор, който се мъчеше да даде най-доброто от себе си; а тя беше далеч повече.

Колата зави по „Зебра драйв“ и влезе двора пред къщата на маа Рамотсве, като накрая спря под опънатия навес до верандата. Роуз, прислужницата на маа Рамотсве, погледна през кухненския прозорец и им махна. Тъкмо беше изпрала и простираше прането, снежнобяло на фона на червеникавокафявата земя и синьото небе.

Господин Дж. Л. Б. Матекони взе ръката на маа Рамотсве, докосвайки за миг блещукация пръстен. Погледна я и видя, че в очите ѝ имаше сълзи.

— Съжалявам — каза тя. — Не би трябвало да плача, но не мога да се сдържа.

— Защо си тъжна? — попита я той. — Не бива да си тъжна.

Тя изтри една сълза и поклати глава.

— Не съм тъжна. Просто никога досега не съм получавала подарък като този пръстен. Когато се омъжих за Ноте, той не ми

подари нищо. Аз се надявах, че ще ми даде пръстен, но той не го направи. А сега имам пръстен.

— Ще се опитам да компенсирам стореното от Ноте — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Ще се опитам да ти бъда добър съпруг.

Маа Рамотсве кимна.

— Не се съмнявам, че ще бъдеш — каза тя. — А аз ще се опитам да ти бъда добра жена.

Те поседяха известно време, без да говорят, като всеки от тях мислеше за това, което изискваше моментът. После господин Дж. Л. Б. Матекони излезе от колата, заобиколи я отпред и кавалерски ѝ отвори вратата. Смятаха да влязат да изпият по една чаша ройбос и тя щеше да покаже на Роуз пръстена, който изпълваше сърцето ѝ едновременно с такова щастие и такава тъга.

---

[1] Племенен народ, обитаващ Намибия, Ангола и Ботсуана. — Бел.прев. ↑

ШЕСТА ГЛАВА

БЕЗВОДНА ВОДА

Седнала в кабинета си в „Дамска детективска агенция №1“, маа Рамотсве размишляваше колко е лесно да се окажеш забъркан в хода на някакви действия само защото ти липсва смелостта да откажеш. Тя изобщо не искаше да поема случая със сина на госпожа Къртин; Кловис Андерсън, авторът на нейната професионална библия „Принципи на работата на частния детектив“, би нарекъл това разследване закъсняло. „Закъснялото разследване — пишеше той — не носи полза на никого от засегнатите. Клиентът храни лъжливи надежди, тъй като детективът работи по случая, а пък самият детектив се чувства длъжен да стигне до нещо заради очакванията на клиента. Това означава, че най-вероятно той отделя на този случай повече време, отколкото е оправдано. В крайна сметка обаче вероятността да има напредък е малка и човек се пита дали в този случай не е най-добре миналото да се погребее с достойнство. *Не се връщайте към миналото* — понякога това е най-добрият възможен съвет.“

Маа Рамотсве беше прочела този пасаж неведнъж и напълно подкрепяше възгледите, изразени в него. Хората проявяваха към миналото твърде голям интерес. Непрекъснато разнищваха събития, станали преди много години. А какъв смисъл имаше да се прави това, ако единственият резултат беше събуждането на минало зло? В миналото имаше много грехове, но каква беше ползата те да се изваждат на бял свят? Тя помисли за шона^[1] и за това как те не искаха да забравят какво са им сторили нделебе^[2] под властта на кралете Мзиликази и Лобенгула. Вярно, те бяха извършили ужасни неща — в края на краищата всъщност бяха зулуси и винаги бяха гнетяли съседите си, — но нямаше никакво оправдание да се продължава да се говори за това. Най-добре беше всичко да се забрави веднъж завинаги.

Тя мислеше и за Серетсе Кхама, върховния вожд на бангватото, първия президент на Ботсуана, държавник. За това, как англичаните са

се отнесли с него, не са искали да признаят избора му на невеста и са го превърнали в изгнаник само защото се беше оженил за англичанка. Как са могли да постъпят толкова безскрупулно и жестоко с такъв човек? Да прогониш някого от собствената му земя, от народа му, е едно от най-жестоките наказания, които човек може да измисли. Така народът остана без водач, ранен право в сърцето: *Къде е нашият Кхама? Къде е синът на Кгоси Секгома II и на маа Тебого?* Но по-късно самият Серетсе не се хвана за това. Той не говореше и винаги беше пределно любезен с правителството на Великобритания и с кралицата. Един не толкова велик човек би казал: как може да очаквате да съм ваш приятел след всичко, което ми сторихте?!

Същият беше случаят с господин Мандела. Всички знаеха за съдбата му и за това, че беше простил на онези, които го бяха хвърлили в затвора. Бяха отнели десетки години от живота му само защото искаше справедливост. Бяха го пратили да работи в каменоломна и каменният прах беше увредил очите му завинаги. Но накрая, когато излязъл от затвора в онзи невероятен сияен ден, той не казал и дума за отмъщение или възмездие. Той казал, че има да върши по-важни неща, отколкото да се оплаква за преживяното, и с течение на времето доказал на дело думите си, като стотици пъти се отнасял добре с онези, които постъпили с него толкова лошо. Така повелява истинският африкански обичай, традицията, която е най-близо до духа на Африка. Всички сме деца на Африка и никой от нас не е по-добър или по-значим от другите. Точно това може да каже на света Африка: да му напомни какво е да бъдеш човек.

Маа Рамотсве оценяваше това, тя съзнаваше величието, което бяха проявили Кхама и Мандела, прощавайки за миналото. Но случаят на госпожа Къртин беше различен. Явно американката не се стремеше да открие човек, когото да вини за изчезването на сина си, макар маа Рамотсве да знаеше, че при подобни обстоятелства мнозина щяха да бъдат обсебени от желанието да получат възмездие. Разбира се, тук се намесваше и целият проблем с наказанието. Маа Рамотсве въздъхна. Да, вероятно понякога наказанието беше нужно, за да се покаже, че извършеното от някого е лошо, но тя не разбираше защо искаме да накажем и онези, които са се разкаjali за деянията си. Когато беше малка и живееше в Мочуди, тя видя как бият някакво момче, защото беше изгубило една коза. То си призна, че вместо да наглежда стадото,

заспало под едно дърво, но искрено се разкайваше, че е оставило козата да избяга. Какъв смисъл имаше, чудеше се тя, вуйчо му да го бие с пръчка, докато не започне да моли за пощада? С подобно наказание не се постигаше нищо, то само хвърляше петно върху онези, които го налагаха.

Но това бяха големи въпроси, а по-належащата задача беше да започне издирването на горкото мъртво американско момче. Тя си представи как Кловис Андерсън клати глава и казва: „Е, маа Рамотсве, значи ти все пак се насади на закъсняло разследване, въпреки всичките ми предупреждения. Но щом си го сторила, обичайният ми съвет е да се върнеш към началото. Тръгни оттам.“ А началото според нея беше фермата, в която Буркхарт и приятелите му бяха започнали да осъществяват своя проект. Нямаше да ѝ е трудно да намери това място, ала се съмняваше, че ще открие каквото и да било. Но поне щеше да усети нещата, а това беше началото. Местата пазеха отгласи и, ако човек беше достатъчно чувствителен, можеше да долови някакъв резонанс от миналото, някакво усещане за случилото се.

Поне знаеше как да намери селцето. Една братовчедка на нейната секретарка маа Макутси живееше в селцето близо до фермата и ѝ обясни по кой път да поеме. Намираше се на запад, недалеч от Молепололе. Това беше безводна земя, на границата с Калахари, осеяна с ниски храсти и акации. Беше рядко населена, но в областите, в които имаше вода, хората бяха построили селца и къщурки, скупчени около ниви със сорго и бостани с пъпеши. Там нямаше кой знае какво за вършене и, за да работят, хората се местеха до Лобатсе или Габороне, ако имаха такава възможност. В Габороне беше пълно с хора от такива места. Те идваха в града, но запазваха връзката си с родната земя и със стадото. Тези места винаги бяха техен дом — независимо колко дълго бяха отсъствали. И накрая те щяха да умрат точно там, под огромното просторно небе, което приличаше на безбрежен океан.

Тя пое натам с белия си микробус в едно съботно утро, като тръгна рано, както винаги, когато се отправяше на път. На излизане от града срещна големи потоци хора, идващи на съботен пазар. Беше краят на месеца, което означаваше, че всички получаваха заплатите си и магазините щяха да са шумни и претъпкани, хората щяха да купуват сироп и фасул или да се въртят около желаните нови дрехи и обувки. Маа Рамотсве обичаше да пазарува, но никога не го правеше в края на

месеца. Беше убедена, че тогава продавачите надуваха цените, а към средата на месеца, когато хората вече нямаха пари, пак ги сваляха.

Повечето превозни средства по пътя бяха автобуси и микробуси, които возеха хора към града. Но имаше и няколко, пътуващи в обратна посока — работници от града, които отиваха по родните си места за почивните дни, мъже, които се прибираха при жените и децата си, жени, работещи в Габороне като прислужнички, които щяха да прекарат безценните почивни дни със своите родители, баби и дядовци. Маа Рамотсве намали скоростта — една жена стоеше край пътя и махаше за автостоп. Беше на нейната възраст, облечена елегантно с черна пола и плетена червена блуза. Маа Рамотсве се поколеба за миг, но реши да спре. Не можеше да я остави да виси тук — сигурно някъде я чакаше семейството ѝ, децата ѝ, които се надяваха някоя кола да спре и да я докара вкъщи.

Тя спря и извика през прозореца:

— Накъде сте тръгнали, маа?

— Все натам — отговори жената, като посочи протежението на пътя. — Към едно село близо до Молепололе, казва се Силокволела.

Маа Рамотсве се усмихна:

— И аз отивам там. Ще ви закарам до края.

Жената възкликна радостно и каза:

— Много сте мила, извадих късмет.

Тя вдигна найлоновия плик, в който носеше вещите си, и отвори вратата на микробуса. След като тя се настани и сложи плика в краката си, маа Рамотсве отново потегли. По стар навик маа Рамотсве хвърли бърз преценяващ поглед на новата си спътница. Беше много добре облечена — блузата ѝ беше нова и от истинска вълна, а не от евтина синтетика като блузите на повечето жени в днешно време; полата ѝ обаче беше евтина, а обувките — леко износени. Тази жена работи в магазин, помисли си тя. Завършила е стандартното шестокласно образование, а може би дори още един-два класа. Няма съпруг, а децата ѝ живеят с баба си в Силокволела. Маа Рамотсве бе видяла Библията най-отгоре в плика и това ѝ даде още информация. Тази жена беше член на някаква църква и може би ходеше на неделно училище. Същата вечер смяташе да чете Библията на децата си.

— Децата ви ли са там, маа? — попита любезно маа Рамотсве.

— Да — отвърна жената, — живеят с баба си. Аз работя в един магазин в Габороне, мебелен магазин „Новият курс“. Може би го знаете.

Маа Рамотсве кимна — и като потвърждение, и като израз на доволството си, че се е оказала права.

— Нямам съпруг — продължи жената. — Той замина за Франсистаун и умря от оригване.

— От оригване ли? — учуди се маа Рамотсве. — Как може човек да умре от оригване?

— Точно така. Оригвал се много лошо и го завели в болницата. Направили му операция и намерили вътре в него нещо много лошо. От това нещо се оригвал. После той умрял.

След кратко мълчание маа Рамотсве рече:

— Много съжалявам.

— Благодаря. Беше голяма мъка, защото той беше добър човек и добър баща на децата ми. Но майка ми имаше още сили и каза, че ще гледа децата. Аз успях да си намеря работа в Габороне, защото имам сертификат за втори завършен клас след основното. Постъпих в мебелния магазин и те останаха много доволни от работата ми. Вече съм една от главните продавачки и дори ме записаха на курс за продавачи в Мафикенг.

Маа Рамотсве се усмихна.

— Справили сте се чудесно. На жените не им е лесно. Мъжете очакват ние да вършим всичко, а те да заемат най-добрите служби. Не е лесно една жена да постигне успех.

— Но си личи, че вие сте постигнали успех — каза жената. — Вижда се, че сте делова жена. Личи си, че печелите добре.

Маа Рамотсве помисли за миг. Тя се гордееше със способността си да преценява хората, но се запита дали пък това не бе способност, която притежаваха всички жени, част от дарбата на интуицията.

— Познайте с какво се занимавам — каза тя. — Е, каква е работа ми?

Жената се обърна към нея и я огледа от главата до петите.

— Според мен вие сте детективка — каза накрая. — Разследвате делата на другите хора.

За миг белият микробус кривна от пътя. Маа Рамотсве беше поразена. Сигурно интуицията на тази жена е по-голяма и от моята,

помисли си тя.

— Как познахте? Какво направих, че да разберете?

Другата отмести очи.

— Съвсем просто беше. Виждала съм ви да седите пред вашата детективска агенция и да пиете чай със секретарката. Жената с големите очила. Понякога двете седите там на сянка, когато минавам на отсрещната страна на пътя. Така Разбрах.

Те продължиха да пътуват, увлечени в приятен разговор за ежедневието си. Жената, която се казваше маа Тсбаго, разказа на маа Рамотсве за работата си в мебелния магазин. Управителят бил добър човек, който не претоварвал служителите си и винаги бил честен с клиентите. Веднъж една друга фирма ѝ предложила работа с по-висока заплата, но тя отказала. Управителят разбрал и възнаградил лоялността ѝ, като я повишил.

След това разказа за децата си — момиченце на десет години и момченце на осем. Учили се много добре и тя се надявала, че ще може да ги вземе в Габороне, като свършат началното училище. Чула, че Държавното основно училище в Габороне било много добро и се надявала да успее да ги запише в него. Освен това чувала, че в още по-добрите училища давали стипендии; можело пък децата ѝ да успеят да получат такава стипендия.

Маа Рамотсве пък ѝ разказа, че е сгодена и посочи пръстена с диамант на пръста си. Маа Тсбаго му се възхити и попита за годеника ѝ. Като разбра, рече, че било хубаво да се ожениш за монтьор, чувала, че ставали чудесни съпрузи. Добре било жената да си вземе за съпруг полицай, монтьор или свещеник, каза тя, и в никакъв случай политик, барман или таксиметров шофьор. Те винаги носели големи беди на жените си.

— Не бива да се омъжваш и за тромпетист — добави маа Рамотсве. — Аз направих тая грешка. Омъжих се за един лош човек на име Ноте Мокоти. Той свиреше на тромпет.

— Значи и от тях не излизат добри съпрузи — каза маа Тсбаго. — Ще ги добавя в моя списък.

В последната част от пътя напредваха бавно. Пътят, който беше неасфалтиран, бе осеян с огромни опасни дупки и на няколко пъти

бяха принудени да се движат опасно близо до пясъка, почти излизайки от пътя, за да заобиколят една или друга огромна дупка. Това беше наистина опасно, понеже, ако не внимаваха, лесно можеше да заседнат в пясъка и да се наложи да чакат часове наред, докато дойде помощ. Все пак най-накрая пристигнаха в селото на маа Тсбаго — именно онова село, което беше най-близо до търсената от маа Рамотсве ферма.

По пътя тя разпита маа Тсбаго за селището и събра малко информация. Маа Тсбаго си спомняше за проекта, макар да не познаваше хората, участващи в него. Тя си спомни, че сред тях са били един бял мъж и една жена от Южна Африка, както и още един-двама чужденци. Няколко души от селото работели при тях и всички мислели, че ще се получат велики неща, но накрая всичко пропаднало. Това не я учудвало. Всичко се проваляше — човек не може да се надява да постигне промяна в Африка. Хората губеха интерес, връщаха се към традиционните начини за вършене на нещата или просто се предаваха, защото се искаха твърде големи усилия. А след това Африка се връщаше и заличаваше всички следи от опита за промяна.

— Дали в селото има някой, който може да ме заведе там? — попита маа Рамотсве.

Маа Тсбаго се замисли и после каза:

— Имаше няколко души, които работеха там. Един от тях е приятел на чичо ми. Той работеше при тях известно време. Можем да идем и да го попитаме.

Най-напред отидоха в къщата на маа Тсбаго — традиционна ботсуанска къща, направена от оранжеви глинени тухли, около която имаше ниска ограда, *ломотана*, очертаваща малък ров около къщата. Извън оградата имаше два сламени хамбара със зърно и кокошарник. Отзад имаше опасно килната на една страна ламаринена тоалетна със стара дъсчена врата и връв, с която вратата се връзваше, за да се затвори. Децата веднага дотичаха и прегърнаха майка си, след което срамежливо зачакаха да ги запознаят с непознатата. А след това от тъмната вътрешност на къщата, усмихвайки се с беззъбата си уста, се появи бабата, облечена с овехтяла бяла рокля.

Маа Тсбаго остави торбата си в къщата и каза, че ще се върне след час. Маа Рамотсве даде на децата бонбони, които те приеха с две

ръце, както е редно в Ботсуана. Тези деца разбираха старите обичаи, помисли си маа Рамотсве с одобрение, за разлика от някои деца в Габороне.

След това двете потеглиха през селото с белия микробус. Това беше типично ботсуанско село — с пръснати къщички с една или две стаи, всяка със свой двор и акации около нея. Между къщите имаше пътеки, които се отклоняваха в една или друга посока, заобикаляха нивички и градинки. Животните се тътреха отпуснати, като от време на време пощипваха от туфи с кафява, изсъхнала трева, а пастирчето с издуто коремче, прашно и голо, ги гледаше изпод едно дърво. Животните нямаха клейма, но всички знаеха на кого са и как са се появили. Те бяха знак за благосъстояние, материалният резултат от нечий труд в диамантената мина в Джаваненг или в консервната фабрика в Лобатсе.

Маа Тсбаго я упъти към една къща на края на селото. Тя беше добре поддържана, малко по-голяма от околните, боядисана в традиционен ботсуански стил в кафяво и червено, с нарисувани в бяло диаманти. Дворът беше пометен, което говореше, че жената в къщата, която вероятно беше я изрисувала, най-прилежно въртеше тръстикова метла. За къщите и тяхното украсяване отговаряха жените и явно в този случай жената бе усвоила старите умения.

Застанаха до портата, докато маа Тсбаго получи разрешение да влязат. Беше невъзпитано да тръгнеш по пътеката, без да си поканен, а да влезеш в къщата без покана, беше още по-невъзпитано.

— Ко, ко! — извика маа Тсбаго. — Маа Потсане, дойдох да те видя!

Никой не отговори и маа Тсбаго извика същото отново. Пак не дойде отговор, но след това вратата на къщата се отвори внезапно и една ниска закръглена жена, облечена с дълга пола и бяла блуза с висока яка, излезе и впери поглед в тях.

— Кой е? — извика тя, като засенчи очите си с длан. — Кой сте вие? Не ви виждам.

— Познаваш ме, аз съм маа Тсбаго. Тук съм с една непозната. Стопанката се засмя.

— Взех ви за други и се издокарах набързо. Но не е било нужно. Тя ги покани с жест и те тръгнаха към нея.

— Напоследък не виждам добре — обясни маа Потсане. — Очите ми стават все по-зле. Затова не ви познах.

Те се здрависаха, разменяйки церемониални поздрави. След това маа Потсане ги покани с жест да седнат на пейката, която се намираще в сянката на голямо дърво до къщата. По-добре било да седнат там, обясни тя, понеже в къщата било прекалено тъмно.

Маа Тсбаго ѝ разказа защо са дошли, а маа Тобаго я изслуша внимателно. Явно очите я дразнеха и от време на време тя ги бършеше с ръкава на блузата си. Докато маа Тсбаго говореше, тя кимаше в знак на потвърждение.

— Да — каза накрая, — ние живяхме там. Мъжът ми работеше при тях. И двамата работехме. Надявахме, се, че ще можем да спечелим пари от реколтата, и известно време се получаваше. После... — Тя млькна и сви рамене обезсърчена.

— Положението се влоши, нали? — попита маа Рамотсве. — Суша ли настана?

Маа Потсане въздъхна.

— Да, имаше суша. Но тук винаги е суша. Друго стана — онези хора просто загубеха вяра в начинанието. Там живееха добри хора, но те си отидоха.

— Белият мъж от Намибия ли, германецът? — попита маа Рамотсве.

— Точно той. Той беше добър човек, но замина. Тогава другите хора — местни хора, тсуана — решиха, че им стига толкова. И те се магнаха.

— И американецът ли? — попита настоятелно маа Рамотсве. — Нали имаше един американец?

Маа Потсане разтри очите си.

— Момчето изчезна без следа. Изчезна една нощ. Полицайте дойдоха и претърсваха дълго време. Майка му също дойде, после идва още няколко пъти. Доведе един следотърсач базарва, един дребен мъж, който лазеше като куче с нос, опрян в земята. Имаше много дебел задник, като всички базарва.

— И той не откри нищо? — Маа Рамотсве знаеше отговора, но искаше да подтикне жената да продължи да говори. Дотогава тя бе чула историята само от гледната точка на госпожа Къртин; напълно беше възможно другите да бяха видели неща, за които тя не знаеше.

— Той обикаляше навсякъде като куче — каза през смях маа Потсане. — Надничаше под камъните, душеше въздуха и си мърмореше нещо на техния език — знаете го: все едно дърветата шумят и се чупят съчки. Но той не откри никакви следи от диви животни, които да са грабнали момчето.

Маа Рамотсве ѝ подаде своята кърпичка, за да си избърше очите.

— А според вас какво е станало с него, маа? Как може човек да изчезне безследно?

Маа Потсане подсмръкна и издуха носа си в кърпичката на маа Рамотсве.

— Мисля, че го е отнесла вихрушка — каза тя. — Понякога в най-горещото време се появяват вихрушки. Идват от Калахари и отнасят разни неща. Може би някоя вихрушка е вдигнала това момче и го е отнесла надалеч. Може би чак към Ганзи или наскоро пустинята. Нищо чудно, че не го намериха.

Маа Тсбаго погледна косо към маа Рамотсве, като се опита да срещне погледа ѝ, но маа Рамотсве гледаше право към маа Потсане.

— Напълно е възможно, маа — каза тя. — Това е интересна идея. — Тя замълча за миг. — А може ли да ме заведете дотам и да ми покажете мястото? Аз съм с кола.

Маа Потсане помисли малко и каза:

— Не ми се иска да ходя там. Това място ме натъжава.

— Мога да ви платя двайсет пули — каза маа Рамотсве. — Надявах се да ги приемете.

— Ама разбира се, че можем да отидем дотам — отвърна бързо маа Потсане. — Не обичам да ходя там нощем, но през деня е друго.

— А можем ли да тръгнем веднага? — попита маа Рамотсве.

— Нямам работа — отговори маа Потсане. — Тук нищо не се случва.

Маа Рамотсве ѝ подаде парите и маа Потсане ѝ благодари, като плесна с ръце. После двете прекосиха подредения ѝ двор, сбогуваха се с маа Тсбаго, влязоха в микробуса и потеглиха.

---

[1] Племенен народ, обитаващ различни части на южна Африка, съставляващ около една трета от населението на Зимбабве. — Бел.прев. ↑

[2] Племенен народ, живеещ най-вече в Зимбабве. — Бел.прев. ↑

СЕДМА ГЛАВА

НОВИ ПРОБЛЕМИ С ПОМПАТА ВЪВ ФЕРМАТА НА СИРАЦИТЕ

В деня, в който маа Рамотсве потегли към Силокволела, господин Дж. Л. Б. Матекони усети смътно безпокойство. Той беше свикнал всяка събота да се вижда с маа Рамотсве и да ѝ помага при пазаруването или някоя друга къщна задача. Без нея той се почувства като в безтегловност: Габороне изглеждаше странно пуст, сервизът бе затворен, а не му се искаше да се занимава с книжата, натрупани на бюрото. Разбира се, можеше да звънне на някой приятел или да иде на футболен мач, но не беше в настроение за нищо подобно. После изведнъж той се сети за маа Потокване, главната домакиня на фермата на сираците. Там вечно се случваше нещо, а и тя винаги на драго сърце сядаше да изпият чаша чай и да си поговорят. Щеше да отиде там, да види как вървят нещата. И така денят щеше да мине, без да го усети, и щеше да дойде време маа Рамотсве да се върне.

Както винаги маа Потокване го видя, докато паркираше колата си под едно дърво.

— Виждам те! — провикна се тя през прозореца. — Виждам те, господин Дж. Л. Б. Матекони!

Той ѝ махна, докато заключваше колата. След това закрачи към канцеларията, от чиито прозорци се разнасяше весела музика. Вътре седеше маа Потокване, допряла до ухото си телефонната слушалка. Тя му направи знак да седне, без да прекъсва разговора.

— Ако ми дадете от това олио — каза тя, — сирачетата ще бъдат много щастливи. Те много обичат пържени домати, много полезна храна.

Гласът на другия край на линията каза нещо и тя се навъси, като хвърли поглед към господин Дж. Л. Б. Матекони, сякаш искаше да сподели раздразнението си.

— Но вие не можете да продадете това олио, след като е изтекъл срокът му на годност. Защо да ви плащам за него? По-добре да го подарите на сирачетата, отколкото да го излеете в канавката. Аз не мога да ви платя за него, затова няма причина да не ни го подарите.

Оттатък пак казаха нещо и тя кимна търпеливо.

— Мога да ви гарантирам, че от „Дейли нюз“ ще дойдат да ви снимат, когато връчвате олиото. Всички ще разберат, че сте щедър човек. Ще го пишат във вестника.

След като размениха още няколко реплики, тя остави слушалката.

— Някои хора проявяват мудност, когато трябва да дадат нещо — отбеляза тя. — Свързано е с начина, по който са ги възпитали майките им. Четох за този проблем в една книга. Има един лекар, доктор Фройд, който е много известен и е написал много книги за такива хора.

— В Йоханесбург ли живее? — попита господин Дж. Л. Б. Матекони.

— Май не — отговори маа Потокване. — Книгата е от Лондон. Но е много интересна. В нея пише, че всички момчета се влюбвали в майките си.

— Това е естествено — рече господин Дж. Л. Б. Матекони. — Разбира се, че момчетата обичат майките си. Защо да не ги обичат?

Маа Потокване сви рамене.

— И аз мисля като теб. Не виждам какво нередно има в това, момчето да обича майка си.

— Защо тогава доктор Фройд се безпокои? — продължи господин Дж. Л. Б. Матекони. — Би трябвало да се тревожи, ако момчетата не обичат майките си.

Маа Потокване доби замислен вид.

— Да. Но въпреки това той много се е тревожил за тези момчета и май се е опитал да ги спре.

— Това е нелепо — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Няма ли е с какво друго да се занимава?

— Със сигурност — каза маа Потокване. — Но въпреки доктор Фройд момчетата продължават да обичат майките си, точно както би трябвало.

Тя замълча за миг, после с явно облекчение, че сменя трудната тема, тя се усмихна широко на господин Дж. Л. Б. Матекони.

— Много се радвам, че дойде днес. Тъкмо щях да ти звъня.

Господин Дж. Л. Б. Матекони въздъхна.

— Спирачките ли? Или пък помпата?

— Помпата — каза маа Потокване. — Издава много странен шум. Водата си излиза, но помпата стене така, сякаш я боли.

— Моторите наистина ги боли — рече господин Дж. Л. Б. Матекони. Те ни съобщават за тази болка, като издават шум.

— Значи тази помпа има нужда от помощ. Можеш ли да я погледнеш набързо?

— Разбира се — отговори господин Дж. Л. Б. Матекони.

Отне му повече време, отколкото очакваше, но накрая намери причината и успя да отстрани проблема. След като отново сглоби помпата, той я изпробва и тя отново тръгна съвсем гладко. Разбира се, пак щеше да има нужда от пълен ремонт и този момент нямаше да може да се отлага много дълго, но поне премахна странните стенания.

След като се върна в канцеларията на маа Потокване, той си почина с чаша чай и голямо парче орехов кейк, изпечен същата сутрин. Сирачетата бяха хранени добре. Правителството се грижеше добре за своите сираци и всяка година даваше щедра субсидия. Но имаше и частни дарители — мрежа от хора, които даваха на фермата пари или стоки. Това означаваше, че сирачетата не бяха лишавани от нищо и за разлика от много други африкански страни, нито едно от тях не беше недохранено. Ботсуана беше благословена страна. Тук нямаше хора, които умираха от глад или гниеха в затвора заради политическите си убеждения. Както му каза веднъж маа Рамотсве, хората от народа тсуана можеха да ходят с високо вдигната глава.

— Много хубав кейк — отбеляза господин Дж. Л. Б. Матекони.

— Децата сигурно го харесват.

Маа Потокване се усмихна.

— Нашите деца обичат кейк. Дори нищо друго да не им даваме, освен кейк, пак ще са доволни. Но, разбира се, ние им даваме много други неща. Сираците се нуждаят и от лук и фасул.

Господин Дж. Л. Б. Матекони кимна.

— Балансирано хранене — каза той. — Казват, че балансираното хранене е тайната на здравето.

За миг настъпи мълчание, докато двамата размишляваха над тази забележка. Накрая маа Потокване каза:

— Значи ти ще се жениш скоро. Това ще промени живота ти. Ще трябва да се държиш прилично, господин Дж. Л. Б. Матекони.

Той се засмя, дояждайки последните трошици от кейка.

— Маа Рамотсве ще ме следи изкъсо. Тя ще се погрижи да се държа добре.

— Да — рече маа Потокване. — В нейната къща ли ще живеете, или в своята?

— Най-вероятно в нейната — отговори господин Дж. Л. Б. Матекони. — Тя е малко по-хубава от моята. Знаеш я, намира се на „Зебра драйв“.

— Да — потвърди маа Потокване, — виждала съм я. Онзи ден минах оттам с колата. Изглежда много хубава.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се изненада:

— Минала си оттам само за да я видиш?

— Ами виж сега — започна маа Потокване, като се позасмя, — искаше ми се да видя що за къща е. Доста е голяма, нали?

— Това е една удобна къща — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Мисля, че ще е достатъчно просторна за нас.

— Прекалено просторна — рече маа Потокване. — Ще има място и за деца.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се навъси.

— Не сме мислили за това. Май сме малко старички за деца. Аз съм на четирийсет и пет. Пък и... Не бих искал да говоря за това, но маа Рамотсве ми каза, че не може да има деца. Имала дете, но то умряло, а докторите й казали, че...

Маа Потокване поклати глава.

— Това е много тъжно. Много ми е жал за нея.

— Но ние сме много щастливи — възрази господин Дж. Л. Б. Матекони. — Нищо, че нямаме деца.

Маа Потокване взе чайника и наля на госта си още една чаша чай. След това отрязва още едно парче кейк, при това доста голямо, и го сложи в чинийката му.

— Разбира се, винаги може да си осиновите — каза тя, като не сваляше очи от него. — А може и само да се грижите за някое дете, ако не искате да осиновявате. Можете да вземете... — Тя млъкна за миг и

вдигна чашата към устните си. — Винаги може да вземете някое сираче. — А след това добави припряно: — Или дори две сирачета.

Господин Дж. Л. Б. Матекони гледаше към обувките си.

— Не знам. Не смятам, че искам да осиновя дете. Но...

— Но можеш да вземеш някое дете в дома си. Няма нужда да минаваш през всичките сложни процедури — документите, съда и така нататък — каза маа Потокване. — Представи си колко хубаво би било!

— Може би... Не знам. Децата са голяма отговорност.

Маа Потокване се засмя.

— Но ти си мъж, който с лекота поема отговорност. Имаш автосервиз — това е отговорност. Имаш и двама чираци — нима те не са отговорност? Ти си свикнал да поемаш отговорност.

Господин Дж. Л. Б. Матекони помисли за чираците си. И те се бяха появили без голяма подготовка, просто се явиха в сервиза скоро след като той се обади в техническия колеж и предложи да обучава две момчета. Хранеше големи надежди за тях, но те се оказаха разочарование от самото начало. На тяхната възраст той бе изпълнен с амбиция, а те изглежда приемаха всичко като даденост. Отначало той не разбираше защо изглеждаха толкова пасивни, но след време те сами му го обясниха като на приятел. „В днешно време младите не показват ентузиазъм. Смята се, че това не е шик.“ Значи това беше проблемът с чираците. Искаха да ги мислят за шик.

Веднъж, когато господин Дж. Л. Б. Матекони много се раздразни, като видя как двамата младежи седят без всякакъв ентузиазъм върху празните варели и зяпат безцелно, той им повиши глас.

— Значи си мислите, че сте шик? — кресна им той. — Така ли си мислите?

Двамата чираци се спогледаха.

— Не — каза единият. — Не мислим така.

Тогава той се почувства обезсърчен и тръшна вратата на офиса си. Явно те не притежаваха ентузиазъм дори да отвърнат на предизвикателството му, което само доказва правотата му.

Сега, като си мислеше за децата, той се питаше дали ще има достатъчно енергия, за да се справи с тях. Наближаваше онзи момент, в който на човек му се иска спокоен и подреден живот. Искаше денем да може да поправя двигатели в сервиза си, а вечерите да прекарва с маа Рамотсве. Това щеше да е пълно щастие! Нямаше ли децата да

внесат нотка на напрежение в домашния им живот? Децата трябваше да се водят на училище, да се къпят, да се ваксинират. Родителите винаги изглеждаха толкова изтощени от децата си и той се питаше дали двамата с маа Рамотсве наистина искаха това.

— Знам какво си мислиш — каза маа Потокване. — Виждам, че почти си се решил.

— Не знам...

— Трябва само да се осмелиш да направиш решителната крачка — продължи тя. — Може децата да са сватбеният ти подарък за маа Рамотсве. Жените обичат деца. Тя ще бъде много щастлива. В един и същ ден ще се сдобие със съпруг и с деца! Това би харесало на всяка жена, повярвай ми.

— Но...

Маа Потокване го прекъсна:

— Тук има две деца, които с радост биха дошли да живеят при теб. Вземи ги само за пробен период. А като мине месец и нещо, ще решиш дали ще останат.

— Две деца ли? — запелтечи господин Дж. Л. Б. Матекони. — Ама нали...

— Те са братче и сестриче — продължи припряно маа Потокване. — Не обичаме да делим братя и сестри. Момичето е на дванайсет, а момчето е само на пет годинки. Те са много добри деца.

— Не знам... Ще трябва да...

— Всъщност — рече маа Потокване, като стана, — мисля, че вече познаваш едното от тях. Момиченцето, което не може да ходи.

Господин Дж. Л. Б. Матекони не каза нищо. Той помнеше детето, което беше много възпитано и мило. Но нямаше ли да е прекалено тежко да се грижат за дете с недъг? Когато повдигна този въпрос, маа Потокване не каза нищо за това. Подлъгваше го да вземе още едно дете — братчето, а сега спомена за количката съвсем между другото, все едно нямаше значение. Той рязко прогони тези мисли. Самият той можеше да е в количката.

Маа Потокване гледаше през прозореца. После се обърна към него.

— Искаш ли да повикам това дете? Не че те притискам, господин Дж. Л. Б. Матекони, но не искаш ли пак да я видиш и да се запознаеш с нейното братче?

В стаята беше напълно тихо, ако не се броеше неочакваното проскърцване на ламаринения покрив, който се разширяваше от жегата. Свел поглед към обувките си, господин Дж. Л. Б. Матекони си спомни времето, когато самият той беше дете, преди много години, на село. Спомни си колко добре се отнасяше с него местният монтьор, който му позволяваше да лъска камионетките и да му помага при поправянето на спуканите гуми и така, с добротата си, разкри и подхрани неговото призвание. Беше лесно да се промени животът на един човек, толкова беше лесно да се преобрази стаичката, в която хората живееха цял живот.

— Извикай ги — каза той. — Бих искал да ги видя.

Маа Потокване се усмихна.

— Ти си добър човек, господин Дж. Л. Б. Матекони. Ще пратя да ги повикат. Те са на полето. А докато дойдат, ще ти разкажа тяхната история. Ти само слушай.

ОСМА ГЛАВА

ИСТОРИЯТА НА ДЕЦАТА

Трябва да разбереш — каза маа Потокване, — че макар ние с охота да критикуваме нравите на базарвите, не бива да го правим така лекомислено. Като помислим как живеят насред Калахари, без домашни животни и къщи, в които да се подслонят, като помислим за това и се запитаме колко дълго ти, аз и който и да е тсуана би могъл да води такъв живот, тогава разбираме, че тези бушмени са необикновени хора.

Група хора от това племе скитали край солниците Макадикади, близо до пътя за Окаванго. Аз не познавам добре тази част от страната, но съм ходила там един-два пъти. Помня първия път, когато я видях — широка бяла равнина под бяло небе, с няколко високи палми и трева, която сякаш никнеше от нищото. Пейзажът беше толкова странен, че си помислих, че съм напуснала Ботсуана и се намирам в някаква чужда земя. Но съвсем наблизко тя отново се превръща в Ботсуана и ти пак се чувстваш у дома.

Там имало една група базарви, които дошли от Калахари на лов за щрауси. Вероятно намерили вода в солниците, а след това продължили към едно от селата край пътя за Маун. Хората в тази край понякога са подозрителни към базарвите, понеже твърдят, че им крадат козите и доят кравите им нощем, ако не ги пазят.

Тази група си направила бивак на четири-пет километра от селцето. Разбира се, не си построили подслон — спели под храстите, както обикновено. Имали предостатъчно месо — тъкмо били убили няколко щрауса — и решили да останат там, докато нещо не ги принуди да се преместят.

В групата имало няколко деца, а една жена имала малко бебе, момченце. Тя спяла на известно разстояние от другите, като бебето било от едната ѝ страна. Имала и дъщеря, която спяла от другата ѝ страна. Както предположихме по-късно, вероятно майката се събудила и се размърдала, за да се настани по-удобно. За нещастие, до крака ѝ

имало змия и тя отпуснала пета върху главата ѝ. Змията мигом я ухапала. Така се случват повечето ухапвания. Хората си спят на рогозките и змиите се примъкват до тях, на топло. После хората се обръщат на другата страна, върху змиите, и влечугите се защитават.

Другите дали на жената някакви билки. Те имат обичая да изравят разни корени и да белят кората на дърветата, но нищо не помага при ухапване на леболоболо^[1] каквато най-вероятно била змията. Според дъщерята майка ѝ умряла преди бебето да се събуди. Разбира се, останалите не се помайвали и се приготвили да погребат майката на сутринта. Но както ти вероятно знаеш, господин Дж. Л. Б. Матекони, когато умре жена базарва, която още кърми бебе, погребват с нея и бебето. Няма достатъчно храна, за да се гледа бебе без майка. Така стоят нещата.

Момиченцето се скрило в храстите и гледало как отнасят майка ѝ и малкото ѝ братче. Земята там била песъчлива и успели да изкопаят плитък гроб, в който положили майка ѝ, а през това време жените виели, а мъжете пеели нещо. Момиченцето гледало как слагат в гроба и малкото му братче, увито в животинска кожа. След това ги зарили с пясък и се върнали в бивака.

В мига, в който се скрили, детето допълзяло и започнало бързо да разравя пясъка. Не след дълго тя държала в ръце своето братче. В носа на бебето имало пясък, но то още дишало. Тя си плюла на петите и хукнала през храсталака към пътя, който не бил далеч оттам. Съвсем скоро след това минал камион, държавен камион на Службата за пътищата. Шофьорът намалил, а след това спрял. Сигурно много се изненадал да види малко момиченце базарва с дете на ръце. Разбира се, не можел да я остави, макар да не разбирал какво се мъчела да му каже. Той се връщал във Франсистаун и я оставил в болницата „Ниангабве“, където я поверил на един санитар на входа.

Лекарите прегледали бебето, което било слабичко и имало гъбички. А момиченцето било болно от туберкулоза, което изобщо не е необичайно, затова го настанили в отделението за туберкулозни за няколко месеца, като му давали лекарства. Бебето останало в родилното отделение, докато момичето се пооправи. След това ги изписали. Леглата в отделението за туберкулозни били нужни на други болни хора, а и не било работа на болницата да се грижи за някакво

момиче базарва с бебе. Вероятно мислели, че тя ще се върне при племето си, както ставало обикновено.

Една от сестрите в болницата обаче се тревожела. Тя видяла, че момиченцето седи до входа на болницата, и помислила, че няма къде да отиде. Затова го завела в дома си и му позволила да се настани в двора ѝ, в една барака, която дотогава използвали като склад, но я изпразнили. Сестрата и нейният мъж хранели децата, но не могли да ги приемат в семейството си, понеже имали две свои деца, а нямали много пари.

Момиченцето учело сетсуана много бързо. Тя открила как да печели по малко пари, като събирала празни бутилки, изхвърлени край пътя, и ги връщала. Носела бебето вързано на гърба си и не го изпускала от очи. Когато говорихме, сестрата ми каза, че макар тогава да била още дете, тя се грижела за момченцето като добра майка. Правела му дрешки от непотребни парцали, къпела го под чешмата в двора на сестрата. Понякога ходела да проси на гарата, и според мен хората ги съжалявали и им давали пари, но тя предпочитала да си ги изкарва с труд, ако може.

Това продължило четири години. После, съвсем неочаквано, тя се разболяла. Като я закарали в болницата, открили, че туберкулозата сериозно увредила костите ѝ. Някои от тях се трошели и тя не можела да върви. Лекарите направили всичко възможно, но не могли да ѝ помогнат да ходи отново. Сестрата успяла да ѝ издейства инвалидната количка от един католически свещеник. След това тя вече се грижела за братчето си от инвалидната си количка, а то вършело дребни неща вместо сестра си.

Медицинската сестра и нейният съпруг трябвало да се преместят. Мъжът работел във фирма за консервиране на месо и от работата му искали да го преместят в Лобатсе. Сестрата чула за фермата на сираците и ми писа. Аз ѝ съобщих, че мога да ги подслоня и преди няколко месеца отидох до Франсистаун да ги взема. Така те се озоваха при нас.

Това е тяхната история, господин Дж. Л. Б. Матекони. Така те дойдоха при нас.

Господин Дж. Л. Б. Матекони не каза нищо. Той погледна маа Потокване, която отвърна на погледа му. Тя работеше във фермата на сираците почти двацет години — беше тук от самото основаване — и беше свикнала с трагедиите, или поне така смяташе. Но историята, която разказа току-що, беше я трогнала до дъното на душата ѝ, когато за пръв път я чу от сестрата във Франсистаун. Сега тя оказваше същото въздействие и върху господин Дж. Л. Б. Матекони.

— Ще дойдат всеки момент — каза тя. — Искаш ли да им кажа, че може и да ги вземеш?

Господин Дж. Л. Б. Матекони затвори очи. Не беше говорил за това с маа Рамотсве и му се струваше нередно да ѝ натресе такова нещо, без да я попита. Така ли се започваше един брак? Да вземаш решения в такива моменти, без да се посъветваш със съпругата си? Категорично не.

Но децата вече бяха тук. Момичето в инвалидния стол, което му се усмихваше, и момченцето, което стоеше със сериозно изражение, свело очи в знак на уважение.

Той пое дълбоко въздух. Има моменти в живота, когато трябва да се действа, и според него това беше един от тези моменти.

— Е, деца, искате ли да дойдете да живеете при мен? — попита той. — Само за известно време, а? После ще видим Как Ще потръгнат нещата.

Момичето погледна маа Потокване, сякаш търсеше потвърждение.

— Раа Матекони ще се грижи добре за вас — каза тя. — Ще бъдете щастливи там.

Момичето се обърна към братчето си и му каза нещо, което възрастните не чуа. Момчето помисли малко и кимна.

— Много сте мил, раа — каза момичето. — С радост ще дойдем при вас.

Маа Потокване плясна с ръце.

— Хайде, деца, вървете да си стегнете багажа. Кажете на майката на къщата да ви даде чисти дрехи.

Момичето завъртя количката си и излезе от стаята, придружено от братчето си.

— Какво направих? — промърмори господин Дж. Л. Б. Матекони под сурдинка.

Маа Потокване му отговори.
— Нещо много добро.

---

[1] Местното название на шумящата пепелянка. — Бел.прев. [↑](#)

ДЕВЕТА ГЛАВА

ВИХЪРЪТ ТРЯБВА ДА Е ДОШЪЛ ОТНЯКЪДЕ

Те излязоха от селото с белия микробус на маа Рамотсве. Пращият път беше изровен, на места изчезваше, заместен от дълбоки дупки, или се спускаше и издигаше като вълнисто море, заради което колата скърцаше и тракаше в знак на протест, фермата беше само на петнайсетина километра от селото, но се придвижваха много бавно и маа Рамотсве беше доволна, че маа Потсане е с нея. Лесно би могла да се изгуби в еднообразната пустош, в която нямаше хълмове, по които да се ориентира, и всички дървета си приличаха. За маа Потсане обаче, макар и размазан заради лошото ѝ зрение, пейзажът бе пълен с асоциации. Със силно присвити очи тя гледаше през прозореца и сочеше ту едно място, където преди години намерили изгубено магаре, ту друго, до една скала, където някаква крава умряла без видима причина. Това бяха скъпите спомени, благодарение на които земята оживяваше — това свързва хората с късче спечена земя, която за тях е толкова скъпа и красива, все едно е покрита със зелена трева.

Маа Потсане се наведе, както седеше.

— Ето я. Виждате ли? Аз виждам по-добре, ако нещата са надалеч. Вече я виждам.

Маа Рамотсве проследи погледа ѝ.

Храсталакът ставаше все по-гъст, имаше много акации, които затулваха, но не скриваха напълно от погледа очертанията на постройките. Някои от тях бяха развалини, характерни за южната част на Африка — избелели стени, които сякаш се бяха порутили и се подаваха само на метър от земята. Други още имаха покриви или поне тяхното скеле, а сламата беше хлътнала, изядена от мравки или отнесена от птици, които с нея си правеха гнезда.

— Това ли е фермата?

— Да. А там... Виждате ли го? Там живеехме ние.

За маа Потсане това беше тъжно завръщане, както бе предупредила маа Рамотсве. Тук тя живяла на спокойствие със съпруга си, след като той дълги години работил далеч от нея, в мините в Южна Африка. Децата им вече били пораснали и те отново се обърнали един към друг и се радвали на безметежния живот.

— Нямахме кой знае колко работа — каза тя. — Мъжът ми ходеше на полето всеки ден. Аз седях с останалите жени и шиех дрехи. Германецът с радост посрещна идеята ние да шием дрехи, които той да продава в Габороне.

Пътят постепенно изчезна и маа Рамотсве спря микробуса под едно дърво. Протягайки крака, тя погледна между дърветата към постройката, която ѝ заприлича на главната сграда. Ако се съдеше по пръснатите развалини, сигурно навремето бе имало десетина-дванайсет къщи. Беше толкова тъжно, помисли си тя — всички тези къщи, вдигнати наскреда храсталака, цялата надежда, а сега от тях бяха останали само основите от кал и рушащи се стени.

Те отидоха до главната къща. Голяма част от покрива бе оцелял, понеже, за разлика от покривите на останалите къщи, този беше от гофрирана ламарина. Имаше и врати, стари врати с опънат тензук, които висяха от пантите, а на някои прозорци имаше стъкло.

— Тук живееше немецът — каза маа Потсане. — А също американецът, южноафриканката и още няколко души отдалеч. Ние, тсуана, живеехме ей там.

Маа Рамотсве кимна.

— Бих искала да вляза в къщата.

Маа Потсане поклати глава.

— В нея няма нищо — каза тя. — Къщата е празна. Всички си отидоха.

— Знам, но щом сме дошли дотук, ще ми се да видя как изглежда отвътре.

Маа Потсане трепна.

— Не мога да ви пусна сама — промърмори тя. — Ще дойда с вас.

Те бутнаха рамката с опъната на нея мрежа, която затваряше входа. Дървото, проядено от термити, се разпадаше само при допир.

— Мравките ще изядат всичко в тази страна — каза маа Потсане. — Някой ден ще останат само те. Ще са изiali всичко останало.

Те влязоха в къщата, веднага усещайки хладината след жегата навън. Носеше се миризма на прах, парливия смесен мирис от порутения покрив и импрегнираните с креозот греди, недокоснати от мравките.

Маа Потсане обхвана с жест стаята, в която се намираха.

— Виждате, тук няма нищо. Чисто и просто една празна къща. Да си вървим.

Маа Рамотсве не обърна внимание на това предложение. Тя разглеждаше пожълтяло късче хартия, закачено на стената. Беше снимка, изрязана от вестник — на нея няколко души стояха пред една сграда. Личеше си, че бе имало заглавие, но то вече не се четеше. Тя извика със знак маа Потсане.

— Кой е този човек?

Маа Потсане се взря в снимката, като я приближи към очите си.

— Помня го — каза накрая. — И той работеше тук. Той е тсуана, беше приятел на американеца. През цялото време само говореха и говореха като двама старци на *кготла*^[1].

— Той от селото ли беше? — попита маа Рамотсве.

Маа Потсане се засмя.

— Не, той не беше от нашите. Беше от Франсистаун. Баща му бил директор на училище там, бил много умен човек. Синът му също беше много умен. Знаеше много неща. Затова американецът все говореше с него. Немецът обаче не го харесваше. Те двамата не бяха приятели.

Маа Рамотсве още веднъж разгледа снимката, а после внимателно я свали от стената и я сложи в джоба си. Маа Потсане се беше отдалечила и тя отиде при нея, надниквайки в следващата стая. Там, на пода лежеше скелетът на голяма птица, която бе попаднала в капан в тази къща и не бе успяла да се измъкне. Костите, напълно оглозгани от мравките, бележеха лобното ѝ място.

— Тази стая те използваха за канцелария — каза маа Потсане. Тук държаха всички квитанции, а в този ъгъл имаше малка каса. Знаете, хората им пращаха пари. В другите страни имаше хора, които мислеха, че това място е важно. Вярвах, че тук може да се покаже как могат да се променят безводни места като това. Исках, ние да покажем, че хората могат да живеят заедно на такова място и да делят всичко.

Маа Рамотсве кимна. Тя познаваше хора, които обичаха да изпробват всевъзможни теории за начина, по който биха могли да живеят другите. В тази страна явно имаше нещо, което ги привличаше, сякаш в тази огромна безводна страна имаше достатъчно въздух, за да могат да дишат новите идеи. Подобни хора се вълнуваха, когато започна бригадирското движение. Те мислеха, че е много добра идея младежите да отделят от времето си, за да работят за други, и така да помагат за изграждането на страната. Но какво толкова изключително имаше в това? Нима младежите в богатите страни не работеха? Вероятно не — и именно затова тези хора, дошли от такива страни, толкова се вълнуваха от тази идея. Тези хора бяха съвсем нормални — обикновено бяха добри хора, които се отнасяха към местните с уважение. Но понякога може да стане досадно постоянно да ти дават съвети. Винаги се намираше някоя ентузиазизирана чуждестранна организация, готова да каже на африканците: вие правите нещата така, а трябва да ги правите еди-как си. Може съветът да беше добър и да вършеше работа навсякъде другаде, но Африка се нуждаеше от свои собствени решения.

Фермата беше поредният пример за един от тази проекти, който се беше провалил. Не може да се отглеждат зеленчуци в Калахари. Това беше положението. На такова място растат много други неща, но на тези растения тук им беше мястото. Те нямаха нищо общо с домати и марулите. Мястото на домати и марулите не беше в Ботсуана, или поне не в тази нейна част.

Те излязоха от канцеларията и обиколиха останалите помещения в къщата. Някои стаи нямаха покрив, а подът им беше покрит с листа и съчки. Гуцери се стрелкаха в търсене на укритие, шумоляха сред листата, малки розово-бели гущерчета замръзваха по стените, стреснати от нахлуването на съвсем непознати твари. Гуцери и прах във въздуха — само това имаше в пустата къща.

С изключение на снимката.

Щом излязоха, маа Потсане си отдъхна и предложи да покаже на маа Рамотсве мястото, където бяха отглеждали зеленчуците. Земята отново бе завоювала тази територия и единствените следи от проекта

бяха очертанятията на лъкатушешите се напоителни канали, вече съвсем разрушени.

Тук-там се виждаше къде се бяха издигали дървените колове, на които е била опъната мрежата, хвърляща сянка, но нямаше следа от самото дърво, което беше изядено от мравките като всичко останало.

Маа Рамотсве засенчи очите си с длан.

— Толкова много труд — размишляваше на глас. — И накрая това.

Маа Потсане сви рамене.

— Но винаги става така — каза тя. — Дори в Габороне. Вижте всички онези къщи. Откъде знаем, че Габороне пак ще е там след петдесет години? Дали мравките нямат свои планове и за Габороне?

Маа Рамотсве се усмихна. Добър начин на разсъждение. Всичките ни човешки начинания са такива, помисли тя, и само защото сме твърде невежи, за да го разберем или паметта ни е твърде къса, ние имаме увереността да строим нещо с мисълта, че то ще просъществува дълго. Дали щяха да си спомнят за „Дамска детективска агенция №1“ след двайсет години? Ами за „Тлоквенг роуд спийди моторс“? Вероятно не, но какво значение имаше това?

Меланхолията обаче я накара да се опомни. Тя не бе дошла тук, за да се унася в размисли за археологията, а за да се опита да открие какво се бе случило преди толкова време. Дойде, за да прочете всички следи на мястото, но установи, че няма нищо или почти нищо за четене. Сякаш вятърът бе дошъл и бе изтрил всичко като гума, разбърквайки страниците, засипвайки с пясък следите от стъпки.

Тя се обърна към маа Потсане, която стоеше зад нея безмълвно.

— Откъде е дошъл вихърът, маа Потсане?

Жената докосна бузата си, жест, чието значение маа Рамотсве не разбра. Очите ѝ бяха празни, помисли си маа Рамотсве, едното беше замъглено, с лека бяла пелена; трябваше да отиде в болница.

— Оттам — каза маа Потсане, като посочи към акациите и небето, простряло се към Калахари. — Оттам.

Маа Рамотсве не каза нищо. Усещаше, че съвсем малко ѝ остава, за да разбере какво е станало, но не можеше да го формулира и не разбираше откъде знае това.

[1] Племенно средище, своеобразен площад, на който племето се събира и се разискват важни въпроси. — Бел.прев. ↑

ДЕСЕТА ГЛАВА

ДЕЦАТА СА НЕЩО ДОБРО ЗА БОТСУАНА

Сприхавата прислужничка на господин Дж. Л. Б. Матекони висеше до вратата на кухнята, а смачканата ѝ червена шапка беше килната небрежно и гневно на една страна. Тя беше станала още покисела, след като нейният работодател ѝ съобщи обезпокоителната вест, и посвещаваше цялото си свободно време да си блъска главата как би могла да избегне катастрофата. Начинът, по който беше подредила нещата с господин Дж. Л. Б. Матекони, я устройваше чудесно. В къщата нямаше много работа — мъжете не се тревожат за чистенето и лъскането и, стига да ги храниш добре, не ти създават грижи. А тя хранеше господин Дж. Л. Б. Матекони отлично, нищо, че онази жена твърдеше обратното. Ще ѝ казва тя, че бил прекалено слаб! За нея — може би, но си беше съвсем наред според критериите на нормалните хора. Какво ли му беше приготвила пък тя — сигурно лъжици с мас за закуска и дебели филии хляб, от които той щеше да се охранява като оня дебел господар, който счупил стола, като дошъл на гости в къщата, където беше прислужница нейната братовчедка.

Но това, което я тревожеше всъщност, беше не благополучието на господин Дж. Л. Б. Матекони, а нейното собствено разклатено положение. Ако се наложеше да постъпи на работа в хотел, вече нямаше да е в състояние да забавлява своите приятели по същия начин. При настоящото положение мъжете можеха да я посещават в къщата, докато стопанинът беше на работа — без негово знание, разбира се, и използваха стаята на господин Дж. Л. Б. Матекони с голяма спалня, купена от мебелен магазин „Централен“. Тя беше много удобна — чисто прахосничество за един ерген — и мъжете я харесваха. Те ѝ подаряваха вещи и пари и тези подаръци винаги бяха по-големи, ако бяха прекарвали с нея известно време в стаята на господин Дж. Л. Б. Матекони. А ако нещо се променеше, на всичко това щеше да се сложи край.

Прислужничката се навъси. Положението беше достатъчно сериозно, за да са нужни крайни мерки, но тя не виждаше какво би могла да направи. Нямаше смисъл да се мъчи да му влее разум в главата — щом веднъж жена като оная беше впили ноктите си в него, нямаше как да го откопчи човек. В такива случаи мъжете съвсем си губеха ума и той нямаше да я послуша, ако се опиташе да го предупреди какви опасности го чакаха. Дори да изровеше нещо за онази жена, нещо за миналото ѝ, той най-вероятно нямаше да обърне внимание на разкритието. Тя си представи как сервира на господин Дж. Л. Б. Матекони информацията, че бъдещата му жена е убийца! Тази жена вече е убила двама съпрузи, би могла да му каже. Сложила нещо в храната им. И двамата са умрели заради нея.

Но той нямаше да каже нищо, щеше само да се усмихне. Не ти вярвам, щеше да отвърне той; и щеше да продължи да го повтаря дори да размахаше под носа му заглавията в „Ботсуана дейли нюз“: „Маа Рамотсве трови съпруга си. Полицията изследва овесената каша. Кашата се оказва пълна с отрова.“ Не, той нямаше да повярва.

Тя се изплю в праха. Ако нямаше как да го накара да размисли, можеше да помисли как да се разправи с маа Рамотсве. Ако маа Рамотсве просто я нямаше, проблемът щеше да се реши. Ако тя можеше... Не, това беше ужасна мисъл, пък и вероятно парите нямаше да ѝ стигнат, за да плати на шаман. Вероятно се искаха доста пари, когато ставаше дума за премахване на хора, а и беше много рисковано. Хората приказваха и полицията щеше да надуши, а тя не можеше да си представи по-лошо нещо от това, да отиде в затвора.

В затвора! Ами ако маа Рамотсве бъде пратена в затвора за няколко години? Не можеш да се ожениш за човек, който е в затвора. Значи, ако се разбереше, че маа Рамотсве е извършила престъпление и я пратеха в затвора за няколко години, всичко щеше да си остане постарому. А нима имаше значение, че тя не е извършила престъпление, ако полицаите мислеха, че го е извършила и имаша доказателства? Тя чу веднъж за един мъж, който бил пратен в затвора, защото враговете му подхвърлили в неговата къща боеприпаси и казали на полицаите, че били на бунтовниците, а той ги пазел. Това се случило по време на войната със Зимбабве, когато господин Нкомо стигнал с хората си до Франсистаун и куршумите и пушките влизали в страната, въпреки усилията на полицията да попречи. Този човек

твърдял, че е невинен, но полицаите само се смеели, съдията също се смеел.

В днешно време почти нямаше пушки и куршуми, но все пак можеше да се намери нещо, което да се скрие в къщата на маа Рамотсве. Какво търсеха полицаите в днешно време? Май големи грижи им създаваха наркотиците, във вестниците понякога пишеше как арестували еди-кой си за търговия с *дага*^[1]. Но за да може полицията да се интересува, трябваше да скрие голямо количество, а как да си го набави. *Дагата* беше скъпа и вероятно щеше да има пари само за няколко листа. Значи трябваше да е нещо друго.

Прислужничката се замисли. Една муха кацна на челото ѝ и запълзя към гърбицата на носа ѝ. При други обстоятелства тя щеше да я пропъди, но сега тъкмо обмисляше една идея, която ѝ хрумна току-що. Мухата се разхождаше необезпокоявана, куче лаеше в градината на съседите, шофьорът на някакъв камион шумно смени скоростите на пътя към старото летище.

Прислужничката се усмихна и нахлупи шапката си назад. Един от нейните приятели щеше да ѝ помогне. Тя знаеше с какво се занимава той, знаеше, че е опасно. Той можеше да се оправи с маа Рамотсве, а в замяна прислужничката щеше да му достави някои любими радости, които му бяха отказвани у дома. Всички щяха да са Доволни. Той щеше да получи нещо, което искаше. Тя щеше да си запази работата. Господин Дж. Л. Б. Матекони щеше да бъде спасен от онази хищница, а маа Рамотсве щеше да си получи заслуженото. Точно така щеше да стане.

Прислужничката се върна в кухнята и се захвана да бели картофи. Сега, след като маа Рамотсве вече не беше — или поне скоро нямаше да бъде — заплаха за нея, тя не хранеше лоши чувства към своя вятърничав работодател, който просто беше слаб като всички мъже. Днес тя щеше да му сготви хубав обяд. В хладилника имаше месо — месо, което допреди малко смяташе да си занесе у дома, но сега щеше да му го поднесе пържено с няколко глави лук и с гарнитура картофено пюре.

Яденето не беше съвсем готово, когато господин Дж. Л. Б. Матекони се прибра вкъщи. Тя чу бръмченето на камионетката му и

хлопването на портата, а след това вратата се отвори. Обикновено, когато си дойдеше, той извикваше: „Прибрах се“, с което ѝ даваше знак да сервира яденето. Сега обаче той не извика нищо — вместо това се чу друг глас. Тя се сепна. Мина ѝ през ума, че може би той се прибираще с онази жена, че я бе поканил на обяд. В този случай тя щеше бързо да скрие яхнията и да каже, че в къщата няма нищо за ядене. Не можеше да понесе мисълта, че маа Рамотсве ще яде храната, сготвена от нея; по-скоро би я дала на някое куче, отколкото да я сервира на жената, заплашила да ѝ отнеме прехраната.

Тя отиде до вратата на кухнята и надникна в коридора. Господин Дж. Л. Б. Матекони стоеше до входната врата и я държеше, за да може някой да влезе в къщата.

— Внимавай — каза той. — Входът не е много широк.

Някакъв глас му отговори, но тя не разбра какво. С облекчение обаче разбра, че това беше женски глас, но не на онази ужасна жена. Кого водеше той вкъщи? Друга жена ли? Това би било добре, защото тя можеше да каже на онай Рамотсве, че той не ѝ е верен, и това щеше да сложи край на брака, още преди да е започнал.

Но след това през вратата влезе инвалидната количка и тя видя момиченцето и неговото братче, което буташе количката. В този миг тя изгуби ума и дума. Защо нейният работодател водеше тези деца в къщата? Сигурно му бяха роднини, деца на някоя далечна братовчедка. Старият морал на Ботсуана повеляваше да се погрижиш за такива хора, независимо колко далечни роднини са за теб.

— Аз съм тук, раа — извика тя. — Обядът е готов.

Господин Дж. Л. Б. Матекони вдигна очи.

— Така ли? — каза той. — С мен дойдоха две деца. Трябва и те да ядат.

— Има достатъчно храна — отвърна тя. — Направила съм хубава яхния.

Тя изчака няколко минути, преди да влезе в дневната, като през това време намачка преварените картофи. И когато накрая влезе, като бършеше ръцете си с кухненска кърпа, имитирайки усърдие, тя откри господин Дж. Л. Б. Матекони седнал в стола си. В другия край на стаята се намираше момичето, което гледаше през прозореца, а до него стоеше момченцето, вероятно негово братче. Прислужничката се втренчи в децата и от пръв поглед разбра какви са. Базарва, помисли

тя, нямаше начин да бърка. Кожата на момичето беше светлокафява, с цвета на животински тор, а момчето имаше очите на базарва, които малко приличаха на очите на китайците, и задничето му беше силно издадено.

— Тези деца идват да живеят тук — каза господин Дж. Л. Б. Матекони, като погледна надолу при тези думи. — Те са от фермата на сираците, но аз ще се грижа за тях.

Прислужницата се ококори от удивление. Тя не очакваше това. Да доведе деца базарва в дома си и да ги остави да живеят там, беше нещо, което не би направил никой уважаващ себе си човек. Базарвите бяха крадци — тя не хранеше в това и капка съмнение — и не биваше да бъдат поощрявани да се настаняват в къщите на уважавани тсуана. Господин Дж. Л. Б. Матекони може и да се опитваше да прояви доброта, но и за благодеянията си имаше граници.

Тя зяпна работодателя си.

— Значи остават тук? За колко дни?

Той не вдигна очи към нея. Вероятно се срамуваше твърде много.

— Ще останат тук за дълго. Не смятам да ги връщам.

Тя остана безмълвна. Чудеше се дали това има нещо общо с оная Рамотсве. Може би тя беше решила децата да се настанят тук като част от плана ѝ да поеме пълното командване в живота му. Първо пращаш в дома му някакви деца базарва, а след това и самата ти се нанасяш. Разбира се, идването на децата можеше да е и част от заговор срещу самата нея. Сигурно маа Рамотсве знаеше, че тя няма да е доволна от настаняването в къщата на такива деца и по този начин целеше да я прогони, преди и тя да се настани тук. Е, ако планът на онази жена беше такъв, тя щеше да направи всичко възможно, за да го осуети. Щеше да ѝ покаже, че харесва тези деца, и е щастлива, че те са в къщата. Щеше да ѝ е трудно, но можеше да го направи.

— Сигурно сте гладни — каза тя с усмивка на момичето. — Направила съм хубава яхния. Тъкмо каквато обичат децата.

Момичето ѝ се усмихна в отговор.

— Благодаря ви, маа — каза то с уважение. — Много сте мила.

Момчето не каза нищо. То гледаше прислужничката със смущаващите си очи и тя усети как потреперва. Върна се в кухнята и приготви чиниите. Сипа на момичето солидна порция, на господин Дж. Л. Б. Матекони също. Но на момчето сложи съвсем малко ядене и го

покри с остатъците от пюрето. Не искаше това дете да си въобразява кой знае какво и колкото по-малко имаше за ядене, толкова по-добре.

Храненето мина в мълчание. Господин Дж. Л. Б. Матекони седна начело на масата, момичето — от дясната му страна, а момчето — от лявата. Момичето бе принудено да се навежда напред, защото количката не можеше да влезе под масата. Но се справяше доста добре и скоро изяде всичко в чинията си. Момчето изгълта лакомо храната, а след това седна с възпитано склучени длани, наблюдавайки господин Дж. Л. Б. Матекони.

След това господин Дж. Л. Б. Матекони отиде до камионетката и донесе куфара, който бяха взели от фермата на сираците. Майката на къщата им беше дала допълнителни дрехи, които сложи в евтин кафяв мукавен куфар, какъвто получаваха всички питомци, когато напускаха фермата. Върху куфара беше залепен списък на дрехите, отпуснати на децата. *Момче: 2 чифта момчешки панталони, 2 чифта къси панталони, 2 ризи, 1 жилетка, 4 чифта чорапи, 1 чифт обувки, 1 Библия на сетсуана. Момиче: 3 чифта момичешки панталони, 2 блузи, 1 жилетка, 2 поли, 4 чифта чорапи, 1 чифт обувки, 1 Библия на сетсуана.*

Той внесе куфара в къщата и заведе децата в стаята, в която щяха да спят — малката стая, пазена от него за гости, които така и не идваха, стаята с два матрака, куп прашни одеяла и един стол. Той сложи куфара на стола и го отвори. Момичето дотъркаля количката си до стола и надникна, за да види дрехите, които бяха нови. После протегна ръка и ги докосна нерешително, с любов, като човек, който никога дотогава не е имал нови дрехи.

Господин Дж. Л. Б. Матекони остави децата да се настанят. Той отиде в градината и застана за миг под сенника до входа. Знаеше, че като доведе децата в дома си, направи нещо много важно, и сега напълно осъзна колко огромна крачка е това. Той беше променил хода на живота на две човешки същества и вече щеше да носи отговорност за всичко, което им се случваше. За миг тази мисъл го стресна. Не само се нагърбваше с изхранването на още две гърла, но трябваше да мисли и за училището, и за жена, която да се грижи за тях у дома. Трябваше да намери детегледачка — мъжът не може да се справи с всички задачи по гледането на децата. Трябва да е нещо като майката на къщата, която ги беше гледала във фермата на сираците. Той се сепна. Беше

забравил. Та нали вече беше почти женен. Маа Рамотсве щеше да бъде майка на тези деца.

Той се отпусна тежко върху един обърнат варел. Вече и маа Рамотсве носеше отговорност за тези деца, а той дори не я беше питал какво мисли. Беше се оставил онази сладкодумна маа Потокване да го баламоса да ги вземе, без да помисли за всички последици. Дали можеше да ги върне? Тя едва ли би отказала да ги приеме обратно, понеже все още официално тя отговаряше за тях. Нищо не бяха подписвали, тя не можеше да развее под носа му никакви документи. Но да ги върне бе немислимо. Вече каза на децата, че ще се грижи за тях, а за него това беше по-важно от всякакви подписи в официални документи.

Господин Дж. Л. Б. Матекони никога не беше изменял на думата си. Закон в работата му беше, щом обещае на клиента нещо, винаги да го изпълни. Понякога това му струваше скъпо. Ако беше казал на клиент, че ремонтът ще му струва триста пули, никога не би му взел повече пари, дори да се окажеше, че работата му отнема повече време. А това се случваше често, понеже на мързеливите му чираци им трябваха часове, за да свършат и най-простото нещо. Трябваше само да се източи старото масло и да се сипе в контейнера за употребявано масло. След това да се налее ново масло, да се сменят маслените филтри, да се провери нивото на спирачната течност и да се смаже скоростната кутия. Това беше най-простата профилактика, която струваше двеста и осемдесет пули. Можеше да се свърши най-много за час и половина, но чираците се размотаваха с часове.

Не, той не можеше да се отметне от обещанието, което даде на тези деца. Те бяха негови деца, пък да става каквото ще. Щеше да говори с маа Рамотсве, да ѝ обясни, че децата бяха нещо добро за Ботсуана и че те трябваше да направят каквото могат, за да помогнат на тези клетки дечица, които си нямаха близки. Той знаеше, че тя е добра жена, и бе сигурен, че ще го разбере и ще се съгласи с него. Да, щеше да ѝ каже, макар че нямаше да бърза.

---

[1] Канабис (ю.афр.) — Бел.прев. ↑

ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА

СТЪКЛЕНИЯТ ПОХЛУПАК

Маа Макутси, секретарката на „Дамска детективска агенция №1“, завършила с отличие Ботсуанския колеж за секретарки, седеше зад бюрото си и зяпаше през отворената врата. Тя предпочиташе да оставя вратата отворена, когато в агенцията не се случваше нищо — тоест през повечето време, — но това си имаше и лошите страни, понеже от време на време кокошките влизаха вътре и крачеха наперено, все едно си бяха в кокошарника. Тя никак не харесваше тези кокошки, за което разполагаше с няколко много сериозни основания. На първо място, имаше нещо непрофесионално в това, из детективска агенция да щъкат кокошки, и второ, съвсем без връзка с първото, самите кокошки я дразнеха страшно. Винаги пристигаше една и съща групичка: четири кокошки и един унил и, както тя предполагаше, импотентен петел, когото кокошките държаха само от съжаление. Петелът беше куц и загубил голяма част от оперението на едното си крило. Беше съсипан, сякаш отлично съзнаваше, че е изгубил високото си положение, и винаги вървеше на няколко стъпки след кокошките, като принц-консорт, на когото протоколът е отредил вечното второ място.

Кокошките изглеждаха не по-малко раздразнени от присъствието на маа Макутси. Сякаш не те, а тя нахлуваше в чужда територия. Все едно по право тази малка постройка с двете прозорчета и скърцащата врата трябваше да е не детективска агенция, а кокошарник. И може би, ако успееха да я зяпат достатъчно дълго и упорито, тя щеше да се махне и да ги остави на воля да си кацат по столовете и да мътят в чекмеджетата. Точно това искаха кокошките.

— Къш! — извика маа Макутси, като размаха навит на руло вестник. — Тук не е за кокошки! Къш!

Най-едрата кокошка се обърна и я изгледа, а петелът се зазяпа настрани.

— На вас говоря! — извика маа Макутси. — Тук не е птицеферма! Вън!

Кокошките закъткаха възмутено, като явно се колебаеха. Но когато маа Макутси отмести назад стола си и понечи да стане, те се обърнаха и тръгнаха към вратата, този път начело с петела, който куцаше тронаво.

След като се разправи с кокошките, маа Макутси отново се загледа през вратата. Никак не ѝ беше приятно, че се налага да гони кокошки от офиса. Питаше се колко ли отличнички от Ботсуанския колеж за секретарки бяха принудени да вършат това. В града имаше офиси — големи сгради с широки прозорци и климатици, в които секретарките седяха зад полирани бюра с хромирани дръжки. Тя бе видяла тези офиси, когато от колежа ги водеха в тях на практика. Видя секретарките, които седяха в тях, усмихнати, със скъпи обици, очакващи някой състоятелен мъж да влезе и да им предложи женитба. Тогава тя си мислеше, че такава работа ще ѝ хареса, макар лично тя да се интересуваше повече от работата, отколкото от евентуалния съпруг. Всъщност тогава тя приемаше, че ще си намери точно такава работа, но когато завършиха и тръгна по интервюта, никой не ѝ предлагаше нищо. Не можеше да разбере защо става така. Някои от другите момичета, които имаха много по-ниски оценки от нея — понякога дори 51%, с които едва прескачаха бариерата — получаваха добри предложения, докато тя — постигнала почти немислимите 97% — нямаше нито едно. Как беше възможно това?

Обясни ѝ едно друго момиче, което като нея нямаше успех на интервютата.

— Мъжете назначават на работа, нали? — попита я тя.

— Така ми се струва — каза маа Макутси. — Мъжете ръководят всичко. Те избират секретарките.

— И как според теб мъжете избират коя да получи работа и коя да не получи? Да не мислиш, че избират според изкараните оценки? Така ли мислиш?

Маа Макутси не каза нищо. Изобщо не ѝ бе минавало през ума, че подобни решения могат да се вземат на друга основа. Всичко, на което я бяха учили в училище, водеше до извода, че усърдието и прилежанието ти помагат да си намериш добра работа.

— Е — каза приятелката ѝ, като се усмихваше иронично, — личи си, че така мислиш. И грешиш. Мъжете избират на коя жена да дадат работа според това как изглежда. Избират красивите, на тях дават работата. А на другите казват: „Много съжаляваме, но вече няма свободни места. Много съжаляваме. В цял свят има рецесия, а когато има рецесия, се намира работа само за красивите момичета. Така се отразява световната рецесия. Всичко е въпрос на икономика.“

Маа Макутси слушаше с изумление. Но макар да чу горчиви неща, знаеше, че те са истина. Може би знаеше всичко това открай време, на подсъзнателно ниво, но си затваряше очите. Хубавите жени получаваха всичко, което искаха, а жените като нея, не толкова шик като другите, оставаха с празни ръце.

Същата вечер тя се погледна в огледалото. Беше се мъчила да направи нещо с косата си, но безуспешно. Беше я изправяла, дърпала и скубала, но тя все се опъваше. Кожата ѝ също се противеше на кремовете, с които я мажеше, като накрая само стана по-тъмна от кожата на повечето момичета в колежа. Тя усети прилив на негодувание срещу съдбата си. Беше безнадеждно. Дори големите кръгли очила, които си беше купила на безбожна цена, не можеха да скрият факта, че беше тъмнокожо момиче в свят, в който по-светлокожите момичета, наплескани с червило, получаваха всичко. Това беше голямата неотменима истина, която никакви мечтания, никакви скъпи кремове и лосиони нямаше да променят. Забавленията в този живот, хубавата работа, богатите съпрузи нямаша нищо общо с достойнствата и упорития труд, а бяха въпрос на жестока и неизменна биология.

Маа Макутси стоеше пред огледалото и плачеше. Тя се беше трудила усърдно и без почивка, за да постигне онези 97% в колежа, но се оказваше, че спокойно е можела да си губи времето със забавления и момчета, защото трудът не ѝ беше донесъл нищо добро. Дали изобщо щеше да си намери работа, или щеше да остане у дома и да помага на майка си да пере и глади панталоните на по-малките ѝ братя?

Този въпрос намери своя отговор на следващия ден, когато тя кандидатства и беше назначена за секретарка на маа Рамотсве. Значи такова беше решението. Щом мъжете не искаха да назначават по достойнство, иди да работиш за жена. Може офиса да не беше лъскав,

но несъмнено беше вълнуващо. Да бъдеш секретарка на частен детектив беше далеч по-престижно, отколкото да си секретарка в банка или в адвокатска кантора.

Значи може би в края на краищата имаше някаква справедливост. Но въпреки това проблемът с кокошките си оставаше.

— И така, маа Макутси — каза маа Рамотсве, като се настани на стола си, предвкушвайки чашата ройбос, който секретарката ѝ запарваше, — и така, аз отидох до Молепололе и намерих мястото, където са живели тези хора. Видях къщата и парцела, където са се опитвали да отглеждат зеленчуци. Говорих с една жена, която живяла там по онова време. Видях всичко, което можеше да се види.

— А открихте ли нещо? — попита маа Макутси, докато наливаше гореща вода в стария емайлиран чайник и разбъркваше чаените листенца.

— Открих едно усещане — каза маа Рамотсве. — Усетих, че знам нещо.

Маа Макутси слушаше внимателно своята шефка. Какво искаше да каже с това, че почувствала, че знае нещо? Или знаеш нещо, или не го знаеш. Не може да мислиш, че май знаеш нещо, ако всъщност не знаеш какво е това, което би трябвало да знаеш.

— Не съм сигурна... — поде тя.

Маа Рамотсве се засмя.

— Нарича се интуиция. Пише за нея в книгата на господин Андерсън. Той говори за интуицията. Тя ни разкрива неща, които знаем вътре в себе си, но не можем да намерим думите, с които да ги изразим.

— И тази интуиция, която сте усетили там — започна нерешително маа Макутси, — тя какво ви каза? Къде е горкият американски младеж?

— Там — каза спокойно маа Рамотсве. — Младежът е там.

За миг и двете запазиха мълчание. Маа Макутси остави чайника на масата, която имаше топлоустойчиво покритие, и го захлупи с капака.

— Значи живее там? Все още?

— Не — отвърна маа Рамотсве, — мъртъв е. Но е там. Нали знаеш за какво говоря?

Маа Макутси кимна. Тя знаеше. Всеки африканец, надарен с усет, знаеше за какво говореше маа Рамотсве. Когато умрем, ние не напускаме мястото, което сме обитавали, когато сме били живи. В известен смисъл още сме там — духът ни е там. Той никога не си отива. Това е нещо, което белите хора не можеха да разберат. Наричаха го суеверие и казваха, че било проява на невежество да се вярва в такива неща. Но те бяха невежите. Ако не можеха да разберат по какъв начин ние сме част от природния свят, който ни заобикаля, значи те си затваряха очите, а не ние.

Маа Макутси наля чая и подаде на маа Рамотсве нейната чаша.

— Ще кажете ли това на американката? — попита тя. — Тя сигурно ще попита: „Къде е тялото му? Покажете ми мястото, където е моят син.“ Знаете как мислят тези хора. Тя няма да ви разбере, ако кажете, че той е някъде там, но не ѝ покажете точното място.

Маа Рамотсве вдигна чашата към устните си, като наблюдаваше секретарката си, докато тя говореше. Много проникателна жена, помисли си тя. Чудесно разбираше какво щеше да си помисли американката и знаеше колко трудно би проумял тези прости истини човек, който мислеше, че светът може напълно да се обясни от науката. Американците бяха много умни, те пращаха ракети в космоса и измисляха машини, които мислеха по-бързо от всеки човек, но целият този ум също така ги заслепяваше. Те не разбираха другите хора. Те мислеха, че всички гледат на нещата по същия начин като тях, но грешаха. Науката бе само част от истината. Имаше още безчет други неща, които правеха света такъв, какъвто беше, но често американците не забелязваха тези неща, макар те през цялото време да бяха под носа им.

Маа Рамотсве остави чашата и бръкна в джоба на роклята си.

— Открих и това — каза тя, като извади сгънатата изрезка от вестника и я подаде на секретарката си. Маа Макутси разгъна листа и го приглади върху бюрото. Взря се в снимката за няколко секунди, вдигна очи към маа Рамотсве и каза:

— Много е стара. На пода ли беше?

— Не, закачена на стената. Бяха останали някакви хартии по стената. Мравките ги бяха пропуснали.

Маа Макутси отново погледна изрезката.

— Написани са имена — каза тя — Цефас Калумани. Освалд Ранта. Маа Солои. Кои са тези хора?

— Живели са там — отвърна маа Рамотсве. — Сигурно навремето са живели там.

Маа Макутси сви рамене.

— Но дори да успеем да намерим тези хора и да говорим с тях, какво ще постигнем? Тогава полицаите със сигурност са ги разпитвали. Може би дори маа Къртин е говорила с тях, когато се е върнала първия път.

Маа Рамотсве кимна в знак на съгласие и рече:

— Права си. Но тази снимка ми казва нещо. Виж лицата им.

Маа Макутси разгледа внимателно пожълтялата снимка. На преден план имаше двама мъже и една жена. Зад тях стояха още един мъж, чиито черти не се виждаха, и една жена, полуобърната настрани. Имената под снимката се отнасяха за тримата най-отпред. Цефас Калумани беше висок, с дълги крайници, човек, който би изглеждал неловко и неудобно на всяка снимка. Маа Солои, която стоеше до него, сияеше от доволство. Тя беше олицетворение на спокойствието — типичната отрудена жена тсуана, от онези, които гледаха голямо семейство и целият им живот се състоеше в безкрайно безропотно пране и чистене: двора, къщата, дрехите на децата. Това беше снимка на една героиня, вярно непризната, но все пак героиня.

Третата фигура, Освалд Ранта, беше съвсем друго нещо. Той беше спретнато и елегантно облечен. Имаше бяла риза и вратовръзка и като маа Солои се усмихваше срещу обектива. Но неговата усмивка беше друга.

— Погледни този човек — каза маа Рамотсве. — Погледни Ранта.

— Не ми харесва — отсече маа Макутси. — Изобщо не ми харесва как изглежда.

— Точно така — каза маа Рамотсве. Това е лош човек.

Маа Макутси не каза нищо и минута-две те седяха в пълно мълчание, като маа Макутси не откъсваше поглед от снимката, а маа Рамотсве гледаше към чашата с чай. Накрая маа Рамотсве се обади:

— Мисля, че ако там е извършено нещо лошо, направил го е този мъж. Как мислиш, права ли съм?

— Да — отвърна маа Макутси, — права сте. — Тя замълча за миг. — Смятате ли да го откриете?

— Това е следващата ми задача — каза маа Рамотсве. — Ще поразпитам, ще потърся някой, който го познава. Но междувременно ни чакат няколко писма. Имаме и други случаи, за които трябва да се погрижим. Онзи мъж от пивоварната, който се тревожеше за брат си. Вече открих нещо и можем да му пишем. Но първо трябва да напишем писмо за онзи счетоводител.

Маа Макутси сложи един лист в пишещата машина и зачака маа Рамотсве да започне да ѝ диктува. Писмото не беше интересно — в него ставаше дума за проследяването на счетоводителя на една фирма, който продал повечето активи на фирмата и изчезнал. От полицията вече не го търсеха, но фирмата си искаше парите.

Маа Макутси пишеше машинално. Не мислеше за това, което вършеше, но дългата практика ѝ даваше възможност да пише без грешка дори когато умът ѝ беше зает с нещо друго. В момента тя мислеше за Освалд Ранта, чудеше се как можеха да го намерят. Името му се пишеше по необичаен начин и най-просто щеше да е да го намери в телефонния указател. Освалд Ранта беше шикозно облечен мъж, който сигурно имаше телефон. Тя трябваше само да го намери и да препише адреса. После можеше да извърши свое разследване и да предаде информацията на маа Рамотсве.

След като свърши писмото, тя го подаде за подпис на маа Рамотсве и адресира плика. След това, докато маа Рамотсве пишеше нещо в досието, тя отвори чекмеджето и извади телефонния указател на Ботсуана. Както предполагаше, в него имаше само един Освалд Ранта.

— Трябва да звънна за кратко — каза тя на маа Рамотсве. — Няма да трае дълго.

Маа Рамотсве изсумтя в знак на съгласие. Тя знаеше, че на маа Макутси може да се има доверие с телефона, тя не беше като повечето секретарки, които звъняха от телефона на шефа си на своите приятели чак в Маун или Орапа.

Маа Макутси заговори тихо, така че маа Рамотсве да не я чува.

— Ако обичате, там ли е раа Ранта?

— Не, маа, той е на работа. Аз съм прислужничката.

— Извинете, че ви безпокоя, маа. Трябва да му се обадя в работата. Бихте ли ми казали къде работи?

— В университета. Ходи там всеки ден.

— Разбирам. А кой е телефонът му там?

Тя записа номера на един лист, благодари на прислужницата и остави слушалката. След това набра номера и моливът ѝ пак запрепуска по листа.

— Маа Рамотсве — обади се накрая спокойно, — сдобих се с информацията, която ви трябваше.

Маа Рамотсве рязко вдигна глава.

— За какво?

— За Освалд Ранта. Той живее тук, в Габороне. Преподава във факултета по икономика на земеделието в университета. Секретарката каза, че винаги отивал там в осем сутринта и всеки, който иска да се види с него, можел да си определи среща. Няма какво повече да търсите.

Маа Рамотсве се усмихна.

— Ти си много умна — каза тя. — Как разбра всичко това?

— Погледнах в телефонния указател — отговори маа Макутси. — След това се обадох и открих останалото.

— Ясно — каза маа Рамотсве все още усмихната. — Свършила си добра детективска работа.

Маа Макутси засия от тази похвала. Детективска работа. Беше свършила работата на детектив, макар да беше най-обикновена секретарка.

— Радвам се, че сте доволна от моята работа — каза тя след малко. — Отдавна искам да съм детективка. Доволна съм от работата като секретарка, но не е същото като да бъдеш детективка.

Маа Рамотсве се навъси.

— Значи това искаш, така ли?

— Непрекъснато — отговори маа Макутси. — Непрекъснато искам това.

Маа Рамотсве се замисли за секретарката си. Тя беше добра служителка, интелигентна, и ако това значеше за нея толкова много, защо да не я повиши? Можеше да ѝ помага в разследванията, така щеше да оползотворява времето си много по-добре, отколкото ако само си седеше зад бюрото и чакаше някой да звънне. Можеше да купят

телефонен секретар, който да поема обажданията, докато тя се занимава с разследвания. Защо да не ѝ даде тази възможност и да не я направи щастлива?

— Ще получиш това, което искаш — каза маа Рамотсве. — Ще бъдеш повишена в помощник-детектив. Още от утре.

Маа Макутси се изправи. Зина, за да каже нещо, но от възмущение гърлото ѝ се беше свило. И пак си седна.

— Радвам се, че си доволна — каза маа Рамотсве. — Ти строши стъкления похлупак, който пречи на секретарките да разгърнат напълно своите възможности.

Маа Макутси погледна нагоре, сякаш в търсене на стъкления похлупак, който бе счупила. Над нея бяха само познатите дъски, оплут от мухите, изкривени от жегата. Но в този миг дори таванът на Сикстинската капела не би изглеждал по-величествен в нейните очи, не би ѝ донесъл повече надежда и радост.

ДВАНАДЕСЕТА ГЛАВА

НОЩЕМ В ГАБОРОНЕ

Сама в дома си на „Зебра драйв“, маа Рамотсве се събуди, както често се случваше, в ранните утринни часове — времето, когато в града цареше пълна тишина, най-опасното време за плъховете и другите дребни гадинки, понеже кобрите и мамбите, тръгнаха на лов, пълзяха безшумно. Тя открай време се будеше нощем, но вече не се тревожеше за това. Обикновено пак заспиваше след около час и, тъй като си лягаше рано, винаги успяваше да поспи поне седем часа. Беше чела, че на човек са нужни осем часа сън и че в крайна сметка тялото искало своето. Ако това беше вярно, значи тя компенсираше, като спеше по няколко часа през деня в събота и никога не ставаше рано в неделя. Така че някой и друг изгубен час в две-три нощи от седмицата нямаше кой знае какво значение.

Неотдавна, докато чакаше да ѝ сплетат косата в салона „Направете ме красива“, тя попадна в едно списание на статия за съня. В нея пишеше за някакъв известен лекар, който знаел всичко за съня и можел да посъветва това-онова хората, които спели лошо. Този д-р Шапиро имал специална клиника за хора, които не могли да спят, и закачал жици по главите им, за да разбере какво не е наред. Маа Рамотсве бе заинтригувана: в списанието имаше снимка на д-р Шапиро и мъж и жена със сънлив вид, облечени с размъкнати пижами, чиито глави бяха омотани в жици. Тя веднага изпита към тях съжаление — жената особено имаше много жалък вид, все едно бе принудена да участва в невероятно досадна процедура, от която не можеше да се изплъзне. А може да беше нещастна и заради болничната пижама, с която я бяха снимали — може би цял живот бе мечтала снимката ѝ да излезе в списание и сега мечтата ѝ се сбъдваше, но носеше болнична пижама.

След това тя продължи да чете и крайно се възмути. „Дебелите хора често имат нарушения в съня — пишеше в статията. — Те страдат

от болестно състояние, наречено апнея, тоест спиране на дишането по време на сън. Съветът към такива хора е да отслабнат.“

Да отслабнат! Че какво общо имаше с това теглото? Имаше безброй дебели хора, които си спяха съвсем добре; дори имаше един дебел човек, който често седеше под едно дърво пред къщата на маа Рамотсве и, изглежда, спеше непрекъснато. Биха ли посъветвали подобен човек да отслабне? Според маа Рамотсве този съвет беше напълно ненужен и най-вероятно би донесъл нещастие. От дебелак, разположен удобно в сянката на едно дърво, горкият човечец щеше да се превърне в хърбавел, който вече нямаше да има на какво да седне и сигурно щеше да изгуби съня си.

А какво да кажем за нейния случай? Тя беше дебелана — с *традиционно телосложение*, — но с лекота си набавяше необходимите часове сън. Всичко това беше част от ужасната атака срещу хората на онези, които си нямаха друга работа, освен да дават съвети по всякакви въпроси. Тези хора, които пишеха по вестниците и говореха по радиото, бяха пълни с чудесни идеи как другите да се чувстват по-добре. Те си пъхаха носовете в чуждите работи, казваха на хората какво да правят и какво да не правят. Поглеждаха какво ядеш и ти казваха, че е вредно, поглеждаха начина, по който си възпитавааш децата, и казваха, че и той не струва. И като че ли това не стигаше, често казваха дори, че ако не се вслушаш в съветите им, неминуемо ще умреш. Така събуждаха такъв страх, че хората се чувстваха принудени да следват съветите им.

Основните мишени бяха две, мислеше маа Рамотсве. Първо, дебелите хора, които вече бяха свикнали с неуморната битка, която се водеше срещу тях, и второ, мъжете. Маа Рамотсве знаеше, че мъжете изобщо не са свършени, че мнозина сред тях са много проклети, егоистични и мързеливи и че като цяло са управлявали Африка много лошо. Но това не беше основание да се отнасят с тях лошо, както правеха някои. Имаше и цял куп добри мъже — хора като господин Дж. Л. Б. Матекони, сър Серетсе Кхама (първия президент на Ботсуана, държавник, върховен вожд на бангвата) и покойния Обед Рамотсве, пенсиониран миньор, човек с набито око за добитъка, нейният многообичен татко.

Татко ѝ много ѝ липсваше, не минаваше и ден, в който тя да не мисли за него. Често, когато будуваше нощем и лежеше сама в

тъмното, тя ровеше в паметта си и се мъчеше да открие някакъв спомен за него: някаква реплика, жест, споделено преживяване. Всеки спомен беше скъпоценен за нея, мил, свещен със своята значимост. Обед Рамотсве, който обичаше дъщеря си и пестеше всеки ранд^[1] и всеки цент, изкарани в онези жестоки мини, човекът, който беше купил и гледал заради нея онова стадо чудесни животни, не поиска нищо за себе си. Той не пиеше, не пушеше, мислеше само за нея и за нейното бъдеще.

Щеше ѝ се да можеше да изтрие двете кошмарни години, прекарани с Ноте Мокоти, през които баща ѝ страдеше толкова много, понеже знаеше, че Ноте ще ѝ донесе само нещастие. Когато тя се върна при него, след като Ноте си отиде, и той видя белезите от неотдавнашния побой, баща ѝ не каза нищо и ѝ попречи да му обясни каквото и да било.

— Не си длъжна да ми разказваш — каза ѝ той. — Не е нужно да говорим за това. Край.

Тя искаше да му се извини — да му каже, че е трябвало, преди да се омъжи за Ноте, да го попита какво мисли за него и да го послуша, но я болеше твърде много, за да може да говори, а и той не би ѝ позволил.

Тя си спомняше и последните му дни, когато гърдите му все повече се изпълваха с болестта, убила толкова миньори, спомняше си как държеше ръката му, седнала до леглото, и как след това излезе навън зашеметена и ѝ се искаше да вие, както беше редно, но остана безмълвна в болката си; как видя един папагал, който я гледаше, кацнал на едно дърво, как след това той подхвъркна на по-висок клон и пак се обърна към нея, а накрая отлетя; помнеше как в онзи момент по пътя мина червена кола, в която на задната седалка имаше две момиченца с бели рокли и панделки в косите, които също я погледнаха и ѝ махнаха. Помнеше как изглеждаше небето — готово да се отприщи, с пурпурни облаци, накамарени един върху друг, а нейде в далечината, над Калахари, една светкавица съедини небето и земята. Помнеше и жената, която, без да знае, че току-що светът се бе свършил за нея, ѝ извика от верандата на болницата: *Влезте вътре, маа. Не стойте там! Ще има буря. Бързо влезте вътре!*

Недалеч оттам, един малък самолет на път за Габороне прелетя над язовира и след това, изгубвайки височина, се понесе над областта, наречена Селцето, над групата магазини на „Тлоквенг роуд“ и накрая, в последната минута от пътуването си, мина над къщите, граничещи с летището. В една от тях едно момиче седеше до прозореца и гледаше навън. Преди час и нещо тя се събуди и реши да стане и да погледа през прозореца. Количката беше до леглото ѝ, можеше да я движи и без чужда помощ. След като стигна до прозореца, тя се загледа в нощта.

Чу самолета още преди да види светлините му. Учуди се какво правеше тук този самолет в три часа посред нощ. Как пилотите летяха нощно време? Как разбираха накъде отиват в безпределния мрак? Какво щеше да стане, ако завиеха в погрешна посока и се озовяха в Калахари, където нямаше светлини, по които да се ориентират, където човек все едно летеше в тъмна пещера?

Самолетът прелетя почти точно над къщата и тя видя формата на крилете му и конуса на светлината. Шумът от мотора вече беше силен — не далечно бръмчене, а гръмко бучене и трещене. Сигурно ще събуди цялата къща, помисли си тя, но след това самолетът допря пистата и моторът заглъхна, а къщата остана тиха.

Момичето надникна навън. Нейде в далечината имаше светлинка, може би на самата писта, но иначе беше пълен мрак. Къщата изглеждаше не част от града, а откъсната от него, след края на градината имаше само трънаци, дървета, туфи трева, акации и странните червени очертания на един термитник.

Тя почувства самота. В къщата спяха още двама души — нейното братче, което никога не се будеше нощем, и добрият мъж, който поправи количката ѝ и ги взе при себе си. Тя не изпитваше страх от идването си тук: вярваше, че този човек ще се грижи добре за тях, той приличаше на господин Джеймисън, директорът на благотворителната организация, която ръководеше фермата на сираците. Той беше добър човек, който мислеше само за сираците и техните потребности. Отначало тя не разбираше как е възможно да има такива хора. Защо да ги е грижа за някакви деца, които не им бяха никакви? Тя се грижеше за братчето си, но това беше неин дълг.

Един ден майката на къщата се опита да ѝ обясни всичко това.

— Трябва да се грижим за другите — каза ѝ тя. Другите са наши братя и сестри. Ако те са нещастни, и ние сме нещастни. Ако те са гладни, и ние сме гладни. Нали разбираш?

Момичето прие това. Значи щеше да е и неин дълг да се грижи за другите. Дори да не можеше да роди свое дете, щеше да се грижи за други деца. Щеше да се опита да се грижи и за този добър човек, господин Дж. Л. Б. Матекони, да поддържа ред и чистота в дома му. Това щеше да е нейна работа.

Някои си имаха майки, които да се грижат за тях. Тя не беше сред тези хора. Но защо майка ѝ умря? Тя си я спомняше вече съвсем смътно. Помнеше смъртта ѝ, риданията на другите жени. Помнеше как взеха от ръцете ѝ бебето и го сложиха в дупката. Струваше ѝ се, че тя го е изровила, но не беше сигурна. Може би някой друг го беше направил и ѝ го беше дал. Тя помнеше как след това побягна и се озова на непознато място.

Може би някой ден щеше да намери място, където да остане. Това щеше да е хубаво. Да знаеш, че домът, в който живееш, е твоят дом, там, където ти е мястото.

---

[1] Националната валута на ЮАР. — Бел.прев. ↑

ТРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

ПРОБЛЕМ, ЗАСЯГАЩ ФИЛОСОФИЯТА НА МОРАЛА

Имаше клиенти, които печелеха симпатиите на маа Рамотсве още щом ѝ разкажеха историята си. Други пък не можеха да станат симпатични на никого, защото в основата на постъпките им стояха егоизъм, алчност или явна параноя. Но истинските случаи — случаите, които превръщаха занаята на частния детектив в действително призвание — бяха сърцераздирателни. Маа Рамотсве веднага разбра, че случаят на господин Летсениане Бадуле беше от тях.

Той дойде без предварителна уговорка, в деня, след като маа Рамотсве се върна от пътуването си до Молепололе. Това бе първият ден, в който маа Макутси бе повишена в помощник-детектив и маа Рамотсве тъкмо ѝ бе обяснила, че макар вече да е частен детектив, все още имаше секретарски задължения.

Тя осъзна, че трябва да зачекне този въпрос веднага, за да избегне недоразумения.

— Не мога да взема на работа и секретарка, и помощник-детектив — каза тя. — Това е малка агенция. Не печеля много. Сама го знаеш, нали ти изпращаш сметките.

Лицето на маа Макутси помръкна. Тя бе облякла най-елегантната си рокля и си беше правила прическа, в резултата, на което краищата на косата ѝ стърчаха. Не се беше получило.

— Значи още съм секретарка? — попита тя. — Ще продължавам ли да пиша на машина?

Маа Рамотсве поклати глава.

— Не съм размислила. Ти си помощник частен детектив. Но все някой трябва да пише на машина, нали? Това е задължение на помощник частния детектив. Заедно с други неща.

Изречението на маа Макутси се разведри.

— Значи всичко е наред. Мога да правя нещата, които вършех досега, но ще върша и други неща. Ще имам свои клиенти.

Маа Рамотсве се сепна. Тя не възнамеряваше да поверява клиенти на маа Макутси. Мислеше да ѝ възлага задачи, които тя да извършва под нейно наблюдение. А цялостното разследване щеше да е нейна отговорност. Но тогава тя си спомни. Спомни си как работеше в „Малкия почтен общ търговец“ в Мочуди и колко се вълнуваше, когато за пръв път ѝ позволиха сама да приеме стока. Егоистично беше да пази клиентите само за себе си. Как би могъл човек да навлезе в професията, ако шефовете пазеха само за себе си всички интересни задачи?

— Да — каза тя спокойно, — ще имаш свои клиенти. Но аз ще решавам кои да поемеш. Може това да не са много големи клиенти... поне в началото. Ще започнеш с дребни неща и ще се усъвършенстваш.

— Така е справедливо — каза маа Макутси. — Благодаря ви, маа. Няма да искам лъжица, твърде голяма за устата ми. Така ни казваха в Ботсуанския колеж за секретарки. Научете първо лесните неща, а след това — трудните. Не обратното.

— Това е добра философия — каза маа Рамотсве. — В днешно време много младежи не са научени на нея. Те искат веднага да се хванат с големите неща. Искат да тръгнат от самия връх, да вземат много пари и да карат големи мерцедеси.

— Това е глупаво — каза маа Макутси. — Като си млад, трябва да вършиш малки неща и постепенно да се усъвършенстваш, за да можеш след време да се захванеш с големите.

— Да-а-а — проточи дълбокомислено маа Рамотсве, — тези мерцедеси не са хубаво нещо за Африка. Вярно, хубави коли са, но всички амбициозни африканци искат такава кола, без да са я заслужили. А това създава големи проблеми.

— Колкото повече мерцедеси има в една страна — продължи линията на размишление маа Макутси, — толкова по-лоша е тази страна. Ако има страна без мерцедеси, тя ще е хубаво място. Сигурна съм.

Маа Рамотсве загледа с любопитство помощничката си. Това беше интересна теория, за която си струваше да поговорят по-

подробно по-нататък. Но междувременно трябваше да се решат още едно-две неща.

— Освен това ти ще продължаваш да правиш чай — каза тя твърдо. — Винаги се справяш чудесно.

— Това ми доставя удоволствие — каза усмихната маа Макутси. — Няма причина помощник частния детектив да не прави чай, щом той е най-младши в агенцията.

Това беше неудобен разговор и маа Рамотсве се зарадва, когато най-сетне свърши. Помисли си, че ще бъде най-добре колкото може по-скоро да даде на помощничката си някой случай, за да не се трупа напрежение. Ето защо, когато господин Летсениане Бадуле дойде при тях, тя реши, че този случай ще се поеме от маа Макутси.

Той пристигна с мерцедес, но от старите, и следователно несвързан с морала — със следи от ръжда по бронята и дълбока вдлъбнатина на вратата откъм шофьора.

— Аз не съм от хората, които обикновено ходят по частни детективи — каза той, като седна нервно на самия край на стола, предназначен за клиентите. Срещу него двете жени му се усмихваха окуражително. Дебеланата, за която знаеше, че е шефката, я беше виждал във вестника, а другата — със странната прическа и модерната рокля — сигурно беше нейна помощничка.

— Няма защо да се смущавате — каза маа Рамотсве. — Всякакви хора прекрачват този праг. Няма нищо срамно да се потърси помощ.

— Всъщност — намеси се маа Макутси — тъкмо силните хора търсят помощ. Слабите прекалено много се срамуват, за да дойдат.

Маа Рамотсве кимна. Изглежда думите на маа Макутси вдъхнаха на клиента по-голяма увереност. Това беше добър знак. Не всички знаеха как да предразположат клиента и фактът, че маа Макутси се бе показала способна да подбере най-подходящите думи, предвещаваше само добро за бъдещите ѝ постижения.

Господин Бадуле, дотогава стиснал здраво периферията на шапката си, се поотпусна и се облегна.

— От известно време много се тревожа — започна той. — Всяка нощ се будя по никое време и не мога да заспя отново. Лежа, въртя се в

леглото и не мога да си избия от главата тази мисъл. Тя постоянно ме яде, все за това мисля. Един въпрос, който си задавам до безкрай.

— И на който все не откривате отговора ли? — попита маа Рамотсве. — Нощта е много неподходящо време човек да си задава въпроси без отговор.

Господин Бадуле я погледна.

— Много сте права, сестро. Няма нищо по-лошо от нощните въпроси.

Той замълча и за няколко секунди се възцари тишина. После маа Рамотсве я наруши:

— Защо не ни разкажете за себе си, раа? После, след малко, ще стигнете и до въпроса, който така ви мъчи. Най-напред моята помощничка ще направи чай, който ще изпием заедно.

Господин Бадуле кимна нервно. Той сякаш едва сдържаше сълзите си и маа Рамотсве знаеше, че ритуалът на пиенето на чай, чашата горещ чай, която щеше да хване, щеше да помогне разказът да потече и умът му да се разведри.

— Аз не съм важен човек — започна господин Бадуле. — Произлизам от Лобатсе. Баща ми беше разсилен във Върховния съд и служи там много години. Работеше за британците и те му дадоха два медала с lika на кралицата. Той ги носеше всеки ден, дори след като се пенсионира. Когато си тръгваше, един съдия му подари мотика, с която да копае земята си. Съдията специално поръчал да направят мотиката в работилницата на затвора и затворниците, както заръчал съдията, пирографирали на дръжката следния надпис:

**РАЗСИЛЕН ПЪРВИ КЛАС БАДУЛЕ, СЛУЖИЛ ВЯРНО НА НЕЙНО ВЕЛИЧЕСТВО И СЛЕД
ТОВА НА РЕПУБЛИКА БОТСУАНА В ПРОДЪЛЖЕНИЕ НА ПЕТДЕСЕТ ГОДИНИ. БРАВО,
ВЕРНИ И ПРЕДАНИ СЛУЖИТЕЛЮ! ОТ Г-Н ДЖЪСТИС МАКЛЕЙН, МЛАДШИ СЪДИЯ,
ВЪРХОВЕН СЪД НА БОТСУАНА.**

Този съдия беше добър човек, който прояви добрина и към мен. Той говори с един от отците от католическото училище и те ме взеха в

четвърти клас. Аз много се стараех и учех усърдно, а когато съобщих, че едно от момчетата краде месо от кухнята, ме направиха заместник отговорник на момчетата.

Издържах успешно изпита за сертификат на Кеймбридж и след това си намерих хубава работа в Комисията по месото. И там работех много усърдно и пак докладва, че други служители крадат месо. Не го направих, за да ме повишат, а защото не обичам да виждам непочтеност в каквато и да било форма. Това е нещо, което научих от баща ми. Като разсилен във Върховния съд той видял всякакви лоши хора, включително и убийци. Видял ги как стоят пред съда и лъжат, защото знаели, че е дошло време да отговорят за злодеянията си. Гледал как съдиите ги осъждат на смърт и видял как големи и силни мъже, които били пребивали и намушквали други, заприличвали на ужасени малки момчета, плачели и казвали, че се разкайват за лошите си дела, които преди това изобщо отричали да са извършили.

Нищо чудно, че след като видял всичко това, баща ми учеше синовете си да бъдат честни и винаги да казват истината. Затова аз без никакво колебание предадох на правосъдието тези нечестни служители и моите шефове бяха много доволни. „Ти попречи на тези лоши хора да крадат месото на Ботсуана — казаха ми те. — Ние не можем да видим какво правят всичките ни служители. Твоите очи ни помогнаха.“

Аз не очаквах възнаграждение, но ме повишиха. А в новата ми работа, вече в централния офис, пак срещнах хора, които крадяха месо, вече по-заобиколно и по-хитро, но все пак си бяха кражби. Затова написах писмо до генералния директор, в което му казах: „Ето как вие губите месо, това става под носа ви, в централния офис.“ А накрая написах по азбучен ред имената на крадците, подписах се и изпратих писмото.

Шефовете останаха много доволни и в резултат на това пак ме повишиха. Но вече всички нечестни служители се страхуваха да не ги уволнят и аз вече нямаше какво да правя в тази насока. Но все пак аз върших добре работата си и накрая спестих достатъчно пари, за да купя своя кланица. В работата ми много съжалявах, че напускам, и като компенсация, ми дадоха голяма сума, с която отворих своя кланица на края на града. Сигурно сте я виждали, намира се на пътя за Лобатсе. Кланица „Честна сделка“.

Кланицата ми върви добре, но не мога да спестявам много пари. Причината за това е моята жена. Тя е модерна жена, която обича елегантните дрехи и никак не ѝ харесва да работи. Аз не възразявам да не работи, но не ми е приятно да гледам как харчи толкова пари за сплитане на косата и рокли, шити по поръчка от индийската шивачка. Аз не се обличам модерно, но тя е много модерна жена.

Доста години, след като се оженихме, ние нямахме деца. И после най-неочаквано тя забременя и ни се роди син. Аз изпитах голяма гордост и ми беше мъчно само за това, че баща ми вече не беше жив и не можеше да види прекрасния си внук.

Моят син не беше много умен. Записахме го в началното училище близо до нашата къща, но учителите все казваха, че трябва да се старае повече, че пишел нечетливо и правел много грешки. Жена ми каза, че трябва да го изпратим в частно училище, където имало по-добри учители и щели да го принудят да пише по-прегледно, но аз се тревожех, че няма да можем да си го позволим.

Когато ѝ казах това, тя много се ядоса. „Щом ти не можеш да платиш — каза ми тя, — тогава ще отида в едно благотворително дружество, за което знам, и те ще плащат таксата.“ „Няма такива дружества — рекох ѝ аз. — Ако имаше, щяха да са затрупани с молби. Всички искат детето им да отиде в частно училище. Всички родители в Ботсуана щяха да искат помощ от тях. Не е възможно.“ „Нима? — отговори ми тя. — Утре аз ще говоря с хората от дружеството и ще видиш. Само чакай.“

На следващия ден тя отиде в града, а като се върна, каза, че всичко било уредено. „Дружеството ще плаща всичките му такси в Торнхил“. Ще постъпи там следващия срок.

Аз много се учудих. Както знаете, „Торнхил“ е много добро училище и при мисълта, че моят син ще учи в него, много се развълнувах. Но не проумявах как жена ми е успяла да убеди хората от дружеството да плащат за това, а когато я попитах за подробности, за да им пиша и да им благодаря, тя отговори, че това било тайно дружество.

„Има дружества, които не искат навсякъде да се тръби за благоденията им — каза тя. — Помолиха ме да не казвам на никога за това. Но ако искаш да им благодариш, напиши писмо и аз ще им го предам.“

Аз написах писмото, но не получих отговор.

„Твърде са заети, за да пишат на всеки родител, на когото помагат — каза жена ми. — Не разбирам защо се оплакваш. Нали плащат таксите? Престани да ги безпокоиш с тези писма.“

Бях писал само едно писмо, но жена ми винаги преувеличава нещата, поне що се отнася до мен. Обвинява ме, че поглъщам, без да спирам, „стотици тикви“, а аз ям по-малко и от нея.

Казва, че като хъркам, вдигам повече шум от самолет, което не е вярно. Казва, че все прахосвам пари за мързеливия си племенник, на когото всяка година съм бил пращал хиляда пули. А всъщност му дадох само сто пули за рождения му ден и още сто за Коледа. Откъде си е наумила, че са били хиляда, не знам. Не знам също откъде взима всичките тези пари, за да води такъв разкошен живот. Тя казва, че спестявала, като ограничавала домакинските разходи, но не виждам как по този начин би събрала много. По-нататък ще ви разкажа за това по-подробно.

Но не бива да ме разбирате погрешно. Аз не съм като онези съпрузи, които не харесват жените си. Аз съм много доволен от жена си. Всеки ден си мисля какво щастие е, че съм се оженил за такава елегантна жена — жена, след която хората гледат на улицата. Мнозина касапи са женени за жени, които не изглеждат никак представително, но аз не съм сред тях. Аз съм касапин с бляскава съпруга, което ме прави щастлив.

Гордея се и с моя син. Когато постъпи в „Торнхил“, той изоставаше по всички предмети и аз се тревожех, че ще повтаря годината. Но когато говорих с учителката, тя каза, че няма за какво да се безпокоя, понеже момчето било много будно и скоро щяло да навакса. Тя каза, че умните деца винаги успявали да преодолеят първоначалните трудности, ако се съсредоточели и положили повече старания.

Синът ми хареса училището. Не след дълго започна да получава най-високите оценки по математика, а почеркът му толкова се подобри, че вече не приличаше на неговия. Написа една тема, която запазих: „Причините за почвената ерозия в Ботсуана“, ще ви я покажа някой ден, ако искате. Беше много хубава и аз си мисля, че ако

продължава все така, някой ден той ще стане министър на мините или на водните ресурси. Нищо, че е внук на разсилен във Върховния съд и син на най-обикновен касапин.

Сигурно си мислите: *От какво толкова се оплаква този човек? Има елегантна жена и умен син. Има собствена кланица. Защо се оплаква?* Разбирам защо хората може да помислят така, но това не намалява нещастията ми. Всяка нощ аз се будя и мисля все едно и също. Всеки ден, когато се връщам от работа и виждам, че жена ми още я няма вкъщи, а след това я чакам до десет-единайсет часа, безпокойството гризе стомаха ми като гладен звяр. Защото истината е, че мисля, че жена ми се среща с друг мъж. Знам, че много съпрузи, които казват това, всъщност си въобразяват, и се надявам, че и аз като тях само си въобразявам, но няма да имам мира, докато не разбере дали това, от което се страхувам, е истина.

След като господин Летсениане Бадуле си тръгна с очукания си мерцедес, маа Рамотсве погледна към маа Макутси и се усмихна.

— Много просто — каза тя. — Мисля, че това е съвсем ясен случай, маа Макутси. Би трябвало без проблеми сама да се справиш с него.

Маа Макутси се върна за бюрото си и приглади елегантната си синя рокля.

— Благодаря, маа Рамотсве. Ще направя всичко възможно. Маа Рамотсве кимна и продължи:

— Да, ясен случай на мъж с отегчена жена. Това е много стара история. Четох в едно списание, че французите обичали да четат истории от този род. Имало една такава история за някаква французойка, която се казвала маа Бовари, много известна история. Тази жена живеела в провинцията и никак не ѝ харесвало да е омъжена за все същия скучен мъж.

— По-добре е съпругът ти да е скучен — каза маа Макутси. Тази маа Бовари е много глупава. Скучните мъже са много добри съпрузи. Те винаги са верни и никога не бягат с други жени. Вие имате късмет, че сте сгодена за...

Тя млъкна. Каза го неволно, но вече беше твърде късно. Всъщност тя не смяташе господин Дж. Л. Б. Матекони за скучен;

мислеше, че е човек, на когото можеш да разчиташ, понеже беше монтьор, и че от него щеше да излезе съвсем приличен съпруг. Това имаше предвид — всъщност тя не искаше да каже, че той е скучен.

Маа Рамотсве беше вперила поглед в нея.

— За какъв? Имам късмет, че съм сгодена за какъв?

Маа Макутси сведе поглед към обувките си. Усещаше, че цялата пламти от смущение. Обувките ѝ, най-хубавите ѝ обувки, с трите блестящи копчета отгоре, отвърщаха на погледа ѝ.

Тогава маа Рамотсве се засмя.

— Не се тревожи — каза тя. — Знам какво имаш предвид, маа Макутси. Господин Дж. Л. Б. Матекони може да не е най-шикозният мъж в града, но е един от най-добрите мъже. Можеш да му се има пълно доверие. Той никога не би предал човек. И аз знам, че никога няма да има тайни от мен. Това е много важно.

Благодарна на шефката си за разбирането, маа Макутси побърза да се съгласи.

— Такива мъже са несъмнено най-добри — каза тя. — Надявам се, че ако имам късмета да намеря такъв мъж, той ще ми предложи да се омъжа за него.

Тя пак хвърли поглед към обувките си и те ѝ отвърнаха. Обувките са реалисти, помисли си тя, те сякаш ѝ казваха: *Никакъв шанс. Съжаляваме, но нямаш никакъв шанс.*

— Е — каза маа Рамотсве, — да оставим мъжете изобщо и да се върнем към господин Бадуле. Ти как мислиш? В книгата на господин Андерсън пише, че трябва да имаш работна хипотеза. Трябва да се захванеш да търсиш потвърждение или опровержение за нещо. Приехме, че маа Бадуле явно е отегчена, но дали има и нещо повече?

Маа Макутси се намръщи.

— Според мен става нещо. Тя взема пари отнякъде, което значи, че ѝ ги дава някакъв мъж. Тя сама плаща таксите за училището с парите, които е спестила.

Маа Рамотсве се съгласи.

— Значи остава само да я проследиш и да видиш къде отива. Тя би трябвало да те отведе право при онзи мъж. След това ще видиш колко време ще остане там и ще говориш с прислужничката. Дай ѝ сто пули, и тя ще ти разкаже всичко. Прислужничките обичат да разказват какво става в дома, в който работят. Често хората си мислят, че

прислужничките са глухи или слепи. Те не им обръщат внимание. Но един ден осъзнават, че всъщност прислужничката е чувала и виждала всичко, и е готова да го изпее на първия срещнат. Прислужничката ще ти каже всичко. Ще видиш. И след това ти ще го кажеш на господин Бадуле.

— Тази част няма да ми хареса — каза маа Макутси. — Нямам нищо против останалото, но да кажа на горкия човек колко е лоша жена му, няма да е лесно.

— Не се безпокой — успокой я маа Рамотсве. — Почти винаги, когато трябва да кажем нещо такова на клиента, той вече го знае. Ние само му даваме доказателствата, които иска. Хората винаги знаят. Не им съобщаваме нищо ново.

— Дори и така да е — каза маа Макутси. — Горкият. Горкият човек.

— Може би — добави маа Рамотсве. — Но помни, че на всяка невярна съпруга в Ботсуана има петстотин и петдесет неверни съпрузи.

Маа Макутси свирна.

— Изумителна цифра. Откъде я научихте?

— Отникъде — подсмихна се маа Рамотсве — Измислих я. Но това не значи, че не е вярна.

За маа Макутси бе прекрасен мигът, когато се залови за първия си случай. Понеже нямаше шофьорска книжка, тя помоли чичо си, пенсиониран шофьор на камион, да я кара по време на разследването със стария остин, който хората наемаха, заедно с него като шофьор, за сватби и погребения. Чичото много се развълнува, че ще участва в такава мисия, и за случая се издокара с тъмни очила.

Рано сутринта те отидоха при къщата до кланицата дето живееха господин Бадуле и съпругата му. Тя беше леко занемарена постройка, обградена от папай, със сребрист ламаринен покрив, който трябваше да се постегне. Дворът беше съвсем празен, ако не се брояха папайте и леха спаружени зеленчуци пред къщата. Зад нея, наредени покрай телената ограда, която бележеше края на имота, бяха помещенията на прислугата и една барака, използвана за гараж.

Трудно беше да се намери подходящо място за чакане, но накрая маа Макутси стигна до извода, че ако паркират точно зад ъгъла, полускрити от една малка сергия, на която се продаваха закуски, резени оплюто от мухи сушено месо и — за онези, които търсеха истинска наслада — вкусни червеи мопани^[1]. Кола, паркирана там, нямаше да направи впечатление; това беше подходящо място, където да се срещнат влюбени или да очакваш роднина от село да пристигне с някой от разнебитените автобуси, които идваха с бясна скорост откъм „Франсисаун роуд“.

Чичо й се вълнуваше и запали цигара.

— Гледал съм много такива филми — каза той. — Не съм и сънувал, че ще върша същото, при това тук, в Габороне.

— Работата на частния детектив невинаги е привлекателна — каза племенницата му. — Трябва да бъдем търпеливи. Голяма част от работата ни е просто да стоим и да чакаме.

— Знам — отговори чичо й. — И това съм го виждал във филмите. Виждал съм как детективите си седят в колите и ядат сандвичи, докато чакат. После изведнъж някой започва да стреля.

Маа Макутси доби изненадан вид.

— В Ботсуана никой не стреля. Ние сме цивилизована страна.

Те замълчаха за миг и се загледаха как хората се залавяха с утринните си дела. В седем часа вратата на дома на Бадуде се отвори и оттам излезе едно момче, облечено с отличителната униформа на училище „Торнхил“. То спря за миг пред къщата, нагласи презрамките на училищната си чанта и после продължи по пътеката, която водеше към предната врата. След като излезе, зави наляво и закрачи към пътя.

— Това е синът — каза маа Макутси, като снижи глас, макар че момчето изобщо не би могло да я чуе. — Той има стипендия за училище „Торнхил“. Умно момче с много красив почерк.

Чичото явно се заинтригува.

— Да запиша ли това? — попита той. — Мога да водя записки за всичко, което се случва.

Маа Макутси понечи да му обясни, че това няма да е необходимо, но размисли. По този начин той щеше да си има занимание, а и това нямаше да навреди на никого. Затова чичото написа на късче хартия, което извади от джоба си:

„Момчето на Бадуде излиза къща в 7 ч. и тръгва училище пеш.“

Той ѝ показва написаното и тя кимна.

— От теб би излязъл много добър детектив, чичо — каза му и после добави: — Жалко, че си прекалено стар.

Двайсет минути по-късно господин Бадуде излезе от къщата и отиде до кланицата. Отключи я и влезе вътре заедно с двамата помощници, които го чакаха под едно дърво. Няколко минути след това единият помощник, вече облякъл престилка, цялата оплескана с кръв, излезе с голяма метална тава, която изми под една чешмичка отстрани на сградата. След това се появиха двама клиенти — единият дойде пеш, а другият слезе от микробус, който паркира до сергията.

„Клиенти влизат магазина — написа чичото. — После излизат, носят пакети. Вероятно месо.“

Той пак показва написаното на племенницата си, която кимна одобрително.

— Много добре. Много полезно. Но ние се интересуваме от жената — каза тя. — Скоро ще дойде време и тя да направи нещо.

Чакаха още четири часа. После, малко преди дванайсет, когато в колата, напечена от слънцето, стана непоносимо задушно и горещо и малко преди маа Макутси да се вбеси от постоянното протоколиране на чичо си, те видяха как маа Бадуде се появява зад къщата и отива към гаража. След това тя се качи в очукания мерцедес и излезе през портата на заден ход. Това беше знак за чичото да запали колата и да последва на прилично разстояние мерцедеса, който се отправи към града.

Маа Бадуде караше бързо и чичото с мъка успяваше да не изостане със стария си остин, но все пак не я изпуснаха и още бяха след нея, когато тя влезе в алеята пред една къща на улица „Ниерере“. Те минаха бавно покрай къщата и я видяха как излиза от колата и се отправя към сенчестата веранда. После великолепната градинска

растителност, неимоверно по-буйна от жалките папай в къщата до кланицата, я скри от погледите им.

Но това беше достатъчно. Те завиха зад ъгъла и чичото паркира колата под едно дърво от другата страна на улицата.

— А сега какво? — попита той. — Ще чакаме ли, докато тя си тръгне?

Маа Макутси се колебаеше.

— Няма особен смисъл да стоим тук. Това, което ни интересува, е какво става в къщата.

Тя си спомни съвета на маа Рамотсве. Несъмнено най-добрият източник на информация бяха прислужничките, ако можеха да бъдат убедени да говорят. Вече беше обедно време и прислужничките сигурно се суетяха в кухнята. Но след час-два щяха да си починат, за да хапнат те самите, и щяха да се приберат в помещенията за прислугата. А до тях се стигаше съвсем лесно по тясната хигиенна алея, която вървеше зад къщите. Това щеше да е най-добрият момент да поговори с тях и да им предложи хрускавите нови банкноти от петдесет пули, които маа Рамотсве й даде предната вечер.

Чичото искаше да я придружи и маа Макутси с труд го разубеди.

— Може да е опасно — каза той. — Може да ти трябва охрана.

Тя категорично отхвърли възраженията му.

— Опасно ли? Че откога стана опасно да говориш с две прислужнички в центъра на Габороне посред бял ден?

На това той нямаше какво да възрази, но все пак изглеждаше неспокоен, когато тя излезе от колата и тръгна към задната порта. Видя я да се помайва зад малката варосана постройка, която представляваше помещението за прислугата, а след това я заобиколи и той я изгуби от поглед. Той извади молива си, погледна колко е часът и написа:

„Маа Макутси влиза помещенията прислугата в 2.10
ч.“

Както предполагаше, прислужничките бяха две. Едната беше по-възрастна, с бръчици покрай очите. Тя беше пълна жена, облечена със зелена униформена рокля и обута с бели обувки, подобни на чехли,

като онези, които носеха медицинските сестри. По-младата жена, вероятно около двајсет и пет годишна, възрастта, на която беше маа Макутси, беше облечена с червена престилка и имаше сладострастното изражение на развалена жена. С други дрехи и грим щеше да прилича досущ на момиче от баровете. А може би беше тъкмо такава, помисли си маа Макутси.

Двете жени впериха погледи в нея, по-младата — със сърдито изражение.

— Ко, ко — каза любезно маа Макутси, като използва поздрава, който заместваше почукване, когато нямаше врата. Това беше необходимо, понеже, макар че жените не бяха в къщата, те не бяха и извън нея, седнали на две столчета на откритата веранда пред къщата.

По-възрастната огледа внимателно гостенката, като скри с длан очите си от прежурящото следобедно слънце.

— Думела^[2], маа. Как сте?

След като бяха разменени официалните поздравии, настъпи мълчание. По-младата почукваше с пръчка по техния малък осажден чайник.

— Бих искала да говоря с вас, сестри мои — каза маа Макутси. — Искам да разбера нещо за онази жена, която дойде в къщата, жената, която кара мерцедес. Познавате ли я?

По-младата прислужничка пусна пръчката. По-възрастната кимна:

— Да, познаваме я.

— Коя е тя?

По-младата пак взе пръчката и погледна маа Макутси.

— Тя е много важна дама! Идва в къщата, разполага се и пие чай. Ето коя е.

Другата се подсмихна и каза:

— Но освен това е и много изморена. Горкичката жена, толкова много работи, че се налага да отиде да си легне в спалнята, при това за доста време, за да си възстанови силите.

По-младата избухна в смях.

— Точно така! Голяма почивка пада в тази спалня. Той ѝ помага, помага на бедните ѝ крачета да отпочинат. Горката жена.

Маа Макутси се присъедини към смеха им. Тя веднага разбра, че щеше да бъде много по-лесно, отколкото си беше мислила. Както

обикновено маа Рамотсве беше права — хората обичаха да говорят и особено охотно говореха за онези, които по една или друга причина ги дразнеха. Човек само трябваше да открие кое събужда яда им и после този яд свършваше цялата работа. Тя бръкна в джоба си, за да провери дали банкнотите още са там; може би накрая дори нямаше да ѝ потрябват. Ако станеше така, можеше да помоли маа Рамотсве да ги даде на чичо ѝ.

— Кой е мъжът, който живее в тази къща? — попита тя. — Има ли си съпруга?

При тези думи и двете се закискаха.

— Има си жена, и още как — каза по-възрастната. — Тя живее в тяхното село, недалеч от Махалапие. Той ходи там през почивните дни. А тази жена е градската му съпруга.

— А селската съпруга знае ли за градската?

— Не — отвърна другата прислужничка, — това не би ѝ харесало. Тя е католичка и е много богата. Баща ѝ имаше четири магазина и ѝ купи голяма ферма. А после изкопаха в тази ферма голяма мина и платиха на тази жена много пари. Така тя купи на мъжа си голямата къща. Но тя не харесва Габороне.

— Тя е от хората, които не обичат да напускат селото — намеси се по-младата. — Има такива хора. Тя оставя мъжа си да живее тук и да ръководи някакво нейно тукашно предприятие. Но той е принуден да се връща всеки петък, като ученик, който се прибира вкъщи за почивните дни.

Маа Макутси погледна към чайника. Беше страшна жегата и тя се чудеше дали нямаше да ѝ предложат чаша чай. За щастие, по-възрастната прислужничка проследи погледа ѝ и го стори.

— Ще ви кажа и друго — каза по-младата прислужничка, докато палеше котлончето под чайника. — Ако не се страхувах, че може да си изгубя работата, щях да напиша едно писмо до жена му и да ѝ кажа за другата жена.

— Той ни каза — намеси се по-възрастната, — че ако кажем на жена му, веднага ще ни уволни. А пък ни плаща добре. Повече отколкото във всяка друга къща на тази улица. Затова не бива да губим тази работа. И си затваряме устата...

Тя се сепна, след което двете се спогледаха ужасени.

— Олеле! — извика по-младата. — Какво направихме? Защо така се разприказвахме? Ти да не си от Махалапие? Жена му ли те праща? Свършено е с нас! Олеле, колко сме глупави!

— Не — побърза да ги успокои маа Макутси. — Не познавам жена му. Дори не съм чувала за нея. Този, който ме прати, е мъжът на другата жена. Той иска да разбере какво прави тя. Това е всичко.

Двете прислужнички се поуспокоиха, но по-възрастната още изглеждаше разтревожена.

— Но ако ти му кажеш какво става, той ще подбере жена си, а може и да каже на истинската с, че мъжът ѝ има друга жена. И така пак ще сме свършени. Все едно е.

— Не — каза маа Макутси, — не съм длъжна да му казвам какво става. Мога да му кажа, че се среща с някакъв мъж, но аз не знам кой е той. Какво значение има за него? Той иска само да знае дали тя се среща с друг. Няма значение кой е този мъж.

По-младата прислужничка прошепна нещо на по-възрастната, която се навъси.

— Какво има, маа? — попита маа Макутси.

По-възрастната я погледна право в очите.

— Сестра ми се чудеше какво ще стане с момчето. Нали разбирате, онази жена има момче. Нея може да не харесваме, но харесваме момчето. А пък това момче е син на този мъж, не на другия. И двамата имат много големи носове. Няма съмнение. Само като ги видиш, и сама ще разбереш. Този е баща на момчето, нищо че то живее с другия.

То идва тук всеки следобед след училище. Неговата майка му е забранила да казва на другия си баща, че идва тук, и затова момчето пази това в тайна. Това е лошо. Децата не бива да се учат да лъжат. Какво ще стане с Ботсуана, ако учим децата да постъпват така? Накъде ще тръгне Ботсуана, ако има толкова много нечестни момчета? Бог ще ни накаже, сигурна съм. Не мислиш ли така?

Когато се върна при остина, паркиран на сянка, маа Макутси изглеждаше замислена. Чичо ѝ беше задрямал и от единия край на устата му течеше лига. Тя го докосна леко по ръката и той се събуди стреснат.

— А! Ти си добре! Радвам се, че се върна.

— Вече можем да тръгваме — каза маа Макутси. — Разбрах всичко, което ми трябваше.

Те отидоха право в „Дамска детективска агенция № 1“. Маа Рамотсве я нямаше и затова маа Макутси на своя глава плати на чичо си с една от банкнотите от петдесет пули и седна зад бюрото си, за да напечата своя доклад.

„Опасенията на клиента бяха потвърдени — започна тя. — Неговата съпруга се среща с един мъж от много години. Той е женен за богата жена, която е и католичка. Богатата жена не знае за всичко това. Момчето е син на този мъж, а не на клиента. Не знам какво да направя, но мисля, че имаме следните възможности:

а) Да кажем на клиента всичко, което сме открили. Той поиска от нас точно това. Ако не му го кажем, може да се каже, че го подвеждаме. Нима, като поехме този случай, не обещахме да му кажем всичко? Ако е така, значи трябва да го сторим, защото трябва да държим на думата си. Ако не държим на думата си, няма да има никаква разлика между Ботсуана и Нигерия една друга страна в Африка, която не искам да назовавам, но която вие знаете много добре.

б) Да кажем на клиента, че има друг мъж, но ние не знаем кой е той. В буквалния смисъл това е вярно, тъй като аз не разбрах името на онзи мъж, въпреки че знам в коя къща живее. Не ми се иска да лъжа, тъй като вярвам в Бога. Но понякога Бог очаква от нас да мислим какви ще са последиците, ако кажем нещо на някого. Ако кажем на клиента, че момчето не е негов син, той много ще се наскърби. Все едно да изгуби сина си. Нима така ще стане по-щастлив? Дали Бог иска той да е нещастен?

След като кажем това на клиента и избухне голям скандал, може би бащата вече няма да може да плаща училищните такси, както досега. Може богатата му жена да му попречи да го прави и момчето да пострада. Ще се

наложи то да напусне училище. Поради тези причини аз не знам как да постъпя.“

Тя подписа доклада си и го сложи на бюрото на маа Рамотсве. После се изправи и погледна през прозореца, над акациите, към просторното пресъхнало небе. Хубаво беше да завършиш Ботсуанския колеж за секретарки, при това с резултат от изпитите 97. Но там не преподаваха философия на морала и тя нямаше никаква представа как да реши дилемата, до която я бе довело успешното ѝ разследване. Щеше да остави това на маа Рамотсве. Тя беше мъдра жена, с много по-голям опит и щеше да знае какво да направи.

Маа Макутси си запари чаша ройбос и се протегна, както седеше на стола си. Погледна към обувките си с трите блестящи копчета. Дали те знаеха отговора? Вероятно го знаеха.

---

[1] Гъсеници на императорската пеперуда. Изсушени те са деликатес в Ботсуана. — Бел.прев. ↑

[2] Добър ден сетсуана. — Бел.прев. ↑

ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

ПЪТУВАНЕ ДО ГРАДА

В същата сутрин, в която маа Макутси проведе невероятно успешното си и въпреки това водещо до главоблъсканица разследване по случая на господин Летсениане Бадуле, господин Дж. Л. Б. Матекони, собственик на „Тлоквенг роуд спийди моторс“ и безспорно един от най-добрите монтьори в Ботсуана, реши да заведе приемните си деца, с които тъкмо се беше сдобил, в града, на пазар. Тяхното пристигане в къщата беше разстроило сприхавата му прислужница маа Флорънс Пеко, а него беше хвърлило в състояние на колебание и тревога, което на моменти граничеше с паника. Не всеки ден човек отива да поправи дизелова помпа и се прибира с две деца, едното, от които в инвалидна количка, след като се е нагърбил с моралното задължение да се грижи за тях, докато пораснат, а всъщност, що се отнасяше до момичето в инвалидната количка — до края на живота ѝ. Как маа Силвия Потокване, кипящата от жизненост ръководителка на фермата на сираците, успя да го убеди да вземе децата, той не можеше да проумее. Знаеше, че бяха говорили известно време, след което той се съгласи да ги вземе, но как така той се беше нагърбил с това точно там и в този момент? Маа Потокване приличаше на хитра адвокатка, която разпитва свидетел: първо получава съгласието му по някакъв безобиден въпрос, а след това, докато не се е опомнил, го кара да се съгласи със съвсем друго нещо.

Но децата вече бяха дошли и беше късно, за да се променят нещата. Докато седеше в офиса си в сервиза и съзерцаваше купчината книжа, които го чакаха, той стигна до две решения. Едното беше да си вземе секретарка — макар още като го взе, да знаеше, че така и няма да го изпълни, — а второто — да спре да се терзае за това, как бяха дошли децата, и да се съсредоточи върху това, какво трябваше да се прави. В края на краищата, ако разгледаше положението спокойно и трезво, щеше да види, че си има и хубавите страни. Децата бяха много добри — стигаше човек да чуе колко е било смело момичето, за да го

разбере — и животът им рязко се промени в положителна посока. Вчера бяха две от сто и петдесетте деца във фермата на сираците. А днес вече живееха в свой дом, имаха свои стаи и баща — да, той вече беше баща!, — който имаше автосервиз. Парите щяха да им стигат, понеже без да е подозрително богат, господин Дж. Л. Б. Матекони беше състоятелен. Нямаше никакви дългове заради сервиза, къщата беше напълно изплатена, а трите сметки в ботсуанския клон на „Барклис банк“ бяха пълни с пули. Господин Дж. Л. Б. Матекони можеше да погледне в очите всеки член на Търговската камара в Габороне и да му каже: „Никога не съм дължал и пени. Дори и едно.“ Колцина днешни бизнесмени можеха да кажат това? Повечето съществуваха на кредит, раболепничеха пред онзи самодоволен господин Тимон Мотоколи, който отговаряше за бизнес кредитите в банката. Той беше чувал, че по пътя от дома си на улица „Каунда“ до банката господин Мотоколи минавал покрай портите на поне петима души, които треперели при мисълта за него. А господин Дж. Л. Б. Матекони можеше, ако пожелае, изобщо да не поздрави господин Мотоколи, в случай че го срещнеше в търговския център — макар че никога не би постъпил така, разбира се.

А щом имам толкова пари, помисли си господин Дж. Л. Б. Матекони, защо да не похарча малко за децата? Разбира се, щеше да ги запише в училище, а защо не дори в частно училище. Там щяха да имат добри учители, учители, които знаеха всичко за Шекспир и геометрията. Така щяха да научат всичко, необходимо, за да си намерят добра работа. Може би момчето... Не, прекалено беше да се надява на това, но тази мисъл беше толкова сладка. Може би момчето щеше да покаже склонност към техниката и накрая да поеме „Тлоквенг роуд спийди моторс“. За няколко секунди господин Дж. Л. Б. Матекони се остави на насладата от тази мисъл: неговият син, неговият син стои пред сервиза и бърше ръцете си с омаслен парцал, след като се е справил чудесно със сложна скоростна кутия. А на заден план, седнали в офиса, той самият и маа Рамотсве, вече много по-стари, с посивели коси, пият ройбос.

Но това беше далеч в бъдещето, а оставаше много да се свърши, за да се стигне до този щастлив завършек. Най-напред щеше да ги заведе в града и да им купи нови дрехи. Както обикновено, от фермата много щедро им дадоха на сбогуване почти нови дрехи, но това не

беше същото като това, да имат свои дрехи, купени от магазина. Той предполагаше, че тези деца никога не се бяха радвали на такъв разкош. Никога не бяха разопаковали чисто нови дрехи и не ги бяха обличали, усещайки онази особена, неповторима миризма на новия плат. Щеше да ги закара в града веднага, още същата сутрин, и щеше да им купи всички необходими дрехи. След това щеше да ги заведе в аптеката, за да може момичето да си вземе кремове, шампоани и други неща, от които имат нужда момичетата. Вкъщи имаше само карболов сапун, а тя заслужаваше нещо по-хубаво.

Господин Дж. Л. Б. Матекони докара от сервиза старата зелена камионетка, в която имаше достатъчно място за количката. Когато се прибра, децата седяха на верандата; момчето беше намерило някаква пръчка, която незнайно защо връзваше с връв, а момичето плетеше покривало за каната за мляко. Във фермата ги учеха да плетат и някои дори печелеха награди с творенията си. Тя е надарено дете, помисли си господин Дж. Л. Б. Матекони; това момиче щеше да се справи с всичко, стига да ѝ се дадеше възможност.

Децата го поздравиха възпитано и кимнаха, когато ги попита дали прислужничката им е дала закуска. Той я беше помолил да дойде рано, за да се погрижи за тях, докато той отиде до сервиза, и сега малко се изненада, че тя наистина го е направила. Но за присъствието ѝ свидетелстваха и долитащите откъм кухнята трополене и стържене — обичайния шум, който тя вдигаше, когато беше в лошо настроение.

Под погледа на прислужничката, която с кисела физиономия проследи колата чак до стария Армейски клуб на Ботсуана, господин Дж. Л. Б. Матекони и двете деца тръгнаха към града със старата камионетка. Амортисьорите ѝ бяха сдали багажа и не можеше да се сменят, понеже заводът, който я беше произвел, вече не съществуваше, но моторът още работеше и друсането по изровения път беше истинско приключение за децата. За учудване на господин Дж. Л. Б. Матекони не момчето, а момичето прояви интерес към колата, попита го на колко години е и дали харчи много масло.

— Чувала съм, че старите мотори се нуждаят от много масло — каза тя. — Вярно ли е това, раа?

Господин Дж. Л. Б. Матекони й обясни всичко за износените части на двигателя и онова, което изискват, а тя го слушаше внимателно. Момчето — напротив — сякаш изобщо не се интересуваше от това. Нищо, имаше време. Щеше да го заведе в сервиза и да накара чираците да му покажат как се свалят гайките на колелетата. Тази задача можеше да я свърши и малко момче. Най-добре беше отрано да започне да се учи за монтьор. В идеалния случай това беше занаят, който човек учеше от баща си. Нима самият Господ не се е учил на дърводелство в работилницата на баща си? — помисли си господин Дж. Л. Б. Матекони. Ако Иисус дойдеше днес, сигурно щеше да е монтьор. Това щеше да е голяма чест за всички монтьори по света. Освен това нямаше съмнение, че щеше да избере Африка — в днешно време в Израел беше твърде опасно. Всъщност, колкото повече размишляваше за това, толкова повече се убеждаваше, че той би избрал Ботсуана, и по-конкретно — Габороне. Е, това вече щеше да е огромна чест за народа на Ботсуана — но нямаше да се случи и нямаше смисъл повече да мисли за това. Господ нямаше да се върне; ние вече бяхме получили своята възможност и, за съжаление, не бяхме се възползвали от нея кой знае колко добре.

Той паркира колата недалеч от британската Висша комисия, като забеляза, че белият рейнджровър на Негово превъзходителство стоеше отпред. Повечето дипломатически коли ходеха в големите сервизи, които имаха най-модерното диагностично оборудване и сметките им бяха баснословни, но Негово превъзходителство особено държеше на господин Дж. Л. Б. Матекони.

— Виждаш ли онази кола? — каза на момчето господин Дж. Л. Б. Матекони. — Това е много важна кола. Познавам я много добре.

Момчето сведе очи и нищо не каза.

— Това е много красива бяла кола — обади се отзад момичето. — Прилича на облак с колела.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се усмихна и се обърна към момчето.

— Е, как мислиш, колко цилиндъра има двигателят на тази кола?

— Един ли? — каза тихо момчето, без да вдига очи.

— Да бе, един! — намеси се подигравателно сестра му. — Това да не ти е двутактов!

Господин Дж. Л. Б. Матекони я погледна изненадан.

— Двутаков ли? Откъде знаеш за двутаковите?

Момичето сви рамене.

— Отдавна знам за тях. Те вдигат много шум и маслото се смесва с бензина. Слагат ги най-вече на мотори. Никой не харесва двутаковите двигатели.

Господин Дж. Л. Б. Матекони кимна.

— Така е, двутаковите двигатели често създават проблеми. — Той направи пауза. — Но няма какво да стоим тук и да си говорим за двигатели. Трябва да отидем в магазина и да ви купим дрехи и други неща, които са ви нужни.

Продавачките бяха много мили с момичето и влизаха с нея в пробната, помагаха ѝ да облича роклите, които си избираше. Тя беше скромна и все избираше най-евтините дрехи, но казваше, че точно такива ѝ трябвали. Момченцето прояви по-голям интерес; то избираше възможно най-ярките ризи и се влюби в чифт бели обувки, които сестра му категорично отхвърли като непрактични.

— Не можем да му вземем тези обувки, раа — каза тя на господин Дж. Л. Б. Матекони. — Ще се изцапат за нула време и след това ще ги захвърли. Това момче е много суетно.

— Разбирам — каза замислено господин Дж. Л. Б. Матекони. Момчето беше възпитано и се държеше прилично, но онзи лелеян образ на неговия син пред „Глоквенг роуд спийди моторс“, сякаш угасна. Появи се друг образ, на момче с елегантна бяла риза и костюм... Но това не беше съвсем хубаво.

Те приключиха с пазаруването и тъкмо се връщаха през широкия площад пред пощата, когато един фотограф ги извика.

— Мога да ви снимам — каза им. — Тук, на място. Застанете под това дърво и аз ще ви снимам. Моментална снимка. Едно хубаво семейство.

— Искате ли — попита ги господин Дж. Л. Б. Матекони. — Тази снимка ще ни напомня за пазаруването.

Децата го погледнаха сияещи.

— О, да, моля те — каза момичето и добави: — Никога не са ме снимали.

Господин Дж. Л. Б. Матекони застина. Това момиче, вече почти девойка, никога не беше имало своя снимка. Тя нямаше никакви спомени от детството, нищо, което да ѝ напомни каква е била. Нямаше нищо, никакъв образ, за който да каже: „Това съм аз.“ А това означаваше, че никога никой не бе искал да има нейна снимка; дотогава тя не бе имала значение за никого.

Гърлото му се сви и за миг той усети огромна жалост към двете деца; жалост, примесена с обич. Той щеше да им даде всичко това. Щеше да им даде всичко, отнето дотогава. Щяха да имат всичко, което получаваха другите деца, нещата, които другите деца приемаха като даденост; той щеше да им върне цялата тази обич, годините изгубена обич, малко по малко, докато везните се уравновесят.

Той закара количката пред дървото, където фотографът беше настанил студиото си на открито. След това фотографът се наведе зад фотоапарата си, закрепен върху паянтов триножник, и махна, за да привлече вниманието на модела. Чу се щракване, след него бръмчене и с вида на фокусник, който изпълнява номер, фотографът отлюспи защитния лист и размаха снимката, за да може да изсъхне.

Момичето я погледна и се усмихна. След това фотографът настани момчето, което застана широко усмихнато с хванати зад гърба си ръце — и се повтори представлението с проявяването и щастието върху детското лице.

— Готово — каза накрая господин Дж. Л. Б. Матекони. — Сега можете да си ги сложите в стаите. А някой ден ще си направим още снимки.

Той се обърна и понечи да хване количката, но застина на място и ръцете му паднаха безполезни и безжизнени.

Пред него, хванала в дясната си ръка кошница, пълна с писма, стоеше маа Рамотсве. Тя тъкмо беше тръгнала към пощата, когато го видя и се спря. Какво ставаше? Какво правеше господин Дж. Л. Б. Матекони и какви бяха тези деца?

ПЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

ДЕЯНИЯТА НА СЪРДИТАТА ЗЛА ПРИСЛУЖНИЦА

Флорънс Пеко, киселата и вечно недоволна прислужничка на господин Дж. Л. Б. Матекони, получи постоянно главоболие от мига, в който разбра, че маа Рамотсве е бъдещата жена на нейния шеф. Когато имаше неприятности, главата лесно започваше да я боли и дори най-малката беда можеше да ѝ докара главоболие. Съдебният процес на брат ѝ например беше истински сезон на главоболията, а всеки месец, когато му отиваше на посещение в затвора, близо до индийския супермаркет, главата започваше да я цепи още преди да се нареди на тътрещата се опашка от роднини. Брат ѝ се беше замесил в кражби на коли и макар че тя свидетелства в негова полза — каза, че е присъствала, когато той се е съгласил да се грижи за колата на някакъв приятел (версия, съшита с бели конци) — знаеше, че той е точно толкова виновен, колкото обвинението се опитваше да го изкара. Всъщност престъпленията, за които го осъдиха на пет години затвор, най-вероятно бяха съвсем малка част от онова, което бе извършил. Но не в това беше въпросът — тя беше крайно възмутена от присъдата и изрази чувствата си с викове и жестове към полицаите в съда. Съдийката, която вече излизаше, се върна на мястото си и нареди да изправят Флорънс пред нея.

— Това е съдебна зала — каза ѝ тя. — Трябва да разберете, че не можете да крещите на полицейските служители, както и на когото и да било друго. А освен това имате късмет, че прокурорът не ви обвини в лъжесвидетелстване заради лъжите, които днес казахте тук.

Флорънс млъкна и я освободиха. Но това само засили чувството ѝ, че е била извършена несправедливост.

Република Ботсуана направи голяма грешка, като прати нейния брат в затвора. Имаше много по-лоши хора от него, а тях никой не ги закачаше. Защо? Къде беше правосъдието, ако хора като... Списъкът

беше дълъг и по странна случайност тя познаваше трима от мъжете в него, като двама от тях — интимно.

Именно към един от тях, господин Филемон Леанние, смяташе да се обърне сега. Той ѝ дължеше услуга. Веднъж тя каза на полицаите, че той е бил с нея по време, когато всъщност не беше, при това, след като съдийката я предупреди, че може да я съдят за лъжесвидетелстване. Тя се запозна с Филемон Леанние до една сергия на Африканския пазар. Той ѝ каза, че му омръзнали момичетата от баровете и искал да се запознае с честно момиче, което нямало да му взема пари и да го кара да ѝ купува нещо за пиене.

— Някоя като теб — каза ѝ с чаровна усмивка.

Тя бе поласкана и познанството им бързо премина в нещо повече. Можеше да минат и месеци, без да го види, но от време на време той се появяваше и ѝ носеше подаръци — сребърен будилник, чанта с портмоне в нея, бутилка бренди. Живееше с една жена, от която имаше три деца.

— Тя непрекъснато ми вика — оплакваше се той. — Ако питаш нея, нищо не правя като хората. Всеки месец ѝ давам пари, но тя все повтаря, че децата били гладни и се чудела с какво да им купува храна. Все не е доволна.

Флорънс му съчувстваше.

— Напусни я и се ожени за мен — каза му тя. — Аз не съм от жените, които викат на мъжете. От мен би излязла добра съпруга за човек като теб.

Тя отправи предложението си напълно сериозно, но той го прие като шега и я плесна шеговито.

— И ти ще си същата. Щом се омъжат, жените започват да се оплакват. Това всички го знаят. Питай кой да е женен мъж.

Затова връзката им си остана непостоянна, но след нейния опасен и доста страшен разговор с полицията, по време на който цели три часа разнищваха алибито му, тя реши, че той ѝ е дължен и някой ден щеше да поиска от него да ѝ се отплати.

— Филемон — каза му тя в един горещ следобед, легнала до него в леглото на господин Дж. Л. Б. Матекони, — намери ми пистолет.

Той се засмя, но когато се обърна и видя изражението ѝ, веднага стана сериозен.

— Какво смяташ да направиш? Да застреляш господин Дж. Л. Б. Матекони ли? Следващия път, когато дойде в кухнята и се оплаче от храната, ще го гръмнеш, така ли?

— Не, не смятам да убивам никого. Пистолетът ми трябва, за да го подхвърля в една къща. После ще кажа на полицаите, че е там, те ще отидат и ще го намерят.

— Значи няма да си го получа обратно?

— Не. Полицаите ще го приберат. Но ще приберат и човека, в чийто дом са го намерили. Какво става, ако намерят у теб незаконен пистолет?

Филемон запали цигара и издуха дима към тавана в спалнята на господин Дж. Л. Б. Матекони.

— Никак не обичат незаконното оръжие. Ако те хванат с незаконен пистолет, отиваш право в затвора. Няма мърдане. Не искат у нас да заприлича на Йоханесбург.

Флорънс се усмихна.

— Радвам се, че се толкова строги за пистолетите. Точно това искам.

Филемон измъкна парче тютюн, заседнало между предните му зъби.

— А как ще платя за този пистолет? Струва петстотин пули. Най-малко. Някой трябва да го донесе от Йоханесбург. Тук не се намира толкова лесно.

— Аз нямам петстотин пули — каза тя. — Защо не откраднеш един? Ти имаш връзки. Накарай някое от твоите момчета да го направи. — Тя замълча за миг и след това продължи. — Спомни си, че ти помогнах. Никак не ми беше лесно.

Той я погледна внимателно.

— Сериозно ли искаш това?

— Да — отговори тя. — Наистина е важно за мен.

Той угаси цигарата си и седна на ръба на леглото, като провеси краката си.

— Добре, ще ти намеря пистолет. Но помни, че ако нещо се обърка, не си го взела от мен.

— Ще кажа, че съм го намерила — отговори Флорънс. — Че е бил в храстите до затвора. Така ще го свържат със затворниците.

— Звучи разумно — каза Филемон. — Кога го искаш?

— Колкото може по-скоро.

— Мога да ти го донеса довечера — рече той. — По една случайност имам излишен. Ще ти го дам.

Тя се надигна и нежно погали тила му.

— Ти си много мил. Знаеш, че можеш да идваш да ме виждаш, когато поискаш. По всяко време. Винаги се радвам да те видя и да ти доставя щастие.

— Ти си много хубаво момиче — каза той. — Много лошо. Много зло. Много хитро.

Както беше обещал, той донесе пистолета, увит в промазана хартия, сложен на дъното на широк найлонов плик под цял куп стари броеве на списание „Абанос“, Флорънс го разопакова пред него и той започна да ѝ обяснява как действа предпазителят, но тя го прекъсна.

— Това не ме интересува. Важно е само да го има, него и патроните.

Тях той ѝ ги даде отделно — бяха девет, кръгли и тежки. Блестяха, понеже бяха добре излъскани, и много ѝ харесаха. Помисли си, че от тях можеше да се получи чудна огърлица, ако се пробиеха в основата и се нанижеха на найлонова връв или на сребърна верижка.

Филемон ѝ показа как да зареди пистолета и как след това да го избърше, за да махне отпечатъците. После я погали, целуна я припряно по бузата и си тръгна. Мирисът на гела му за коса, екзотичен мирис на спирт, остана във въздуха, както винаги, когато той идваше при нея, и тя усети, че я пробожда съжаление за ленивия следобед и неговите наслади. Ако отидеше в неговия дом и застреляше жена му, дали той щеше да се ожени за нея? Дали щеше да види в нея освободителка, или убийца на майката на децата му. Кой знае...

Но тя не можеше да убие човек. Беше християнка и не вярваше в убийството. В собствените си очи тя беше добър човек, който просто беше принуден от обстоятелствата да върши неща, които добрите хора не вършеха — или които твърдяха, че не вършат. Но нея не можеха да я заблудят. Всеки правеше някакви компромиси и ако тя смяташе да се отърве от маа Рамотсве по този необичаен начин, правеше го само заради необходимостта да използва подобни мерки срещу такава явна заплаха за господин Дж. Л. Б. Матекони. Как би могъл той да се

защити от толкова непоколебима жена. Ясно беше, че трябва да се предприемат крути мерки и няколко години в затвора щяха да научат онази жена повече да зачита правата на другите. Тази детективка, която се месеше навсякъде, сама си беше навлякла бедата, сама си беше виновна.

Е, мислеше Флорънс, вече се сдобих с пистолет. А сега този пистолет трябва да бъде сложен на определеното място, тоест в къщата на „Зебра драйв“.

Но за да стане това, тя трябваше да си поиска отплатата за още една услуга. Две години преди това един мъж, когото тя познаваше просто като Пол, един мъж, който идваше при нея на сладки приказки и за да се позабавлява, взе от нея пари назаем. Сумата не беше голяма, но той така и не ѝ я върна. Може и да беше забравил, но тя не беше — и сега щеше да му напомни. А ако се окажеше трудно, той също имаше съпруга, която не знаеше за светските посещения на мъжа си в къщата на господин Дж. Л. Б. Матекони. Изправен пред заплахата тя да научи всичко, той щеше да стане отстъпчив.

Но парите се оказаха достатъчни, за да се съгласи на сделка. Щом тя отвори дума за заема, той запелтечи, че не можел да плати.

— Трябва да се отчитам за всяка пула — каза той. — Има много болнични сметки за едно от децата. То постоянно боледува. Не мога да спестя никакви пари. Но ще ти върна заема някой ден.

Тогава тя кимна съчувствено и му каза:

— Лесно ще ти опростя заема. Трябва само да ми направиш една услуга.

Той я погледна с подозрение.

— Ще влезеш в една празна къща — продължи тя. — Вътре няма да има хора. Ще се вмъкнеш, като счупиш кухненския прозорец.

— Аз не съм крадец — прекъсна я той. — Не крада.

— Но аз не те карам да крадеш — отвърна тя. — Що за крадец се вмква в някоя къща и вместо да вземе, оставя там нещо? Това не е крадец!

След това му обясни, че иска от него да остави нещо в бюфета, да го скрие, така че да не се вижда.

— Искам да го скрия на сигурно място — каза тя. — Там ще е на сигурно място.

Той понечи да възрази нещо, но тя пак спомена заема и той капитулира. Щеше да се вмъкне в къщата на следващия ден, по време, когато всички бяха на работа. Тя вече беше проучила нещата: прислужничката нямаше да е в къщата, нямаше и куче.

— Ще бъде съвсем лесно — обеща му тя. — Ще свършиш за петнайсет минути. Колко му е.

Тя му подаде пакета. Отново беше увила пистолета в намастената хартия, а след това — в още няколко листа обикновена бакалска хартия. Така формата му се маскираше, но тежестта на пакета събуди у Пол подозрение.

— Не питай нищо — предупреди го тя. — Не питай, и няма да знаеш.

Пистолет, помисли си той. Тя искаше да подхвърля пистолет в къщата на „Зебра драйв“.

— Не искам да нося това нещо с мен — каза той. — Много е опасно. Знам, че е пистолет, и знам какво се случва, ако полицията разбере, че имаш пистолет. Не искам да ходя в затвора. Ще го взема от тебе утре, в къщата на Матекони.

Тя помисли за миг. Наистина можеше да вземе със себе си пистолета на работа, скрит в найлонов плик. Щом той искаше да го вземе оттам, тя нямаше нищо против. Важното беше да го занесе в къщата на маа Рамотсве, а след това, два дни по-късно, тя щеше да се обади в полицията.

— Добре — каза тя. — Ще го прибера в плика и ще го взема със себе си. Ела в два и половина. Дотогава той ще се е върнал в сервиза.

Той я гледаше как прибира пакета в найлоновия плик, в който оръжието бе дошло при нея.

— А сега — продължи тя, — понеже беше добър, искам да те направя щастлив.

Той поклати глава.

— Прекалено съм нервен за това. Може би друг път.

На следващия следобед, малко след два часа Пол Монсопати, старши служител в хотел „Сън“, човек, набелязан за повишение от

ръководството на хотела, се вмъкна в кабинета на една от секретарките в хотела и я помоли да излезе за няколко минути.

— Трябва да проведе важен телефонен разговор — каза ѝ той. — Въпросът е личен. Става дума за погребение.

Секретарката кимна и излезе от стаята. Хората постоянно умираха и погребенията, посещавани задължително и от най-далечните роднини, които бяха в състояние да го сторят, както и от всички случайни познати, изискваха голяма подготовка.

Пол вдигна слушалката и набра номера, който беше написал на едно листче.

— Бих искал да говоря с някой инспектор — каза той. — Не със сержант. Искам да говоря с инспектор.

— Кой сте вие, раа?

— Няма значение. Свържете ме с някой инспектор, или ще съжалявате.

Оттатък не казаха нищо, но след няколко минути се чу нов глас.

— Моля ви, раа, изслушайте ме — каза Пол. — Не мога да говоря дълго. Аз съм честен гражданин на Ботсуана. Против престъпленията съм.

— Добре — каза инспекторът. — Точно това обичаме да чуваме.

— Радвам се. Но ако отидете в една къща, ще откриете една жена, която има незаконно оръжие. Тъкмо тя продава оръжие. Ще го откриете в бял найлонов плик. Ако отидете веднага, ще я хванете. Тя е виновна, а не мъжът, който живее в къщата. Оръжието е в нейната чанта, при нея, в кухнята. Само това имам да ви кажа.

Той продиктува адреса на къщата и затвори. На другия край на линията инспекторът се усмихна доволно. Предстоеше му един лесен арест и щяха да го поздравят, че взема мерки срещу незаконните оръжия. Може някои да се оплакваха, че хората нямали чувство за дълг, но от време на време се случваше нещо подобно, един съзнателен гражданин му връщаше вярата в обикновените членове на обществото. Трябваше да има награди за тези хора. Награди и парично възнаграждение. Най-малко петстотин пули.

ШЕСТНАДЕСЕТА ГЛАВА

СЕМЕЙСТВОТО

Господин Дж. Л. Б. Матекони съзнаваше, че стои точно под клона на една акация. Той погледна нагоре и за миг видя с пределна яснота листата на фона на празното небе до най-малките подробности. Свити от жегата, листата приличаха на малки ръчички, сключени за молитва. Една птица, най-обикновена сврачка, беше кацнала по-нататък на същия клон, прашна и незабележима, вкопчила здраво нокти, с шарещи очички. Не друго, а ужасно трудното положение, в което се намираше господин Дж. Л. Б. Матекони, придаваше толкова жив и ярък вид на цялата картина — така, както осъденият на смърт се подава от килията си в последната си утрин и вижда познатия, вече гаснещ свят.

Той сведе глава и видя, че маа Рамотсве още беше там, на два-три метра от него, а по лицето ѝ се четяха изненада и недоумение. Тя знаеше, че помагаше на фермата на сираците, познаваше и умението на маа Потокване да убеждава. Вероятно тя си мислеше, предположи господин Дж. Л. Б. Матекони, че той е взел със себе си на разходка две сирачета и е платил да ги снимат. И през ум не ѝ минаваше, че пред нея беше господин Дж. Л. Б. Матекони с двете си осиновени деца, които скоро щяха да станат и нейни.

Маа Рамотсве наруши мълчанието.

— Каква правиш? — попита го тя лаконично. Това беше напълно основателен въпрос — въпрос, който може да ти зададе всяка приятелка, всъщност годеница. Господин Дж. Л. Б. Матекони сведе очи към децата. Момичето беше прибрало снимката в найлоновия плик, закачен отстрани на количката, а момчето я притискаше към гърдите си, сякаш се боеше да не би маа Рамотсве да му я вземе.

— Това са две деца от фермата на сираците — изрече, запъвайки се господин Дж. Л. Б. Матекони. — Едното е момиче, а другото — момче.

Маа Рамотсве се засмя.

— Виж ти! Значи така. Много полезна информация.

Момичето се усмихна и поздрави учтиво маа Рамотсве.

— Аз се казвам Мотолели — каза то. — Братчето ми се казва Пусо. Тези имена ни дадоха във фермата.

Маа Рамотсве кимна.

— Надявам се, че там се грижат за вас добре. Маа Потокване е много мила жена.

— Така е — потвърди момичето. — Много е мила.

Тя понечи да каже още нещо, но господин Дж. Л. Б. Матекони я прекъсна.

— Тъкмо направихме снимки на децата — обясни той, а след това се обърна към момичето и каза: — Мотолели, покажи ги на маа Рамотсве.

Момичето придвижи напред количката си и подаде своята снимка на маа Рамотсве, която много я хареса.

— Снимката е много хубава. Аз имам само една-две свои снимки от времето, когато бях на твоята възраст. Случи ли се да се почувствам стара, изваждам ги и си мисля, че всъщност изобщо не съм толкова стара.

— Още си млада — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — В днешно време човек остарява чак когато стане на седемдесет, че и на повече. Всичко се промени.

— Така ни се ще да мислим — засмя се маа Рамотсве, като върна снимката на момичето. — А сега какво — дали господин Дж. Л. Б. Матекони ще ви върне, или ще обядвате в града?

— Ние пазарувахме — издума бързо господин Дж. Л. Б. Матекони. — Май ни остават още една-две задачи.

— Скоро ще се приберем в неговата къща — каза момичето. — Вече живеем при господин Дж. Л. Б. Матекони. Живеем в неговата къща.

Господин Дж. Л. Б. Матекони усети как сърцето му заби неистово в гърдите. Сигурно ще получа инфаркт, помисли си. И за миг изпита огромно съжаление, че никога няма да се ожени за маа Рамотсве, че ще го погребат ерген, че децата ще останат сираци за втори път и автосервизът ще бъде закрит. Но сърцето му не спря, а продължи да бие и маа Рамотсве, заедно с целия материален свят си оставаше упорито на мястото.

Маа Рамотсве го гледаше въпросително.

— Значи живеят в твоята къща? — попита тя. — Това е нещо ново. Току-що ли дойдоха?

Той кимна тъжно.

— Вчера.

Маа Рамотсве погледна децата, а после отново господин Дж. Л. Б. Матекони.

— Мисля, че трябва да си поговорим — каза тя. — Деца, вие стойте тук за малко. Ние с господин Дж. Л. Б. Матекони ще отидем до пощата.

Нямаше къде да избяга. Увесил нос, като виновен ученик, той тръгна след маа Рамотсве към пощата на ъгъла, където пред редиците пощенски кутии се изправи пред съда и присъдата, която според него беше неизбежна. Тя щеше да се разведе с него — ако това беше правилният израз за разваляне на годеж. Беше я изгубил заради своята нечестност и глупост и за всичко беше виновна маа Потокване. Жените като нея все се бъркаха в живота на другите, караха ги да вършат разни неща; а след това всичко отиваше по дяволите и животът на хората биваше съсипан.

Маа Рамотсве остави на земята кошницата с писмата.

— Защо не ми каза за тези деца? — попита го тя. — Какво си направил?

Той не смееше да я погледне в очите.

— Щях да ти кажа. Вчера ходих до фермата на сираците. Помпата им въртеше номера. Прекалено е стара. И микробусът се нуждае от нови спирачки. Помъчих се да поправа тези, но те постоянно създават проблеми. Ще трябва да потърся нови части, казах им го, но...

— Да, добре — прекъсна го нетърпеливо маа Рамотсве. — Вече ми каза за тези спирачки. Сега ми кажи за децата.

Господин Дж. Л. Б. Матекони въздъхна.

— Маа Потокване е много силна жена. Тя ми каза, че трябва да си осиновя деца. Не исках да го правя, без да говоря с теб, но тя не пожела да ме чуе. Доведе децата и няха никакъв избор. Беше ми много тежко.

Той спря. Някакъв мъж мина покрай тях, запътен към пощенската си кутия, като си ровеше в джоба и си мърмореше нещо.

Маа Рамотсве му хвърли бърз поглед и след това пак погледна към господин Дж. Л. Б. Матекони.

— Значи — каза тя — си се съгласил да вземеш тези деца. И сега те мислят, че ще останат.

— Май така стана — смънка той.

— И колко време? — попита маа Рамотсве.

Господин Дж. Л. Б. Матекони пое дълбоко дъх.

— Докато се нуждаят от дом. Да, предложих им точно това. Неочаквано той се изпълни с нова увереност. Не беше направил нищо лошо. Не беше откраднал, не беше убил, не беше изневерил. Само беше предложил да промени живота на две клетки дечица, които си нямаха нищо и никого, а сега щяха да ги обичат и да се грижат за тях. И дори маа Рамотсве да не харесваше това, той вече нищо не можеше да направи. Беше действал необмислено, но за добра кауза.

Ненадейно маа Рамотсве се засмя.

— Е, господин Дж. Л. Б. Матекони, никой не би отрекъл, че си добър човек. Според мен ти си най-добрият човек в Ботсуана. Кой друг би сторил това? Не познавам такъв човек, нито един. Никой друг не би направил това. Никой.

Той не сваляше очи от нея.

— Значи не ми се сърдиш?

— Сърдех ти се — отвърна тя. — Но за съвсем кратко. Може би една минута. А после си помислих: искам ли да се омъжа за най-добрия човек в страната? Искам. Мога ли да бъда майка на децата? Мога. Това си помислих, господин Дж. Л. Б. Матекони.

Той я гледаше с недоверие.

— Ти самата си много добра жена. Много си добра с мен.

— Няма какво да стоим тук и да си приказваме за доброта — каза тя. — Две деца ни чакат. Да ги заведем на „Зебра драйв“ и да им покажем къде ще живеят. После мога да дойда следобед, за да ги взема от твоята и да ги заведа в моята къща. Моята е по...

Тя се прекъсна, но той явно беше съгласен с нея.

— Знам, че къщата на „Зебра драйв“ е по-удобна — каза той. — А и за тях ще е по-добре ти да се грижиш за тях.

Те се върнаха при децата — заедно, като добри приятели.

— Аз ще се ожения за тази дама — обяви господин Дж. Л. Б. Матекони. — Скоро тя ще стане ваша майка.

Момчето се постресна, но момичето сведе поглед в знак на уважение.

— Благодаря, маа — каза тя. — Ние ще се опитаме да ви бъдем добри деца.

— Това е хубаво — отговори маа Рамотсве. — Ще бъдем много щастливо семейство. Още отсега е ясно.

Маа Рамотсве отиде да докара белия си микробус, като взе момчето със себе си. Господин Дж. Л. Б. Матекони откара количката на момичето до старата камионетка и двамата отидоха на „Зебра драйв“, където маа Рамотсве и Пусо вече ги чакаха. Момчето беше развълнувано и се втурна да посрещне сестра си.

— Тази къща е много хубава — извика то. — Виж, има дървета и пъпеши. Аз имам своя стая отзад.

Господин Дж. Л. Б. Матекони остана настрани, докато маа Рамотсве развеждаше децата из къщата. Всичко, което дотогава бе мислил за нея, сега се потвърждаваше най-недвусмислено. Баща ѝ Обед Рамотсве, който я бе отгледал след смъртта на майка ѝ, се беше справил чудесно. Той бе дал на Ботсуана една от най-прекрасните жени. Той беше герой, вероятно без дори да подозира.

Докато маа Рамотсве приготвяше обяд за децата, господин Дж. Л. Б. Матекони се обади в сервиза, за да провери дали чираците се справят със задачите, които им беше оставил. Телефонът вдигна помладият и господин Дж. Л. Б. Матекони веднага разбра по тона на гласа му, че има сериозен проблем. Гласът на младежа беше неестествено висок и развълнуван.

— Радвам се, че се обадихте, раа — каза той. — Дойдоха полицаи. Искаха да говорят с вас за вашата прислужничка. Арестували я и я затворили. Тя имала пистолет в чантата си. Изглеждаха много сърдити.

Чиракът не можа да му каже нищо друго и господин Дж. Л. Б. Матекони затвори. Прислужничката му била въоръжена! Той я подозираше в много неща — в непочтеност, че дори и в по-лоши неща, — но не и че има оръжие. С какво се занимаваше тя през свободното си време? С въоръжени грабежи ли? Или пък с убийства?

Той отиде в кухнята, където маа Рамотсве вареше нарязана тиква в голяма емайлирана тенджера.

— Арестували прислужничката ми и я завели в затвора — каза той. — Имала пистолет в чантата си.

Маа Рамотсве остави черпака. Тиквата вреше и скоро щеше да омекне.

— Не се учудвам — каза тя. — Тя беше много непочтена жена. Полицаяте най-накрая са я спипали. Не беше достатъчно хитра, за да им се изплъзне.

Този следобед господин Дж. Л. Б. Матекони и маа Рамотсве решиха, че и за двама им животът ставаше твърде заплетен и не беше зле да посветят остатъка от деня на прости неща, най-вече свързани с децата. За тази цел господин Дж. Л. Б. Матекони се обади на чираците си и им каза да затворят сервиза до следващата сутрин.

— Имах намерение да ви дам време да учите — каза той. — Е, този следобед имате време за това. Сложете една бележка, че ще отворим в осем часа утре сутрин.

А на маа Рамотсве той каза:

— Изобщо няма да учат. Ще хукнат след момичета. Нищо няма в главите на тези момчета. Нищичко.

— Много младежи са като тях — каза тя. — Мислят само за танци, дрехи и силна музика. Това е животът им. И ние сме били като тях, не помниш ли?

А когато тя се обади в „Дамска детективска агенция № 1“ телефона вдигна уверената маа Макутси, която ѝ съобщи, че е приключила разследването по случая Бадуде и остава само да се реши какво ще правят с информацията, събрана от нея. Маа Рамотсве ѝ обеща, че ще поговорят за това. От самото начало тя се опасяваше, че разследването ще им донесе истина, която ще е далеч по-проста от етичните усложнения, свързани с нея. Имаше случаи, когато неведението носеше много по-голямо спокойствие от знанието.

Но тиквата вече беше готова и дойде време всички да седнат около масата, за пръв път като едно семейство.

Маа Рамотсве каза молитва.

— Благодарим за тази тиква и за месото. Има братя и сестри, които нямат хубава храна на трапезата си, и ние мислим за тях и им пожелаваме в бъдеще и те да имат тиква и месо. И благодарим на Бога, че доведе тези деца в живота ни, за да бъдем ние щастливи, а те да имат дом заедно с нас. Освен това мислим колко е щастлив днешният

ден за покойната майка и покойния татко на тези деца, които гледат всичко това отгоре.

Господин Дж. Л. Б. Матекони нямаше какво да прибави към тази молитва, която според него беше свършена във всяко отношение. Тя напълно изразяваше неговите собствени чувства и сърцето му беше тъй препълнено с тях, че той не можеше да продума. Затова замълча.

СЕДЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА

ХРАМЪТ НА ЗНАНИЯТА

Утрото е най-подходящото време, в което да се заловиш с решаването на някакъв проблем. Главата е най-свежа в началните часове на работния ден, когато слънцето още е ниско и въздухът е рязък. Това е най-подходящият момент да си зададеш главните въпроси; време на яснота и трезвост, необременено от тежестта на деня.

— Прочетох твоя доклад — каза маа Рамотсве, когато маа Макутси дойде на работа. — Много е подробен и е чудесно написан. Браво.

Маа Макутси благодари за комплимента.

— Радвам се, че първият ми случай не беше труден. Поне не беше трудно да разбере това, което ме интересуваше. Но въпросите, които съм поставила накрая, са трудната част.

— Да — отвърна маа Рамотсве, като хвърли поглед към листата. — Въпросите за етиката.

— Не знам как да ги реша — каза маа Макутси. — Струва ми се, че един отговор е правилен, но след това виждам, че поражда други трудности. После обмислям друг отговор и стигам до други трудности.

Тя погледна с очакване маа Рамотсве, която се навъси.

— И за мен не е лесно — каза й тя. — Само защото съм малко по-възрастна от теб, не означава, че имам отговор за всяка срещната дилема. Всъщност с възрастта ти виждаш нещата от повече страни. Те стават по-ясно очертани. — Тя направи пауза, а след това добави: — Забележи това: аз нямам и четирийсет. Изобщо не съм толкова възрастна.

— Не сте — потвърди маа Макутси. — Тази възраст е най-подходящата. Но проблемът, който имаме, е много обезпокоителен. Ако кажем на Бадуде за онзи мъж и той сложи край на цялата работа, тогава никой няма да плаща училищните такси на момчето. Ще се

сложи край на тази чудесна възможност, която му се дава. Това решение няма да е най-доброто за момчето.

Маа Рамотсве кимна и каза:

— Разбирам това. От друга страна, не можем да излъжем господин Бадуде. Не е етично детективът да лъже своя клиент. Не се прави така.

— Това ми е ясно — каза маа Макутси. — Но сигурно има моменти, когато лъжата е нещо добро. Какво да направиш, ако в къщата ти дойде убиец и те пита къде е даден човек? Нима, ако знаеш къде е този човек, ще бъде лошо да кажеш: „Нищо не знам. Нямам представа къде е“? А това е лъжа, нали?

— Да. Но на убиеца не си длъжна да кажеш истината. Затова можеш да го излъжеш. Ала си длъжна да кажеш истината на своя клиент, на съпруга си или на полицията. Това е съвсем различно.

— Защо? Щом е лошо да се лъже, това важи за всички случаи. Ако на хората бе позволено да лъжат, когато сметнат, че така е правилно, тогава не бихме могли никога да разберем кога лъжат нарочно. — Маа Макутси спря и се замисли за няколко секунди. — Представата на един за това, какво е правилно, може да е съвсем различна от представата на друг. Ако всеки може да измисля свое правило...

Тя сви рамене и не довърши мисълта си до какво би довело това.

— Да — каза маа Рамотсве. — Права си. Тъкмо това е проблемът на света в днешно време. Всички си мислят, че могат сами да решават кое е добро и кое е лошо. Всички си мислят, че могат да забравят стария морал на Ботсуана. Но не могат.

— Но реалният проблем в случая — каза маа Макутси — е дали да му кажем всичко. Какво ще стане, ако му кажем: „Бяхте прав, жена ви ви изневерява“, без да му даваме подробности? Нали ще сме изпълнили дълга си? Не лъжем, нали? Просто не му казваме цялата истина.

Маа Рамотсве гледаше съсредоточено маа Макутси. Тя открай време ценеше размислите на секретарката си, но не бе очаквала, че ще превърне в такава нерешима главоблъсканица, свързана с етиката, един малък проблем — от тези, с които детективите се сблъскаха всеки ден. Тази работа беше мръсна. Помагаш на хората да решат проблемите си; не си длъжен да им сервираш всеобхватно решение.

Какво правеха с информацията, си беше тяхна работа. Това беше техният живот и те трябваше да решават.

Но като се замисли за това, тя осъзна, че с предишни случаи е правила много повече от това. В няколко от успешно разплетените случаи тя не се задоволи с намирането на информацията. Беше вземала решения за изхода, при това решения, които се оказваха важни. Например в случая с жената, чийто съпруг имаше краден мерcedes, тя уреди колата да бъде върната на собственика. В случая с опита за застрахователна измама на мъжа с „тринайсет“ пръста, тя взе решение да не го предава на полицията. Това бе решение, което промени живота му. Може той да бе заживял честно, след като тя му даде тази възможност, а може и да не беше. Тя не знаеше. Но поне му беше дала възможност, а това можеше да промени всичко. Излизаше, че тя всъщност се бе намесвала в живота на хората, а не само им бе давала информация.

Тя осъзна, че най-важният проблем в този случай беше съдбата на момчето. Възрастните можеха сами да се погрижат за себе си — господин Бадуде можеше да преживее разкритието, че му изневеряват дълбоко в себе си той вече знаеше, че жена му не му е вярна; другият мъж можеше да се върне пълзейки при жена си и да си понесе наказанието може би щеше да се предаде и да отиде да живее в далечното село при съпругата си католичка; а пък елегантната дама можеше да прекарва малко повече време в кланицата, а не да си почива в голямото легло на улица „Ниерере“. Момчето обаче не можеше да бъде оставено на произвола на съдбата. Тя трябваше да се погрижи каквото и да се случи, то да не пострада заради греховете на майка си.

Може би имаше решение, при което момчето можеше да продължи да учи в онова училище. Ако се разгледаше настоящото положение, имаше ли човек, който да е нещастен? Жената, която се контеше, беше много щастлива — имаше си богат любовник и голямо легло, в което да се търкаля. Богатият любовник ѝ купуваше модерни тоалети и други неща, на които се радваха елегантните дами. Богатият любовник беше щастлив, защото имаше шикозна любовница и не беше принуден да прекарва много време с набожната си жена. Набожната жена беше щастлива, защото живееше там, където искаше да живее, и вероятно се занимаваше с това, с което искаше да се занимава, а съпругът ѝ се прибираще у дома редовно, но не толкова често, че да ѝ

досади. Момчето беше щастливо, защото имаше двама бащи и получаваше добро образование в скъпо училище.

Значи оставаше само господин Летсениане Бадуле? Беше ли той щастлив? И ако беше нещастен, дали можеше да бъде направен щастлив, без положението да се промени? Ако можеха да намерят някакъв начин да направят това, тогава обстоятелствата около момчето щяха да си останат същите. Но как щеше да се постигне това? Тя не можеше да каже на господин Бадуле, че момчето не е негов син — това би било твърде жестоко, а и вероятно момчето щеше да се разстрои, ако научеше. Нищо чудно момчето да не осъзнаваше кой е истинският му баща — в края на краищата, макар че и двамата имаха големи носове, момчетата не забелязват подобни неща. Маа Рамотсве реши, че няма нужда да се прави нищо по този въпрос; вероятно неведението бе най-добро за момчето. По-нататък, след като всички училищни такси бъдат платени, то можеше да започне да разглежда носовете в семейството и да си прави изводи.

— Решението е в господин Бадуле — изрече маа Рамотсве. — Трябва да го направим щастлив. Трябва да му кажем какво става, но заедно с това да го накараме да го приеме. Ако той го приеме, проблемът отпада.

— Но той ни каза, че се тревожи за това — възрази маа Макутси.

— Тревожи се, защото мисли, че е лошо жена му да се среща с друг мъж — парира възражението маа Рамотсве. — Ние ще го убедим в обратното.

Маа Макутси изглежда се съмняваше, но изпитваше облекчение, че маа Рамотсве пак беше поела командването. Нямаше да се изричат лъжи, а ако все пак се наложеше, нямаше да ги изрича тя. Пък и маа Рамотсве беше невероятно изобретателна. Ако смяташе, че би могла да убеди господин Бадуле да се почувства щастлив, най-вероятно щеше да успее.

Но имаше и други неща, на които трябваше да се обърне внимание. Бе пристигнало писмо от госпожа Къртин, в което тя питаше дали маа Рамотсве е изровила нещо.

„Знам, че е рано да ви питам — пишеше тя, — но откакто говорих с вас, имам чувството, че ще откриете нещо. Не се опитвам да ви лаская, маа, но изпитах чувство, че вие сте от хората, които знаят. Не е необходимо да отговаряте на това писмо; знам, че не би трябвало да пиша на този етап, но трябва все нещо да правя. Вие ще ме разберете, маа Рамотсве, знам, че ще ме разберете.“

Писмото трогна маа Рамотсве — както и всички молби, които получаваха от разтревожени хора. Тя се запита какъв напредък бе постигнала до момента. Беше видяла мястото и бе усетила, че именно там е свършил животът на онзи младеж. В някакъв смисъл беше стигнала до заключението още в самото начало. Сега трябваше да тръгне отзад напред и да разбере защо той лежеше там — а тя знаеше, че е така, — в сухата земя, в периферията на великата пустиня Калахари. Гробът му беше самотен, толкова далеч от рода му, а той беше толкова млад. Как се беше стигнало до това? В някакъв момент някой беше сторил нещо лошо и ако искаше да разбере какво е било то, тя трябваше да намери хората, които бяха способни да го извършат. Например господин Освалд Ранга.

Белият микробус премина енергично над „гърбиците“ по улицата, целящи да попречат на преподавателите да карат бързо и неразумно. Маа Рамотсве беше внимателен шофьор и се срамуваше от бясното шофиране, което правеше улиците толкова опасни. Разбира се, Ботсуана беше много по-безопасна от другите страни в тази част на Африка. В Южна Африка положението беше много лошо; там имаше агресивни шофьори, които можеха да гръмнат човек, ако ги ядосаше, а освен това караха пияни, особено след като си вземеха заплатата. А ако денят за заплата се окажеше петък, да излезеш на улицата в същата вечер беше безразсъдна смелост. В Суазиленд беше още по-зле. Там обичаха скоростта и виещият се път между Манзини и Мбабане, по който тя веднъж пътува кошмарен половин час, имаше лошата слава на лобно място на много шофьори. Тя си спомняше как един ден попадна на една мъчителна статия в стар брой на „Суазиленд Таймс“, в която

имаше снимка на дребен и безличен като мишка човек, под която пишеше само: *Покойният господин Ричард Мавусо (46)*. Господин Мавусо, който имаше малка глава и грижливо подрязани мустаци, изобщо не би бил забелязан от повечето кралици на красотата, и все пак, за жалост, както разкриваше статията във вестника, бил прегазен точно от такова момиче.

Този материал въздейства на маа Рамотсве по особен начин.

„Местният жител господин Ричард Мавусо (на снимката) беше прегазен в петък вечерта от подгласничката на Мис Суазиленд. Известната Кралица на красотата, госпожица Гладис Лапелала от Манзини, блъснала господин Мавусо, когато той се опитал да пресече пътя в Мбабане, където работел като чиновник в Отдела за обществените служби.“

Това беше целият материал и маа Рамотсве се питаше защо ѝ бе оказал такова въздействие. Постоянно умираха прегазени хора и никой не вдигаше кой знае колко шум. Имаше ли значение, че някой е бил блъснат от кралица на красотата? Дали беше тъжно, понеже господин Мавусо беше толкова дребен и незначителен човечец, а кралицата на красотата — толкова важна и значима? Може би такава една такава случка беше впечатляваща метафора за неправдите в живота — влиятелните, блестящите, известните често можеха безнаказано да избутат настрани незначителните, плахите.

Тя спря белия микробус на паркинга зад административната сграда и се огледа. Минаваше покрай университета всеки ден и познаваше белите сгради, пръснати на неколкостотинте акра близо до старото летище. Но въпреки това никога дотогава не бе имала случай да ги посещава и сега, изправена пред объркваща колекция от блокове, всеки с различно чуждестранно име, тя усещаше леко страхопочитание. Тя не беше необразована, но не беше бакалавър на изкуствата. А на това място всеки срещнат беше или бакалавър на изкуствата, или бакалавър на науките, или още по-голямо нещо. Тук имаше невъобразимо ерудирани хора, учени като проф. Тлоу, който беше написал история на Ботсуана и биография на Серетсе Кхама. Или

пък д-р Бойоси Отлогиле, написал книга за Върховния съд на Ботсуана, която тя си беше купила, но още не я беше прочела. Тук човек можеше да срещне подобни хора зад ъгъла на всяка сграда и те изглеждаха като всички останали. Но в главите им имаше много повече, отколкото в главата на обикновения човек, в която през повечето време нямаше кой знае какво.

Тя разгледа едно табло, на което пишеше, че е карта на университета, факултетът по физика — натам; факултетът по теология — в другата посока; Институтът за съвременни изследвания — първата сграда вдясно. Имаше и „Информация“, която би й била полезна. Тя последва стрелката, упътваща към „Информация“, и стигна до скромна постройка, закътана зад теологията и пред африканските езици. Почука на вратата и влезе.

Вътре зад едно бюро седеше съсухрена жена, която се мъчеше да отвинти капачката на химикалката си.

— Търся господин Ранта — каза маа Рамотсве. — Доколкото знам, работи тук.

Жената имаше отегчен вид.

— Доктор Ранта. Той не е някакъв обикновен господин Ранта. Той е доктор Ранта.

— Съжалявам — каза маа Рамотсве. — Не исках да го обидя. Бихте ли ми казали къде да го намеря?

— Търсят го тук, търсят го там — отговори жената. — Сега е тук, а после го няма никъде. Такъв е доктор Ранта.

— А дали ще е тук сега? После не ме интересува.

Жената вдигна вежда.

— Проверете в кабинета му. Той има кабинет. Но повечето си време прекарва в спалнята.

— Така ли? — рече маа Рамотсве. — Значи си пада по жените този доктор Ранта?

— Може и така да се каже — отговори жената. — Някой ден университетският съвет ще го хване и ще го накаже. Но дотогава никой не смее да го пипне.

Маа Рамотсве бе заинтригувана. Много често се случваше някой друг да ти свърши работата, както правеше в момента тази жена.

— Защо не могат да го пипнат? — попита маа Рамотсве. — Момичетата са прекалено уплашени, за да говорят. А пък колегите му

също имат кирливи ризи. Знаете как е на такива места.

Маа Рамотсве поклати глава.

— Аз не съм бакалавър на изкуствата. Не знам.

— Тогава ще ви кажа. Тук има много хора като доктор Ранта. Сама ще се убедите. Аз мога да говоря за това, защото утре напускам. Отивам на по-хубава работа.

След като бе инструктирана как да намери кабинета на доктор Ранта, маа Рамотсве се сбогува с услужливата служителка. От страна на университета не беше много умно да слагат тази жена в служба „Информация“. Ако на всяко запитване за преподавател тя отговаряше с клюка, възможно бе посетителят да добие грешно впечатление. Но може би тя говореше така само защото напускаше на следващия ден — в такъв случай имаше една възможност.

— Само още нещо, маа — каза тя, вече от вратата. — Може би е трудно човек да се справи с доктор Ранта, защото той не е направил нищо нередно. Дори да не е хубаво да се забърква със студентки, това може да не дава основание да го уволнят, особено в днешно време. Така че вероятно няма какво да се направи.

Тя веднага разбра, че думите ѝ ще подействат, подозрението ѝ, че самата служителка е била жертва на доктор Ранта, се оказа вярно.

— Напротив, той извърши нещо нередно — отговори служителката, като внезапно се оживи. — Показал е изпитни материали на една студентка, за да се съгласи тя да бъде с него. Точно така! Само аз знам. Студентката е дъщеря на братовчедка ми. Тя казала на майка си, без да подава официална жалба. Но майка ѝ ми каза.

— Обаче нямате доказателства, нали? — каза спокойно маа Рамотсве. — Там е бедата, така ли?

— Да — отговори служителката. — Няма доказателства. Той ще излъже и ще се измъкне.

— Ами това момиче, Маргарет, тя какво направила?

— Маргарет ли? Каква Маргарет?

— Дъщерята на вашата братовчедка — каза маа Рамотсве.

— Тя не се казва Маргарет. Казва се Ейнджъл. Нищо не направи и той се отърва. Мъжете се отърват, не е ли така? Винаги.

Маа Рамотсве усети желание да каже: *Не, невинаги*, но бързаше и затова се сбогува повторно и се отправи към факултета по икономика.

Вратата беше отворена. Преди да почука, маа Рамотсве разгледа табелката:

Д-Р ОСВАЛД РАНТА, БАКАЛАВЪР НА НАУКИТЕ (ИКОН. УНИВЕРСИТЕТ НА БОТСУАНА,
ДОКТОР НА НАУКИТЕ („ДЮК“).

Ако ме няма, оставете съобщение при секретарката на факултета. Студентите, които искат да получат писмените си работи, да се обърнат към своя преподавател или да отидат в канцеларията на факултета.

Тя се ослуша за гласове, идващи от стаята, но чу само потракването на клавиатура. Д-р Ранта беше в кабинета си.

Той рязко вдигна глава, когато тя почука и отвори докрай вратата.
— Да, маа, какво обичате?

Маа Рамотсве премина от английски на сетсуана.

— Бих искала да говоря с вас, раа. Дали имате малко време?

Той хвърли поглед към часовника си.

— Да, имам — отвърна почти любезно. — Но не е много. Вие моя студентка ли сте?

Маа Рамотсве махна с ръка, изразявайки своята незначителност, докато сядаше на посочения от него стол.

— Не — отвърна тя, — аз не съм толкова учена. Взех си изпитите за сертификата на Кеймбридж, но нищо повече. Трябваше да работя в автобусната компания на мъжа на братовчедка ми. Не можех да продължа образованието си.

— Никога не е твърде късно, маа — каза той. — Можете да учите. Тук имаме няколко доста възрастни студенти. Разбира се, не искам да кажа, че вие сте възрастна, казвам само, че всеки може да учи.

— Може би — отвърна тя. — Може би някой ден.

— Тук можете да учите всичко — продължи той. — Освен медицина. Все още не обучаваме лекари.

— Нито детективи.

Той се изненада.

— Детективи ли? За това не се учи в университет.

На свой ред и тя се учуди.

— Но аз четох, че в американските университети имало курсове за частни детективи. Имам една книга от...

Той я прекъсна:

— Такава била работата! Да, в американските колежи може да се запише курс по всичко. Ако щете и по плуване. Но само в някои от тях. В добрите университети, тези от Бръшляновата лига, такива дивотии не минават. Трябва да се учат истински предмети.

— Като логика ли?

— Логика? Да. Тя се учи за диплома по философия. Разбира се, в „Дюк“ преподават логика. Или поне преподаваха, когато аз бях там.

Явно той очакваше тя да се впечатли, затова маа Рамотсве се опита да му угоди, като закачи на лицето си възхитен поглед. Този мъж, помисли си тя, има нужда постоянно да му се вдъхва увереност — това обясняваше и поведението му с момичетата.

— Но детективската работа е точно това — логика и малко психология. Ако владеете логиката, знаете как би трябвало да вървят нещата; ако владеете психологията, знаете как постъпват хората.

Той се усмихна, като скръсти ръце пред гърдите, сякаш се готвеше да изнася лекция. Същевременно очите му обходиха фигурата на маа Рамотсве, тя го усещаше. Тя също го огледа — скръстените му ръце и вратовръзката му.

— Е, маа — каза той накрая, — с удоволствие още дълго бих говорил с вас за философия. Но скоро имам събрание и ще ви помоля да ми кажете по какъв въпрос ме търсите. Да не е заради философията?

Тя се засмя.

— Не бих ви губила времето, раа. Вие сте умен човек, а аз съм най-обикновена детективка...

Вида го как се напруга. Отпусна ръце и ги сложи на облегалките на креслото.

— Вие сте детективка? — попита, вече по-хладно.

Тя махна пренебрежително с ръка.

— Имам съвсем малка агенция. „Дамска детективска агенция №1.“ Намира се при възвишението Кгале. Може да сте я виждали.

— Не ходя натам — отговори той. — Не съм чувал за вас.

— Не бих го и очаквала. Аз не съм известна, за разлика от вас.

Дясната му ръка докосна неспокойно възела на вратовръзката.

— Защо искате да говорите с мен? Да не би някой да ви праща?

— Не, няма такова нещо.

Тя забеляза как след този отговор той се поуспокои и надменността му се върна.

— В такъв случай какво искате? — попита той.

— Дойдох, за да поговоря с вас за нещо, което е станало преди много време. Преди десет години.

Той я гледаше втренчено. В погледа му вече се четеше подозрение и тя усети как от него се разнася несъмнената остра миризма на страх.

— Десет години са доста време. Хората забравят.

— Вярно е — призна тя. — Хората забравят, но има неща, които не се забравят лесно. Майката например не може да забрави сина си.

Докато тя говореше, поведението му пак се промени. Той стана, като се усмихваше.

— Ясно, сега разбирам. Онази американка, която не спря да задава въпроси, ви е платила отново да се ровите в миналото. Няма ли най-последно да се откаже? Няма ли да разбере?

— Какво да разбере? — попита маа Рамотсве.

Той стоеше до прозореца и гледаше група студенти на пътеката под него.

— Да разбере, че няма нищо за разбиране. Онзи младеж е мъртъв. Сигурно е тръгнал да скита в Калахари и се е изгубил. Тръгнал е на разходка и не се е върнал повече. Знаете, че става лесно. Акациите много си приличат, няма хълмове, по които да се ориентираш. И се губиш. Особено пък ако си бял. Вие какво очаквате?

— Но аз не вярвам, че той се е изгубил и е умрял — каза маа Рамотсве. — Според мен с него се е случило нещо друго.

Той се обърна, за да я погледне.

— Какво например? — попита грубо.

Тя сви рамене.

— Не знам точно какво. Но и откъде да знам? Нали не съм била там. — Тя направи пауза и след това додаде почти шепнешком: — За разлика от вас.

Тя чу тежкото му дишане, когато той отново седна в креслото си. Под прозореца един от студентите извика нещо за някакво сако и останалите се засмяха.

— Казвате, че аз съм бил там. Какво имате предвид?

Тя не отмести поглед от очите му.

— Това, че сте живели там по същото време. Били сте от хората, които са се виждали с него всеки ден. Видели сте го в деня, в който е умрял. Трябва да имате някаква представа.

— Още тогава казах на полицаите, казах и на американката, която дойде да ни разпитва всичките. Видях го веднъж същата сутрин, а след това още веднъж на обяд. Казах им какво обядвахме. Описах дрехите, с които беше облечен. Казах им всичко.

Докато той говореше, маа Рамотсве стигна до един извод. Той лъжеше. Ако ѝ беше казал истината, тя щеше да си тръгне, но сега вече знаеше, че първоначалната ѝ интуиция е била правилна. Той несъмнено лъжеше. Познаваше се лесно. Всъщност маа Рамотсве не проумяваше как бе възможно хората да не познават, че човекът насреща лъже. В нейните очи това бе толкова очевидно. В случая на врата на д-р Ранта спокойно можеше да бъде окачена табела, на която да пише:

„ЛЪЖЕЦ.“

— Не ви вярвам, раа — каза тя. — Вие ме лъжете.

Той леко отвори уста и след това я затвори. После пак скръсти ръце пред гърдите си и се облегна.

— Разговорът ни приключи, маа. Съжалявам, че не мога да ви помогна. Предлагам ви да се приберете и да наблегнете на логиката. Тя ще ви каже, че когато някой казва, че не може да ви помогне, няма да получите помощ. В края на краищата, това е логично.

Той говореше с насмешка, доволен от елегантните си фрази.

— Много добре, раа — каза маа Рамотсве. — Вие можете да ми помогнете — или всъщност да помогнете на горката американка. Тя е майка. И вие сте имали майка. Бих могла да ви кажа: „Помислете за

чувствата на тази майка“, но знам, че за човек като вас това няма значение. Вас не ви е грижа за тази жена. Не само защото е бяла и идва отдалеч. Нямахте да ви интересува дори да беше от собственото ви село, нали?

Той се ухили.

— Казах ви. Приключихме с разговора.

— Но хората, които не се интересуват от другите, могат понякога да бъдат принудени да се заинтересуват — каза тя.

Той изсумтя.

— Ей сега ще се обадя в администрацията и ще им съобщя, че в кабинета ми има нарушителка. Мога да им кажа, че съм ви сварил да крадете. Знаете, че мога. Всъщност точно така ще направя. Неотдавна си имахме неприятности с едни крадци и веднага ще пратят охраната. Може да се затрудните да им обясните всичко това, госпожо Логичка.

— На ваше място не бих го правила, раа — каза тя. — Работата е там, че знам за Ейнджъл.

Ефектът беше мигновен. Тялото му се стегна и тя пак усети острата миризма, този път по-силна.

— Да, знам за Ейнджъл и за изпитните въпроси. Показанията се намират в агенцията. Мога още сега да издърпам стола, на който седите. Какво ще правите в Габороне, като останете без работа? Ще се върнете на село ли? За да пасете пак говедата?

Тя забеляза, че думите ѝ му въздействаха като тежки удари. Изнудване, помисли си тя. Значи това чувства изнудвачът, когато жертвата се търкала в краката му. Абсолютна власт.

— Не можете да го направите... Аз ще отрека... Нищо не доказва...

— Имам всички необходими доказателства — каза тя. — Ейнджъл и още едно момиче, което е готово да излъже, ще кажат, че сте им дали въпросите за изпита. Това момиче също ви се сърди и ще излъже. Думите ѝ няма да се истина, но вече ще има две момичета, които ще твърдят едно и също. Ние, детективите, наричаме това потвърждение на фактите. В съда много обичат потвърждението. Наричат го сходни фактологически свидетелства. Вашите колеги от правния факултет могат да ви разкажат всичко за тези свидетелства. Идете да поговорите с тях. Те ще ви обяснят закона.

Той облиза устните си. Тя забеляза това; забеляза и потта под мишниците му. Освен това връзката на едната му обувка беше развързана, а на вратовръзката му имаше леке от кафе или чай.

— Не ми харесва да правя това — продължи тя. — Но такава ми е работата. Понякога се налага да съм сурова и да върша неща, които не ми харесват. Но това, което ще направя сега, трябва да се направи, защото една американка, която много тъжи, иска единствено да се сбогува със сина си. Знам, че вие пет пари не давате за нея, но аз държа на нея и смятам, че нейните чувства са по-важни от вашите. Затова ще ви предложа сделка. Вие ще ми разкажете какво се е случило и аз ще ви обещаю — а моята дума си тежи на мястото раа, — че повече няма да чуете за Ейнджъл и нейната приятелка.

Дишането му беше неравно, насечено, сякаш имаше запушване на дихателните пътища и въздухът едва му стигаше.

— Не го убих аз — каза той. — Не го убих аз.

— Сега вече казвате истината — рече маа Рамотсве. — Личи си. Но трябва да ми кажете какво е станало и къде е тялото му. Това искам да знам.

— Смятате ли да съобщите на полицията, че съм укривал информация? Ако е така, по-добре да се разбере за изпитните въпроси.

— Не, няма да отида в полицията. За това ще разбере само майка му. Никой друг.

Той затвори очи.

— Не мога да говоря тук. Елате в дома ми.

— Ще дойда довечера.

— Не, утре.

— Ще дойда довечера — повтори маа Рамотсве. — Жената е чакала десет години. Не бива да чака повече.

— Добре. Ще ви напиша адреса. Елате в девет часа.

— Ще дойда в осем. Трябва да разберете, че не всички жени правят каквото им нареждате.

Тя си тръгна и, докато вървеше към белия си микробус, слушаше своето дишане и усети бясното туптене на сърцето си. Нямахте представа откъде беше намерила тази смелост, но тя беше в нея, като водата на дъното на изоставена каменоломна — неизмеримо дълбоко.

ОСЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА

В „ТЛОКВЕНГ РОУД СПИЙДИ МОТОРС“

През същия следобед, докато маа Рамотсве изпитваше удоволствието от изнудването — защото макар каузата да беше добра, си беше изнудване и в това се криеше още един проблем с етиката, над който маа Макутси би могла да поразсъждава, — господин Дж. Л. Б. Матекони, официален автомонтьор на Негово превъзходителство, върховния комисар на Великобритания в Ботсуана, заведе в сервиза двете си осиновени деца. Момичето, Мотолели, много го молеше за това, за да може да го види как работи. Освен това не беше зле момчето да попадне там още сега, за да може от малко да развие интерес към техниката. Усетът за колите и двигателите трябва да се развива от най-ранна възраст, после вече е късно. Разбира се, човек може да стане монтьор независимо на колко години е, но не всеки може да има този усет към моторите. Той се придобиваше чрез осмоза, бавно, с течение на годините.

Той паркира пред вратата на офиса си, за да може Мотолели да стои с количката на сянка. Момчето веднага се спусна да разглежда един кран отстрани на сградата и трябваше да го повика обратно.

— Това място е опасно — предупреди го господин Дж. Л. Б. Матекони. — Стой далеч от онези младежи.

Той повика по-младия чирак, онзи, който постоянно го потупваше по рамото с омаслените си ръце и му съсипваше чистия гащеризон.

— Налага се да прекъснеш работа — каза му той. — Наглеждай тези деца, докато аз работя. Пази ги да не пострадат.

Чиракът явно се зарадва на новите си задължения и се усмихна широко на децата. Много го мързи, помисли си господин Дж. Л. Б. Матекони. По-подходящ е за бавачка, отколкото за монтьор.

В сервиза имаше много работа. Бяха докарали за ремонт микробуса на един футболен отбор и работата по него щеше да е трудна. Двигателят беше износен от постоянното претоварване, но

това се случваше с почти всеки микробус в страната. Всички те биваха претоварвани, тъй като собствениците ги тъпчеха до краен предел, за да спечелят колкото може повече. Въпросният двигател, който се нуждаеше от нови бутални пръстени, до такава степен бълваше черен задушлив дим, че играчите се оплакваха, че не могат да дишат.

След като махна трансмисията, господин Дж. Л. Б. Матекони с помощта на другия чирак започна да измъква двигателя от колата. Мотолели, която не отнемаше очи от него, посочи нещо на братчето си. То хвърли за кратко поглед към двигателя, но след това пак отмести очи. Рисуваше нещо в праха в краката си, където имаше петно от машинно масло.

Под ръцете на господин Дж. Л. Б. Матекони се показаха пръстените и цилиндрите. Тогава той спря и погледна към децата.

— А сега какво следва? — попита момичето. — Ще смениш ли тези пръстени? Те каква работа вършат? Важни ли са?

Господин Дж. Л. Б. Матекони погледна момчето.

— Виждаш ли, Пусо? Виждаш ли какво правя?

Момчето се усмихна леко.

— Той рисува нещо — каза чиракът. — Рисува къща.

Но момичето се обади:

— Може ли да се приближа? Няма да преча.

Господин Дж. Л. Б. Матекони кимна и след като тя докара поблизо количката си, ѝ посочи къде се криеше проблемът.

— Подръж това, ето.

Тя хвана винтовия ключ и го задържа здраво.

— Браво — каза той. — А сега завърти тук. Виждаш ли? Не много. Точно така.

Той взе ключа и го върна на мястото му. След това се обърна и я погледна. Тя цялата се беше навела към двигателя, очите ѝ блестяха от любопитство. Той познаваше този поглед — погледа на човек, който обича моторите. Той не може да се имитира; по-младият чирак например нямаше този поглед и затова от него щеше да излезе посредствен монтьор. Но това момиче, това странно сериозно дете, което се появи в неговия живот, имаше заложби за монтьор. Имаше вродена дарба. Никога дотогава не бе срещал подобно нещо у момиче, но тя го притежаваше. Но защо пък не? Маа Рамотсве го бе научила, че няма причина жените да не се занимават с това, с което искат.

Несъмнено тя беше права. Хората приемаха, че частните детективи трябва да бъдат мъже, но я колко добре се справяше маа Рамотсве! Тя използваше женската наблюдателност и интуиция, за да открива неща, които убягваха на мъжете. Затова, щом едно момиче е поискало да стане детектив, защо друго да не поиска да влезе в предимно мъжкия свят на колите и моторите?

Мотолели вдигна очи и срещна погледа му, но все така с уважение.

— Нали не ми се сърдиш? Нали не смяташ, че досаждам? — попита го тя.

Той нежно сложи ръка на рамото ѝ.

— Разбира се, че не се сърдя. Напротив, гордея се. Гордея се, че вече имам дъщеря, която ще стане велик монтьор. Нали това искаш? Прав ли съм?

Тя кимна сдържано.

— Винаги съм обичала моторите. Отдавна обичам да ги гледам. Много исках да работя с отвертки и ключове. Но досега все нямах възможност.

— Но сега това ще се промени — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Можеш в събота да идваш с мен да ми помагаш. Искаш ли? Ще ти направим специален тезгях — по-нисък, според височината на количката ти.

— Това е много мило.

До края на деня тя стоеше до него, наблюдаваше всяка операция, от време на време му задаваше въпроси и гледаше да не се пречка. Той неуморно човъркаше и бърникаше, докато накрая двигателят на микробуса, съживен отново, беше върнат на място и, щом го изпробваха, черният задушлив дим го нямаше.

— Сама виждаш — каза гордо господин Дж. Л. Б. Матекони, като посочи чистата струя от ауспуха. — Маслото не изгаря по този начин, ако си стои на мястото. Здрави уплътнения. Хубави бутални пръстени. Всичко на мястото си.

Мотолели плясна с ръце.

— Сега микробусът е по-щастлив.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се усмихна.

— Точно така, сега е по-щастлив.

Той вече знаеше, напълно беше сигурен, че тя притежава дарбата. Само онези, които действително разбираха от техника, биха се замислили за щастието на една кола. Това проникновение липсваше на хората без усет за техниката. Момичето можеше да вижда всичко това, а по-младият чирак не можеше. Вместо да говори с двигателя, той го риташе; господин Дж. Л. Б. Матекони често го виждаше да насилва метала. Не бива да го правиш, повтаряше му непрекъснато. Ако насилваш метала, той ще ти се съпротивлява. Запомни това, дори да не запомниш нищо друго, на което те учи. Но чиракът все така повреждаше резбата на болтовете, като ги навиваше в обратна посока, и огъваше фланците, които според него не искаха да си влязат на мястото. Никаква машина не търпеше да се отнасят така с нея.

Това момиче беше различно. То разбираше чувствата на двигателите и някой ден щеше да стане велик монтьор — това беше съвсем ясно.

Той я погледна с гордост, докато си бършеше ръцете. Бъдещето на „Тлоквенг роуд спийди моторс“ изглеждаше осигурено.

ДЕВЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

КАКВО СЕ БЕШЕ СЛУЧИЛО

Маа Рамотсве се страхуваше. Беше изпитвала страх само един-два пъти в работата си като единствената жена частен детектив в Ботсуана (звание, което още заслужаваше, понеже маа Макутси беше *помощник* частен детектив). Беше се страхувала така, когато отиде да се срещне с Чарли Готсо, богатия бизнесмен, който въпреки това си имаше вземане-даване с шамани. Всъщност по време на тази среща тя се запита дали нейният занаят няма някой ден да я изправи пред истинска опасност. Сега, на път за къщата на д-р Ранта, тя усещаше същото притреперване под лъжичката. Разбира се, нямаше реално основание. Това беше най-обикновена къща на обикновена улица, недалеч от училището „Мару-а-Пула“. В съседната къща щеше да има хора, да се чуват гласовете им, щеше да се разнася кучешки лай, да просветват фаровете на коли. Тя не можеше да си представи, че д-р Ранта би я застрашил по някакъв начин. Може той да беше изпечен прелъстител, манипулатор и подлец, но не беше убиец.

От друга страна обаче, възможно бе най-обикновени хора да са убийци. И ако смъртта ти дойде по този начин, нищо чудно да познаваш убиеца си и да се видиш с него при най-обикновени обстоятелства. Неотдавна тя се абонира за „Списание по криминология“ скъпа грешка, понеже в него нямаше почти нищо, което да я интересува, но сред безсмислените таблици и неразбираеми материали, тя попадна на един поразителен факт: преобладаващо мнозинство жертви са познавали хората, които са ги убили. Убиваха ги не непознати, а приятели, роднини, колеги. Майки убиваха децата си. Мъже убиваха жените си. Жени убиваха мъжете си. Служители убиваха шефовете си. Изглежда, опасността дебнеше от всяка пролука на всекидневието. Възможно ли бе това да е вярно? Не в Йоханесбург, където хората ставаха жертви на *тсотси*^[1], които обикаляха нощем, на крадци на коли, готови да използват оръжие, а понякога и на объркани младежи, които не знаеха цената на човешкия живот. Но може би

такива градове бяха изключение, може би в по-нормални условия убийствата ставаха точно в такава обстановка — при спокоен разговор в най-обикновена къща, докато само на хвърлей оттам хората вършеха обичайните си занимания.

Господин Дж. Л. Б. Матекони усети, че нещо не е наред. Беше дошъл на вечеря, за да ѝ разкаже за посещенията си по-рано същата вечер при своята прислужничка, която беше в затвора, и веднага забеляза, че е разсеяна. Отначало не спомена нищо — имаше да ѝ разказва за прислужничката, което може би щеше да отклони вниманието ѝ от мислите, които я бяха обсебили.

— Уговорих се с един адвокат да се срещне с нея — каза той. — В града има един човек, който разбира от подобни дела. Уредих той да я посети в килията и да я защитава пред съда.

Маа Рамотсве сипа на господин Дж. Л. Б. Матекони солидна порция фасул.

— Тя даде ли някакво обяснение? Не ѝ се пише хубаво. Глупава жена.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се намръщи.

— Когато отидох там, изпадна в истерия. Крещеше на пазачите. Много се смутих. А те ми казаха: „Ако обичате, обуздайте жена си и ѝ кажете да си затваря голямата уста.“ Наложих се два пъти да им кажа, че не ми е жена.

— Но защо е крещяла? — попита маа Рамотсве. — Нима не ѝ е ясно, че така няма да излезе на свобода?

— Според мен ѝ е ясно — отвърна господин Дж. Л. Б. Матекони. — Но крещеше, понеже беше бясна. Викаше, че в затвора трябвало да е друг, не тя. Не знам защо, спомена твоето име.

Маа Рамотсве сипа фасул и на себе си.

— Моето име ли? Какво общо имам аз с това?

— Попитах я — продължи господин Дж. Л. Б. Матекони, — но тя само поклати глава и не каза нищо повече.

— А пистолета? Обясни ли за пистолета?

— Каза, че не бил неин. Бил на някакъв неин приятел, който щял да отиде да си го вземе. Каза, че не знаела какво има в пакета. Мислела, че е месо.

Маа Рамотсве поклати глава.

— Няма да ѝ повярват. Ако ѝ повярват, значи няма да има кого да осъдят за притежание на незаконно оръжие.

— Точно това ми каза и адвокатът — продължи господин Дж. Л. Б. Матекони. — Каза, че било много трудно да се оправдае човек при такова обвинение. Обикновено съдиите не вярват на обвиняемия, че не е знаел, че това е оръжие. Решават, че лъже, и го пращат в затвора най-малко за една година. А ако има предишни присъди, както става обикновено, може и за много по-дълго.

Маа Рамотсве поднесе към устата си чашата с чай. Тя обичаше да пие чай по време на хранене и имаше специална чаша за тази цел. Смяташе да потърси подобна и за господин Дж. Л. Б. Матекони, но сигурно щеше да ѝ е трудно, понеже идваше от Англия и беше много различна.

Господин Дж. Л. Б. Матекони гледаше отстрани маа Рамотсве. Тя явно мислеше за нещо. В брака, помисли си той, е важно да не криеш нищо от половинката си, и спокойно можеха да започнат да прилагат тази политика още сега. Вярно, той беше замълчал за двете осиновени деца — съвсем не маловажен въпрос, — но това вече беше в миналото и можеше да сложат началото на новата политика.

— Маа Рамотсве, виждаш ми се неспокойна тази вечер — осмели се да каже той. — Нещо, което ти казах, ли е причината?

Тя остави чашата си и погледна часовника си.

— Няма нищо общо с теб. Тази вечер трябва да отида при един човек да поговорим. Заради сина на маа Къртин. Тази среща ме безпокои.

След това тя му разказа за страховете си. Каза му, че не бе голяма вероятността един икономист от Ботсуанския университет да прибегне до насилие, но понеже това бе един наистина лош човек, тя чувстваше тревога.

— Има си специална дума за такива хора — обясни му тя. — Четох за тях. Казват им психопати. Той е човек без морал.

Господин Дж. Л. Б. Матекони я слушаше мълчаливо, свъсил тревожно вежди. А накрая, след като тя свърши, ѝ каза:

— Не бива да ходиш. Не мога да позволя бъдещата ми жена да се излага на такава опасност.

Тя го погледна.

— Много съм щастлива да видя, че се тревожиш за мен. Но си имам професия — аз съм частен детектив. Ако ще се страхувам, значи трябва да си намеря друга работа.

Господин Дж. Л. Б. Матекони не изглеждаше особено доволен.

— Ти не познаваш този човек. Не можеш да отидеш в дома му ей така. А ако все пак настояваш, тогава и аз ще дойда. Не е нужно той да знае, че чакам отвън.

Маа Рамотсве се замисли. Тя не искаше господин Дж. Л. Б. Матекони да се терзае и, ако присъствието му пред къщата би намалило тревогата му, нямаше защо да не отиде с нея.

— Добре — каза тя, — ще ме чакаш отвън. Ще вземем моя микробус. Ти ще седиш в него, докато аз разговарям с онзи.

— А ако стане нещо, ще извикаш — каза той. — Аз ще те чуя.

Двамата довършиха вечерята вече много по-спокойни. Децата бяха вечеряли по-рано и Мотолели четеше нещо на братчето си в неговата стая. След като се нахраниха, господин Дж. Л. Б. Матекони занесе съдовете в кухнята, а маа Рамотсве отиде в стаята на момчето, където намери сестра му полузаспала, с книгата на коленете. Пусо беше още буден, но явно му се спеше; лежеше, скръстил едната ръка на гърдите си, а другата висеше край леглото. Тя я прибра до тялото му и той й се усмихна сънено.

— Време е и ти да си лягаш — каза тя на момичето. — Господин Дж. Л. Б. Матекони ми каза, че днес в сервиза сте свършили много работа.

Тя закара Мотолели до нейната стая и й помогна да се премести от количката в леглото. Харесваше й стремежът на момичето да бъде независимо, затова го остави само да се съблече и да си сложи новата нощница, купена от господин Дж. Л. Б. Матекони по време на голямото пазаруване. Цветът не беше подходящ, помисли си маа Рамотсве, но все пак я беше избирал мъж, а не може да се очаква мъж да разбира от тези неща.

— Щастлива ли си тук, Мотолели? — попита я тя.

— Много съм щастлива. И с всеки ден ставам все по-щастлива.

Маа Рамотсве подпърхна завивката около нея и я целуна по бузата. После угаси лампата и излезе. *С всеки ден ставам все по-щастлива.* Маа Рамотсве се запита дали светът, който щяха да наследят това момиче и братчето му, щеше да е по-хубав от света, в

който бяха израснали те двамата с господин Дж. Л. Б. Матекони. Те бяха раснали по-щастливи, мислеше си тя, защото видяха как Африка става независима и поема по свой път. Но какво метежно юношество преживя този континент, с тщеславните диктатори и корумпираните бюрократи. А през цялото време африканците само се опитваха да живеят почтено сред цялата тази бъркотия и разочарование. Дали хората, които вземаха всички решения в този свят, хората с власт в градове като Вашингтон и Лондон, знаеха за хората като Мотолели и Пусо? Дали ги беше грижа за тях? Тя беше сигурна, че ако знаеха, би ги било грижа. Понякога си мислеше, че хората на далечните континенти нямат в сърцата си място за Африка, защото никой не им беше казал, че африканците са същите като тях. Те чисто и просто не знаеха за нейния татко, Обед Рамотсве, който стоеше гордо пременен с хубавия си костюм, на снимката в нейната дневна. Ти нямаше внуци, каза тя на снимката, но вече имаш. Двама. В тази къща.

Снимката оставаше безмълвна. Сигурно той много щеше да се радва на децата, помисли си тя. Щеше да е чудесен дядо, да им разказва за стария морал на Ботсуана и да им разкрие как да живеят почтено. Сега това беше нейно задължение, нейно и на господин Дж. Л. Б. Матекони. Мислеше в някой от следващите дни да отиде с колата до фермата на сираците и да благодари на маа Солвия Потокване, че им даде децата. Щеше да ѝ благодари и за всичко, което тя правеше за сираците, защото вероятно никой досега не ѝ беше благодарил за това. Може и да беше деспотична, но все пак тя беше ръководителката на фермата, работата ѝ го изискваше, както работата на детектива изискваше любопитство, а работата на монтьора... Всъщност какви трябваше да бъдат монтьорите? Оплескани с машинно масло? Не, това не беше добро определение. Щеше да се наложи още да помисли над това.

— Аз ще бъда в готовност — каза господин Дж. Л. Б. Матекони, като сниши глас, макар че нямаше нужда. — Ще знаеш, че съм тук. Точно тук, пред къщата. Ако извикаш, аз ще те чуя.

Те разглеждаха къщата под мъждивата светлина на уличната лампа — с нищо незабележима постройка със стандартен керемиден покрив и занемарен двор.

— Явно няма градинар — отбеляза маа Рамотсве. — Виж колко е запустяло.

Ако човек имаше чиновническа служба с добра заплата, като д-р Ранта, беше егоистично да няма градинар. Въпрос на обществен дълг беше да наеме прислуга — за тази работа имаше много кандидати. Заплащането беше ниско — безсъвестно ниско според маа Рамотсве, — но по този начин системата поне създаваше работни места. Ако всеки с чиновническа работа наемеше прислужничка, покрай него имаше препитание и за нея и децата ѝ. Ако всички си вършеха сами къщната работа и сами се грижеха за градините си, какво щяха да правят прислужничките и градинарите?

Като не обработваше градината си, д-р Ранта се показваше като егоист, което ни най-малко не учуди маа Рамотсве.

— Голям егоист е — отбеляза господин Дж. Л. Б. Матекони.

— Тъкмо това си мислех и аз — каза маа Рамотсве.

Тя отвори вратата на микробуса и се измъкна от него. Тази кола беше малко тясна за жена като нея, с традиционно телосложение, но тя беше привързана към нея и се ужасяваше от деня, в който господин Дж. Л. Б. Матекони вече нямаше да успее да я поправи. Никой модерен микробус, с всичките му джаджи и удобства, не можеше да заеме мястото на нейното бяло микробусче. Тъй като го беше купила преди цели единайсет години, с него бе направила всичките си пътешествия и то понасяше и октомврийската жегата, и ситния прах, който в определено време от годината долиташе от Калахари и покриваше всичко като червеникавокафяво одеяло. Прахът беше враг на двигателите, обясняваше ѝ неведнъж господин Дж. Л. Б. Матекони, враг на двигателите, но приятел на гладните монтьори.

Господин Дж. Л. Б. Матекони гледаше как маа Рамотсве се приближи до входната врата и почука. Сигурно д-р Ранта вече я чакаше, защото тя бързо влезе вътре и вратата се затвори зад нея.

— Сама ли сте, маа? — попита я д-р Ранта. — Вашият приятел, който е отвън, няма ли да влезе?

— Не, отвърна тя. — Ще ме почака отвън.

Д-р Ранта се засмя.

— Охрана, а? Значи така се чувствате в безопасност?

Вместо да отговори на този въпрос тя отбеляза:

— Имате много хубава къща. Вие сте човек с късмет.

Той я покани с жест във всекидневната. Прикани я да седне и сам се настани в едно кресло.

— Не искам да си губя времето в приказки с вас — каза ѝ. — Ще говоря само защото ме заплашихте и не искам да си имам неприятности с разни лъжкини. Това е единствената причина, поради която говоря с вас.

Гордостта му беше накърнена, осъзна тя. Беше притиснат в ъгъла — и то от жена; това беше болезнено унижение за един женкар. Тя си помисли, че няма нужда от предисловия, и започна направо:

— Как умря Майкъл Къртин?

Той стоеше в креслото срещу нея, свил устни.

— Аз работех там — поде, като се направи, че не обръща внимание на въпроса ѝ. — Занимавах се с икономика на земеделието, а те имаха субсидия от фондация „Форд“, за да платят на човек, който изследва икономиката на такива дребномащабни земеделски предприятия. Моята работа беше точно такава. Но знаех, че всичко това няма смисъл. Още от началото. Тези хора бяха идеалисти. Мислеха, че можеха да променят начина, по който нещата се развиваха от незапомнени времена. Знаех, че нищо няма да излезе.

— Но приехте парите — отбеляза маа Рамотсве.

Той я изгледа презрително.

— Това беше просто работа. Аз съм икономист по професия. Изследвам неща, които работят, и неща, които не работят. Може би не разбирате това.

— Разбирам го.

— И така — продължи той, — ние, ръководството, така да се каже, живеехме в една голяма къща. Начело на всичко беше един немец, който идваше от Намибия. Буркхарт Фишер. Той имаше жена, Марша. Останалите трима бяха една жена от Южна Африка, американецът и аз.

Всички се разбирахме добре, ако не се брои фактът, че Буркхарт не ме харесваше. Скоро след като пристигнах там, той се опита да се отърве от мен, но договорът ми беше с фондацията и те отказаха. Беше им наприказвал лъжи за мен, но те не му повярваха.

Американецът беше много любезен. Говореше сносно сетсуана и хората го харесваха. Жената от Южна Африка се сближи с него и заживяха в една стая. Тя вършеше всичко — готвеше му, переше

дрехите му, изобщо много се суетеше. После започна да проявява интерес към мен. Аз не я насърчавах, но тя започна връзка с мен, без да къса с онова момче. Каза ми, че смятала да му съобщи, но не искала да нарани чувствата му. Затова се срещаме тайно, което там беше трудно, но ние успявахме.

Буркхарт обаче заподозря какво става, извика ме в канцеларията и ме заплаши, че ще каже на американеца, ако не престана да спя с Карла. Аз му отговорих, че не е негова работа и той се ядоса. Каза, че пак щял да пише на фондацията и да им каже, че смуцавам работата на колектива. Затова аз му обещах, че ще престана да се срещам с Карла.

Но не престанах. Защо да преставам? Срещаме се вечер. Тя твърдеше, че ѝ харесвало да се разхожда в тъмното, а той оставаше в къщата, защото на него не му харесваше. Предупреждаваше я да не се отдалечава много и да се пази от диви животни и змии.

Имахме едно място, където се усамотявахме. Една колиба зад насажданията. В нея държаха мотики, връв и други подобни неща. Но беше подходяща и за любовни срещи.

В онази вечер двамата с нея бяхме в колибата. Беше пълнолуние и навън беше доста светло. Изведнъж аз осъзнах, че пред колибата има някой и станах. Отидох тихо до вратата и я отворих съвсем бавно. Отвън беше американецът. Носеше само едни шорти и обувките си от чортова кожа. Нощта беше много топла.

„Какво правиш тук?“ — попита ме той. Аз нищо не му казах и тогава той внезапно ме блъсна настрана и погледна в колибата. Видя Карла и, разбира се, веднага я позна.

Отначало не каза нищо. Само гледаше ту нея, ту мен. После побягна надалеч от колибата. Но не тичаше към къщата, а в обратна посока, към пустошта.

Карла ми викна да тръгна след него и аз хукнах. Той бягаше доста бързо, но аз успях да го настигна и го хванах за рамото. Той ме отблъсна и пак побягна. Пак го последвах, макар че трънаците деряха краката и ръцете ми. Като нищо можеше някой трън да се забиے в очите ми, но ми се размина. Беше много опасно.

Пак го хванах и този път той нямаше сили да се бори. Сграбчих го с две ръце, за да го укротя и да го върна в къщата, но той ме отблъсна и се препъна.

Намирахме се на ръба на дълбок ров, *донга*, който минаваше през пустошта на това място. Беше дълбок около два метра и когато се спъна, той падна в рова. Погледнах вътре и го видях да лежи на земята. Изобщо не помръдвате, не издаваше и звук.

Слязох долу и го огледах. Беше съвсем неподвижен и когато понечих да разгледам главата му, за да видя дали е Ранен, тя се люшна на една страна. Разбрах, че при падането той си беше счупил врата и вече не дишаше.

Върнах се бързо при Карла и ѝ разказах какво се случи. Тя дойде с мен при рова и пак огледахме момчето. Уверихме се, че е мъртъв, и тя започна да ридае.

Когато тя млъкна, седнахме до рова и започнахме да се чудим какво да правим. Сигурен бях, че ако кажехме на останалите какво беше станало, никой нямаше да повярва, че е паднал случайно. Всички щяха да кажат, че двамата с него сме се сбили, когато е разбрал, че спя с приятелката му. А също бях съвсем наясно, че Буркхарт щеше да каже на полицаите лоши неща за мен, щеше да им каже, че вероятно аз съм убил момчето. Положението ми никак нямаше да е добро.

Затова решихме да заровим тялото и да кажем, че не знаем нищо. Знаех, че недалеч има мравуняци; там беше пълно с тях, а те бяха добро място, за да се отървеш от някой труп. Лесно открих един и извадих късмет. Явно мравояд беше направил голяма дупка отстрани на мравуняка, аз я разширих малко и пъхнах тялото вътре. После затрупах отвора с камъни и пръст и заметох следите с един клон. Изглежда бях заличил всички следи, защото следотърсачът, който докараха, не забеляза нищо. А освен това на другия ден валя дъжд, който също ми помогна.

През следващите няколко дни полицаите непрекъснато ни разпитваха, идваха и други хора. Казах им, че не съм видял нищо в онази вечер; Карла твърдеше същото. Тя беше изпаднала в шок и стана много мълчалива. Вече не искаше да се виждаме и през повечето време плачеше.

След това Карла си отиде. Разменихме няколко думи на тръгване и тя ми каза, че съжалява, задето се е забъркала с мен. Освен това каза, че е бременна, но детето не е от мен, понеже вече го е носела, когато започнахме да се срещаме.

И така тя си отиде, а един месец след това си тръгнах и аз. Получих стипендия от университета „Дюк“. Тя беше напуснала страната. Не искаше да се връща в Южна Африка, там не ѝ харесваше. Чух, че заминала за Зимбабве, за Булавайо, където станала управителка на малък хотел. Неотдавна чух, че още била там. Един мой познат беше в Булавайо и каза, че я зърнал отдалече.

Той млъкна за малко, погледна маа Рамотсве и каза:

— Това е истината, маа. Не го убих аз. Казах ви истината.

Маа Рамотсве кимна.

— Да, виждам. Усещам, че не ме излъгахте. — Тя направи пауза. — Няма да съобщя нищо на полицията. Обещах ви го и няма да отстъпя от думата си. Но ще разкажа на майка му какво се е случило, при условие че тя ми обещае същото — да не разказва нищо на полицията. Мисля, че тя ще се съгласи. Не виждам никакъв смисъл да се подновява разследването.

Беше видно, че д-р Ранта изпита облекчение. Враждебното изражение си беше отишло, но той имаше нужда от още гаранции.

— Ами момичетата? Нали те няма да ми създават проблеми?

Маа Рамотсве поклати глава.

— Никакви проблеми. Няма за какво да се тревожите.

— А показанията? — продължи той. — Ще унищожите ли показанията на другото момиче?

Маа Рамотсве се изправи и тръгна към вратата.

— Показанията ли?

— Да, показанията на онова момиче, което е излъгало.

Маа Рамотсве отвори входната врата и погледна навън Господин Дж. Л. Б. Матекони все така седеше в колата вдигна глава, когато вратата се отвори.

Тя излезе на пътеката.

— Е, доктор Ранта — поде спокойно, — според мен вие сте човек, който е лъгал много хора, и особено жени. А сега се случи нещо, което може би преживявате за пръв път. Една жена ви излъга и вие се хванахте без никакво съмнение. Това няма да ви хареса, но със сигурност ще ви научи как се чувства човек, когато го манипулират. Това момиче не съществува.

Тя се отдалечи по пътеката и излезе на улицата. Той стоеше на входа и я наблюдаваше, но тя знаеше, че няма да посмее да ѝ стори

нищо. Когато гневът му преминеше, щеше да разсъди, че се е отървал леко, и ако имаше поне капка съвест, може би дори щеше да изпита благодарност към нея, че слага ред в събитията отпреди десет години. Но по въпроса за съвестта тя хранеше известни съмнения и последното бе малко вероятно.

А що се отнася до нейната съвест — беше прибегнала до лъжа и изнудване. Стори го, защото беше единственият начин да се сдобие с определена информация. Но пак на преден план изникна въпросът за целите и средствата. Добре ли беше да направи нещо лошо, за да постигне нещо добро? Така би трябвало. Имаше войни, които бяха просто войни. А Африка беше принудена да се бие, за да се освободи, и никой не каза, че е лошо да се използва сила, за да се постигне тази цел. Животът беше мръсна работа и понякога нямаше друг начин. Тя игра с д-р Ранта собствената му игра и го победи, по същия начин, по който победи с измама онази зла шаманка в един предишен случай. Това беше нередно, но и необходимо в един свят, който изобщо не беше съвършен.

---

[1] Млад чернокож бандит. — Бел.прев. ↑

ДВАДЕСЕТА ГЛАВА

БУЛВАЙО

В ранни зори, когато градът едва шаваше, а небето още беше тъмно, тя потегли с белия си микробус по „Франсистаун роуд“. Малко преди да стигне отбивката за Мочуди, където пътят кривваше към извора Лимпопо, слънцето започна да се издига над равнините и за няколко минути целият свят бе едно пулсиращо златножълто — хълмчетата, върховете на дърветата, сухата трева от миналия сезон край пътя, самият прах. Слънцето, огромно червено кълбо, сякаш увисна над хоризонта, а след това се отскубна и заплува високо над Африка; естествените цветове на деня се възстановиха и маа Рамотсве видя в далечината познатите покриви от нейното детство, магаретата край пътя и къщите, пръснати тук-там между дърветата.

Това беше суха земя, но сега, в началото на дъждовния сезон, започваше да се променя. Ранните дъждове бяха обилни. Огромни пурпурни облаци се бяха натрупали на север и на изток и дъждът се бе изсипал като бял порой, като водопад, покриващ земята. А тя, изпечена от месеците суша, беше погълнала блестящите локви, създадени от потопа, и само за часове върху кафявото бе плъзнало зелено. Стръкчета трева, малки жълти цветя, виещи се по земята мустачета на диви лози пробиха размекнатата земна черупка и направиха земята зелена и тучна. Падините от спечена кал внезапно се изпълниха с кафява мътилка, а по речните корита, сухи пясъчни канали, отново потече вода. Дъждовният сезон беше ежегодното чудо, което правеше живота възможен в тези сухи земи — чудо, в което човек трябваше да вярва, иначе можеше дъждовете и да не дойдат и животните да измрат, както бе ставало в миналото.

Тя обичаше да пътува до Франсистаун, макар че сега пътуването й щеше да продължи още три часа по на север, тя щеше да премине границата и да влезе в Зимбабве. Господин Дж. Л. Б. Матекони никак не искаше да я пусне и се опита да я разубеди, но тя не отстъпи. Беше се нагърбила с това разследване и щеше да го докара докрай.

— Там е по-опасно, отколкото в Ботсуана — каза ѝ той. — Там все има някакви размирици. Първо войната, после бунтовниците, след тях други. Барикади по пътищата. Забавяне. Ей такива неща. А какво ще стане, ако колата ти се развали?

Но макар че не искаше да го тревожи, тя трябваше да поеме този риск. Дори без да се има предвид фактът, че трябваше да отиде дотам, за нея беше важно да наложи принципа, че сама ще взема решенията по тези въпроси. Не можеше съпругът да се меси в работата на „Дамска детективска агенция № 1“. В противен случай тя можеше спокойно да бъде наречена „Дамска и на съпруга ѝ детективска агенция №1“. Господин Дж. Л. Б. Матекони беше добър монтьор, но не беше детектив. Тази работа беше въпрос на... На какво всъщност? На проникателност? На интуиция?

Така че пътуването до Булавайо предстоеше. Тя смяташе, че знае как да се грижи за себе си. Според нея мнозина, които попадаха в беда, сами си бяха виновни. Те рискуваха да ходят на места, където не им беше работата да ходят; предизвикваха с думите си не когото трябва; не успяваха да разчетат социалните сигнали. Маа Рамотсве знаеше как да се слива с околния пейзаж. Тя знаеше как да се справи с младеж, готов с насилие да доказва собствената си значимост — това според нея бе най-опасното явление, което човек можеше да срещне в Африка. Младежът с пистолет беше като мина, готова да избухне, ако засегнеш някоя нейна чувствителна точка — а това не беше трудно. Но ако човек подходеше към него правилно — с уважението, толкова желано от подобни хора, — можеш да запазиш мира. Но в същото време не бива да си прекалено пасивен — иначе той може да те възприеме като възможност да си набави увереност чрез теб. Всичко беше въпрос на точно преценяване на психологическите тънкости на ситуацията.

Тя продължаваше да кара в утрото. Към девет часа мина покрай Махалапие, където беше роден баща ѝ Обед Рамотсве. Той се бе преместил на юг в Мочуди, родното място на майка ѝ, но тук бяха живели неговите роднини и в известен смисъл в това място все още имаше негови роднини. Тя знаеше, че ако се разходеше из криволичещите улички и поговореше със срещнатите старци, непременно щеше да открие човек, който да знае коя е тя; човек, който щеше да намери точното ѝ място в някаква заплетена генеалогия. Щеше да има трети, четвърти, пети братовчеди, далечни роднински

разклонения, които да я свързват с хора, които тя не познаваше и сред които веднага би усетила родство. Ако белият микробус се развалеше, тя би могла да почука на всяка от тези врати и да очаква да получи помощта, която и най-далечните роднини могат да поискат.

За маа Рамотсве беше трудно да си представи какво би било да нямаш свой род. Тя знаеше, че имаше хора, които си нямаха никого в този живот — никакви чичовци, лели или далечни братовчеди, от което и да е коляно; хора, които бяха само себе си. Мнозина бели бяха в това положение, поради някаква непонятна причина; те сякаш не искаха да имат род и бяха доволни да са само себе си. Сигурно бяха ужасно самотни — като космонавти далече в космоса, плуващи в мрака, но дори без онази сребърна плацента, която свързваше космонавтите с тясната метална утроба с кислород и топлина. За миг тя се остави на тази метафора, представи си бялото микробусче в космоса, където то бавно се въртеше на фона на звездите, а тя, маа Рамотсве от „Дамска детективска агенция № 1“ се носеше безтегловна, надолу с главата, завързана за микробусчето с тънко въже за простиране.

Тя спря във Франсистаун и изпи чаша чай на верандата на хотела с изглед към железопътната линия. Един дизелов локомотив тръгна, теглейки тежките вагони, претъпкани с пътници от север; товарен влак, пълен с мед от мините в Замбия, бездействаше, докато машинистът му стоеше под едно дърво и си приказваше с някакъв служител от железниците. Едно куче, грохнало от жегата, премина накуцвайки. Едно момченце надничаше любопитно към маа Рамотсве, но избяга с кикот, когато тя му се усмихна.

После дойде прекосяването на границата, опашката, която бавно се тътреше пред бялата постройка, в която униформените служители подмятаха разни формуляри и подпечатваха паспортите и разрешенията, едновременно отегчени и официални. След като премина през формалностите, тя се отправи в последната част от пътуването си, покрай гранитните хълмове, които чезнеха на фона на светлосиния хоризонт, във въздух, който ѝ се струваше по-хладен, по-хубав, по-свеж от тегнещата жегата във Франсистаун. И накрая тя влезе в Булавайо — в град с широки улици, тропически дървета и сенчести веранди. Имаше къде да отседне — в дома на своя приятелка, която я

навестяваше от време на време в Габороне. Очакваше я уютна стая с хладни червени полирани подове и сламен покрив, от който въздухът вътре беше неподвижен и хладен като въздуха в пещера.

— Винаги се радвам да те видя — каза нейната приятелка. — Но защо си тук?

— За да намеря един човек — отвърна маа Рамотсве. — Или по-скоро — да помогна на някой друг да открие един човек.

— Говориш много загадъчно — засмя се нейната приятелка.

— Добре, ще ти го обясня иначе: тук съм, за да приключа една глава.

Успя да намери нея и хотела без никакви трудности. Приятелката ѝ звънна на едно-две места и накрая ѝ даде името и адреса на хотела. Той представляваше стара сграда в колониален стил, намираща се до пътя за Матопос. Не беше съвсем ясно кой би отседнал в него, но изглеждаше добре поддържан и някъде зад него имаше шумен бар. Над предната врата имаше надпис с бели букви на черен фон:

КАРЛА СМИТ, ПРИТЕЖАТЕЛКА НА ЛИЦЕНЗ ЗА ПРОДАЖБА НА СПИРТНИ НАПИТКИ.

Това беше краят на търсенето и, както често се случваше в края на някое търсене, обстановката беше най-обикновена; но въпреки това беше изненадващо, че търсеният човек наистина съществуваше и беше тук.

— Аз съм Карла.

Маа Рамотсве гледаше жената, седнала зад бюрото си, върху което бяха пръснати разни книжа. На стената зад нея, над шкафа с документи, беше закачен календар с ярки цветове — рекламен подарък от печатницата: *Отпечатан от Печатница „Матабелеланд“.* *От вас — решението, от нас — изпълнението.* Хрумна ѝ, че можеше да подари на клиентите свой рекламен календар: *Имате подозрения?*

Обадете се в „Дамска детективска агенция № 1“. Вие питате, ние отговаряме. Не, нямаше рима. Вие сте в беда, а ние — по следа. Пак не ставаше, не всички клиенти бяха в беда. Ние разкриваме истината. Така беше по-добре, съдържаше нужното достойнство.

— А вие коя сте? — попита я жената учтиво, но с нотка подозрение в гласа. Мисли, че съм дошла да търся работа, рече си маа Рамотсве, и затова подготвя съответния тон, за да ми откаже.

— Казвам се Прешъс Рамотсве — каза тя. — От Габороне съм. И не търся работа.

Жената се усмихна.

— Толкова много хора идват за това. Безработицата е ужасна. Хора, завършили всевъзможни курсове, са готови да се хванат на всякаква работа. Каквато и да е. Готови са да вършат всичко. Всяка седмица идват десетина-дванайсет души, а в края на учебната година са много повече.

— Положението е лошо?

Жената въздъхна.

— Да, при това не отскоро. Много хора страдат.

— Разбирам — каза маа Рамотсве. — Ние в Ботсуана имаме късмет. Нямаме тези проблеми.

Карла кимна и за миг се замисли.

— Знам. Живях там няколко години. Беше преди доста време, но доколкото чувам, нещата не са се променили. Тъкмо затова имате късмет.

— Значи предпочитате старата Африка?

Карла я погледна изпитателно. Това беше политически въпрос и тя трябваше да е предпазлива.

Отговори бавно, като подбираше думите си.

— Не. Не в смисъл, че предпочитам колониалното време. Разбира се, че не. Знаете, че не всички бели го харесваха. Може и да съм южноафриканка, но напуснах Южна Африка, за да избягам от апартейда. Затова отидох в Ботсуана.

Маа Рамотсве изобщо не бе желала да я притесни. Въпросът ѝ нямаше политически подтекст и тя побърза да успокои събеседничката си.

— Нямах предвид това. Говорех за старата Африка, в която малцина нямаха работа. Тогава хората имаха свое място. Бяха част от

своето село, от своето семейство. Имаха своите земи. А сега почти всичко това го няма и те притежават само колиба на края на града. Аз не харесвам тази Африка.

Карла си отдъхна.

— Да, но не можем да спрем света, нали? Сега Африка има тези проблеми. Трябва да се опитваме да ги решим.

Настъпи мълчание. Тази жена, помисли си Клара, не бе дошла да говорят нито за политика, нито за история. Защо беше там?

Маа Рамотсве погледна към ръцете си, към годежния пръстен с точицата светлина.

— Преди десет години — започна тя — вие сте живели близо до Молепололе, на едно място, ръководено от Буркхарт Фишер. Били сте там, когато един американец на име Майкъл Къртин е изчезнал при загадъчни обстоятелства.

Тя спря. Карла я гледаше втренчено с безизразна физиономия.

— Нямам нищо общо с полицията — продължи припряно маа Рамотсве. — Не съм дошла да ви разпитвам.

Изражението на Карла беше безстрастно.

— Защо тогава искате да говорим за това? То се случи преди много време. Той изчезна и това е всичко.

— Не е — каза маа Рамотсве. — Има и друго. Не се налага да ви питам какво е станало, защото знам всичко до най-малката подробност. Вие с Освалд Ранта сте били в бараката, когато Майкъл се появил. Той паднал в една донга и си счупил врата. Скрили сте тялото, защото Освалд се страхувал, че ще го обвинят в убийството на Майкъл. Ето какво се е случило.

Карла не каза нищо, но маа Рамотсве виждаше, че думите ѝ поразиха жената. Както и предполагаше, д-р Ранта ѝ беше казал истината и реакцията на Карла го потвърждаваше.

— Вие не сте убили Майкъл — продължи маа Рамотсве. — Не сте имали нищо общо със смъртта му. Но сте скрили тялото, в резултат на което майка му така и не е разбрала какво е станало с него. Това е било нередно. Но не там е въпросът. Въпросът е, че можете да направите нещо, с което да заличите това. Без да се излагате на никаква опасност, на никакъв риск.

Гласът на Карла беше далечен, едва доловим.

— Какво мога да направя? Не можем да го върнем.

— Можете да сложите край на търсенето на майка му — отвърна маа Рамотсве. — Тя иска единствено да се сбогува със сина си. Хората, които са изгубили близък, често се чувстват така. Може в сърцата им да няма никаква жажда за мъст — искат единствено да знаят. Това е всичко.

Карла се облегна на стола си със сведени очи.

— Не знам... Освалд много ще се ядоса, ако говоря за...

Маа Рамотсве я прекъсна.

— Освалд знае и е съгласен.

— Защо тогава да не може сам да й каже? — отвърна Карла, внезапно ядосана. — Той го направи. Аз само излъгах, за да го защитя.

Маа Рамотсве кимна.

— Да, вината е негова, но той не е добър човек. Той не може да даде нищо на тази жена, а и на когото и да било друго. Подобни хора не могат да се извиняват. Но вие можете. Вие можете да се срещнете с тази жена и да й разкажете какво се е случило. Вие можете да я помолите за прошка.

Карла поклати глава.

— Не разбирам защо... След толкова години...

Маа Рамотсве я прекъсна.

— А освен това вие сте майка на нейното внуче. Не съм ли права? Нима ще й откажете тази малка утеха? Тя вече няма син. Но съществува едно...

— Момче — каза Карла. — И той се казва Майкъл. Вече е на девет години, почти на десет.

Маа Рамотсве се усмихна и рече:

— Трябва да заведете детето при нея, маа. Вие сте майка. Знаете какво значи това. Нямате основание да не го направите. Освалд не може да ви стори нищо. Той не е заплах.

Маа Рамотсве се изправи и се приближи към бюрото, където Карла седеше грохнала и несигурна.

— Знаете, че сте длъжна да направите това — каза й.

След това взе нежно ръката й. Тя беше цялата на петна от слънцето, от жегата и тежката работа.

— Ще го направите, нали? Тя е готова да пристигне в Ботсуана. Само чака да я повикам и ще дойде до два дни. Можете ли да заминете? Само за няколко дни.

— Имам помощничка — каза Карла. — Тя може да поеме управлението.

— А момчето? Нима няма да се радва да види баба си?

Карла вдигна поглед към нея.

— Да, маа Рамотсве. Вие сте права.

Тя се върна в Габороне на следващия ден. Когато пристигна, вече беше късна нощ. Прислужничката й Роуз беше останала в къщата, за да гледа децата, които отдавна спяха дълбоко, когато тя се прибра. Тя се промъкна на пръсти в стаите им, послуша лекото им дишане и вдъхна сладкото ухание на детски сън. След това, изтощена от дългия път, тя се просна в леглото си, все още шофирайки наум, движейки очите си зад натежалите затворени клепачи.

Рано на следващата сутрин, след като остави децата на грижите на Роуз, тя отиде в агенцията. Маа Макутси обаче беше дошла още по-рано и с крайно съсредоточен вид седеше зад бюрото си и печаташе доклад.

— Господин Летсениане Бадуле — обяви тя. — Докладвам за приключването на случая.

Маа Рамотсве вдигна веждите си учудена.

— Мислех, че искаше аз да се оправя с това.

Маа Макутси стисна устни.

— Често казано, нямах достатъчно смелост. Но вчера той дойде и се наложи да говоря с него. Ако го бях видяла отдалеч, можеше да заключа вратата и да сложи табелка, че е затворено. Но той влезе толкова неочаквано, че не успях да реагирам.

— И? — подкани я маа Рамотсве.

— И аз му казах, че жена му му изневерява.

— А той какво каза?

— Разстрои се. Много се натъжи.

Маа Рамотсве се усмихна горчиво.

— И нищо чудно.

— Да, но след това аз му казах, че не бива да прави нищо, понеже жена му не го върши заради себе си, а за доброто на сина им. Казах му, че се е хванала с богат мъж само за да може синът им да

получи добро образование. И това е много самоотвержено от нейна страна. Казах му, че е най-добре да остави нещата както са в момента.

Маа Рамотсве изглеждаше направо поразена.

— И той ти повярва? — попита тя недоверчиво.

— Да — отговори маа Макутси. — Той е наивен човек. Изглеждаше много доволен от това.

— Направо съм изумена — каза маа Рамотсве.

— Така всичко е наред — продължи маа Макутси. — Той остава щастлив. Жена му продължава да е щастлива. Момчето получава добро образование. А любовникът на жената и неговата съпруга също са щастливи. Това е добър резултат.

Маа Рамотсве не беше убедена. Това решение имаше един голям дефект от гледна точка на етиката, но да бъде той дефиниран точно и подробно, би изисквало много повече размисли и разговори. Щеше да поговори надълго и нашироко за това с маа Макутси, щом намереше повече време. Жалко, помисли си тя, че в „Списанието по криминология“ нямаше страница с въпроси за точно такива случаи. Така тя щеше да може да пише и да поиска съвет по тези деликатни въпроси. Може би въпреки това можеше да пише на редактора и да предложи да назначат завеждаща на рубриката „Писма на читатели“ — така списанието със сигурност щеше да стане много по-четивно.

Последваха няколко спокойни дни, през които не се появиха клиенти и те имаха възможност да се позанимаят с административните дела на агенцията. Маа Макутси смаза с машинно масло пишещата машина и ходи да купи нов чайник, в който да приготвя ройбос. Маа Рамотсве написа няколко писма до приятели и подготви счетоводните документи за приближаващия край на финансовата година. Не бе спечелила много пари, но не беше и на загуба, а освен това беше щастлива и довольна. А това беше неимоверно по-важно от солидните цифри в графа „приходи“. Тя си мислеше, че всъщност в годишните счетоводни отчети редом с разходите и приходите трябваше да се включи и графа „щастие“. А в нейния случай цифрата в тази графа щеше да бъде много голяма.

Но пак нямаше да може да се сравни с щастието на Андреа Къртин, която пристигна три дни след това и по-късно същия следобед се срещна в офиса на „Дамска детективска агенция №1“ с майката на своя внук и със самия си внук. След това Карла остана насаме с

госпожа Къртин, за да ѝ разкаже за случилото се в онази нощ преди десет години, а маа Рамотсве изведе момчето на разходка, показва му гранитните склонове на възвишението Кгале и далечната неясна синева — водите на язовира. Той беше възпитано, доста сериозно момче, което се интересуваше от камъни и непрекъснато спираше, за да драска по скалите или да вдигне някое камъче.

— Това е кварц — каза ѝ, като посочи късче бяла скала. — Понякога в него се намира злато.

Тя вдигна късчето и го разгледа.

— Много ли се интересуваш от камъни?

— Искам да стана геолог — каза детето сериозно. — Има един геолог, който отсяда в нашия хотел от време на време. Той ми разказва за камъните.

Тя му се усмихна окуражително.

— Сигурно е интересна работа. Като работата на детектива. Търсиш разни неща.

Тя му върна кварца. Когато го вземаше, погледът му попадна на нейния годежен пръстен и той хвана за миг ръката ѝ, като разгледа златния пръстен с блестящото камъче.

— Циркон — каза той. — Правят ги така, че да приличат на диаманти. Съвсем като истински.

Когато се върнаха в агенцията, Карла и американката седяха една до друга и на лицето на по-възрастната жена беше изписано умиротворение, дори радост, което показва на маа Рамотсве, че намеренията ѝ са се увенчали с успех.

Пиеха чай заедно и само се гледаха. Момчето имаше подарък за баба си, малко парче несмлян талк, което сам беше гравирал. Тя взе подаръка и го целуна, както би сторила всяка баба.

И маа Рамотсве имаше подарък за американката — кошница, която на връщане от Булавайо бе купила от една жена, седнала край пътя във Франсистаун. Жената явно беше много бедна и маа Рамотсве, която нямаше нужда от кошница, я купи само за да ѝ помогне. Това беше традиционна ботсуанска кошница, с вплетен в нея мотив.

— Тези капчици са сълзи — каза тя на американката. — Жирафът дава сълзите си на жените и те ги вплитат в кошницата.

Американката пое кошницата вежливо, така както беше редно в Ботсуана — с две ръце. Колко бяха груби хората, които вземаха подарък с една ръка, сякаш го сграбчваха. А тази жена знаеше как е редно.

— Много сте мила, маа — каза тя на маа Рамотсве. — Но защо жирафът дава сълзите си?

Маа Рамотсве сви рамене; никога не бе мислила за това.

— Вероятно това означава, че всички можем да дадем нещо — каза тя. — Жирафът няма какво друго да даде — само сълзите си.

Дали наистина означаваше това? — запита се тя. И за миг си представи, че вижда жираф, който наднича надолу сред клоните — със странното си кокалесто тяло, което се губи сред листата, с влажните кадифени страни и очите, пълни със сълзи — и си помисли за цялата красота, която съществуваше в Африка, за смеха и за любовта.

Момчето погледна кошницата.

— Вярно ли е това, маа?

А маа Рамотсве се усмихна и рече:

— Надявам се.

Издание:

Алегзандър Маккол Смит. Сълзите на жирафа

Превод: Милена Попова

Художник: Дима Недялкова-Каприева

Коректор: Румяна Величкова

Компютърна обработка: Румяна Величкова, Емил Трайков

ISBN: 954-321-089-6

Английска. Първо издание

Формат 32/84/108

Печатни коли 13,0

Дадена за печат декември 2004 г.

Излязла от печат декември 2004 г.

Издателство „Изток-Запад“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.